

Janez Prejac

РУСКА ФРОНТА

Življenjepis vojne vihre leta 1942/45

Janez Prejac

РУСКА ФРОНТА

Življenjepis vojne vihre leta 1942/45

Janez Prejac

RUSKA FRONTA

Življenjepis vojne vihre leta 1942/45

Besedilo iz rokopisa pretipkala: Vesna Kitthiya

Lektorici: Antonija Lovrenčec in Urška Stani

Grafična produkcija in izvedba: Epigraf

Grafično oblikovanje: Blaž Prapótnik

Založba Cerdonis Slovenj Gradec,

zanjo mag. Andrej Golob,

urednik: Blaž Prapótnik

Naklada: 300 izvodov

Leto izdaje 2024

Ni za prodajo.

Na naslovnici (v podtonu) del zemljevida iz knjige
Atlas svetovne zgodovine/The Times Atlas of World History,
projiciran na platnico originalne knjige Janeza Prejaca;
na zadnji strani: slovenski fantje, mobilizirani
v nemško vojsko med 2. svetovno vojno,
od leve: Stanko Vičar, Janez Prejac in Stanislav Rakuša

Matevž Cerdonis iz Slovenj Gradca, srednjeveški Matthaueus Cerdonis de Windischgretz, je prvi dokumentirani tiskar iz slovenskih krajev. Študiral je na Dunaju, postal baccalaureus in magister ter predaval na univerzi. V letih od 1482 do 1487 je imel svojo tiskarno v Padovi kot zadnji samostojni tiskar inkunabul. Izdal je okrog 60 poljudnoznanstvenih knjig, predvsem za potrebe tamkajšnje univerze, med njimi nekaj izrazito humanističnih. Cerdonis je tiskal le z eno vrsto črk – z malo gotico – in namesto listov paginiral polovične tiskovne pole. Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani hrani nekaj njegovih originalnih tiskov iz let 1483 in 1486.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(4-11)«1942/1945»

PREJAC, Janez

Ruska fronta : življenjepis vojne vihre leta 1942/45 / Janez Prejac. -
Slovenj Gradec : Cerdonis, 2024

ISBN 978-961-6244-78-7
COBISS.SI-ID 196458243

VSEBINA

Milan Rakuša

PREDGOVOR	6
STANISLAV RAKUŠA – življenjepis	8

Branko Prejac

JANEZ PREJAC	12
--------------------	----

Janez Prejac

ŽIVLJENJEPIS VOJNE VIHRE LETA 1942/45.....	15
1. ŽALOSTNO SLOVO	18
2. TEŽAVE NA POTI V NEZNANO PRIHODNOST	19
3. MISLIL SEM, DA SEM ŽE STARI VOJAK	21
4. KAKO SPOŠTOVANI SMO BILI SLOVENCİ	22
5. NA RUSKO ZEMLJO	23
6. NAPREJ NA RUSKO ZEMLJO	25
7. USODA ME JE DOLOČILA ZA PIONIRJA	26
8. PRVE TEŽAVE IN GLAD	27
9. KONEC DOLGE VOŽNJE	29
10. STRAŠLJIVA VOŽNJA Z AVTOM	31
11. ŠE VEDNO NISMO NA CILJU	33
12. NA STALNO MESTO	35
13. PRVIČ V GROZOTI IN OGNJU	38
14. PRVIČ V OGNJU	39
15. (16.) STRAH, GROZOTA IN ŽEJA	41
17. PO TEŽKIH ČASIH ZOPET NA BOLJE	46
18. PRVI PRISILJENI BEG	50
19. KAKO NEVARNE SO MINE	53
20. ZIMA SE JE PRIBLIŽEVALA	56
21. PRVIČ RANJEN	58
22. BOLEČINE NA POTI V BOLNICO	60
23. V BOLNICI	63
24. BOLNICA – UŠI IN NESNAGA	64
25. SREČA MI JE BILA MILA	66

26. NADALJEVANJE VOŽNJE PROTI ZAPADU	67
27. SREČA MI JE BILA ZOPET MILA	69
28. NADALJEVANJE VOŽNJE	70
29. V VARŠAVI IN DALJE V DOMOVINO	72
30. VOŽNJA PROTI BERLINU – HANNOVRU IN D.	74
31. ZOPET NA STAREM MESTU	78
32. ZOPET PRI DOMAČIH	80
33. NA DOPUSTU	83
34. VELIKI BOJ V SNegu IN VODI	86
35. NOČNI NAPADI ŠTURM TRUP	89
36. DVE URI V UJETNIŠTVU	94
37. TEŽKI NAPADI OB STALINU	99
38. PAR LEPIH DNI OB MOSTU ŠE V RUSIJI	103
39. TEŽAVE – BOJI PRI UMIKU	104
40. NADALJNJE TEŽAVE	109
41. VELIKA NEHVALEŽNOST	111
42. TEŽKE BITKE OB BUGU	112
43. PREHOD Z RUSKE ZEMLJE NA NEMŠKO	115
44. USODA ME JE DOLETELA	117
45. GROZNE BOLEČINE	119
46. PREPELJAN V BOLNICO	120
47. V DRUGO BOLNICO	121
48. OPIS V TEJ BOLNICI	123
49. TEŽKA VOŽNJA	124
50. VESELA PUSTOLOVŠČINA	125
(51.) 52. V BOLNICI – GRAZ	127
53. PO TEŽKIH NAPORIH ZOPET DOMA	129
PRIPOMBA	
Binkoštni prazniki v brlogu banditov	133
Dodatek z izmišljenimi bajkami	136
SLOVARČEK – RAZLAGA BESED	139

PREDGOVOR

V knjigi *Ruska fronta* je predstavljena zgodba malega prleškega človeka, ki je moral za svoj obstoj, preživetje sebe in svoje družine narediti vse, kar je bilo v njegovi moči. Skozi zgodovino se je bil primoran boriti proti Turkom (Babji klanec – Jeruzalem), pod avstro-ogrsko monarhijo preživljati ponižanje in ničvredno življenje, se vojskovati med prvo svetovno vojno na soški fronti, kot soudeleženelec v španski državljanski vojni ... A vendar se ne preda, čas beži in že je tu druga svetovna vojna, doživi vse mogoče, premaga vse prepreke na svoji poti. Nazadnje je tudi osamosvojitvena vojna dobljena.

Pričujoča knjiga na avtentičen način, saj gre za originalni rokopis, predstavi prleškega človeka, kako se bori za svoj obstoj v času največje svetovne morije ... Med drugo svetovno vojno je Hitlerju po napadu na Rusijo primanjkovalo vojske, zato si je z mobilizacijo državljanov z okupiranih ozemelj, tudi s slovenskega območja, povečal svoj postroj, ki naj bi mu pomagal ustvariti veliko Nemčijo na evropskih tleh. V obdobju, ko je nemški rajh potreboval

še več vojske, se je pričela splošna mobilizacija, vse sposobne za vojsko so mobilizirali. Možje so imeli možnost obvarovati družino pred izgnanstvom ali usmrtitvijo s podpisom pristopa v nemško vojsko. V tem primeru je bila še vedno možnost preživetja.

Zato je tudi moj oče Stanislav Rakuša oblekel nemško uniformo in bil po šolanju v Nemčiji poslan na rusko fronto. Tam so se dogajala grozodejstva, ki si jih ne moremo predstavljati. Na fronti je bil ranjen in nato pristal v ruskem ujetništvu. S tremi prijatelji je nato zbežal iz ujetništva (Alojz Pevec iz Radomerja, Janko Senčar iz Ljutomera, ime tretjega tovariša, ki je med potjo domov izgubil življenje, ni znano). Trije so se srečno vrnili domov.

Alojz Pevec v času povojne Jugoslavije

Leta 2023 mi je nekdanji sošolec Branko Prejac zaupal originalni rokopis o dogajanju na ruski fronti, ki ga je po spominu napisal njegov oče *Janez Prejac*, ki je bil mobiliziran v nemško vojsko leta 1942. Rokopis je bil zaključen leta 1946.

Ko sem ga prebral, sem ga prosil, če lahko ta originalni zapis skupaj z dejstvi, kaj vse so morali naši starši prestopiti za naš lepši jutri, predstavim javnosti. Odgovor je bil – da. In lotili smo se knjige: prepisu in osnovnemu lektoriranju besedila je sledilo urejanje ter priprava dokumentarnega gradiva o Stanislavu Rakuši in Janezu Prejacu, znancih, ki sta delila negotovo usodo mobilizirancev v nemško vojsko.

Zahvaljujem se Janezovim sinovom: Branku, Borisu in Hermanu, ki so mi odobrili natis rokopisa *Janeza Prejaca – muzikanta*. Originalno gradivo je hranjeno pri Branku Prejacu v Prlekiji.

Besedilo je iz rokopisa pretipkala Vesna Kitthiya iz Križevcev pri Ljutomeru, osnovno lektoriranje pa je opravila Antonija Lovrenčec iz Ljutomera, nekdanja sosedka Janeza Prejaca, ki ga je dobro poznala.

V besedilu je nekaj manj znanih besed: narečne preleške, popačenke, nemške ... zanje imamo prevod ali slovarček. Predmeti in gradivo o mojem očetu Stanislavu Rakuši se nahajajo pri meni v zasebnem muzeju v Mežici.

Stanislav Rakuša, prvi z leve; stara jugoslovanska vojska

Rakuševa ročno okrašena vojaška menažka iz 2. svetovne vojne

Milan Rakuša

Stanislav Rakuša – življenjepis

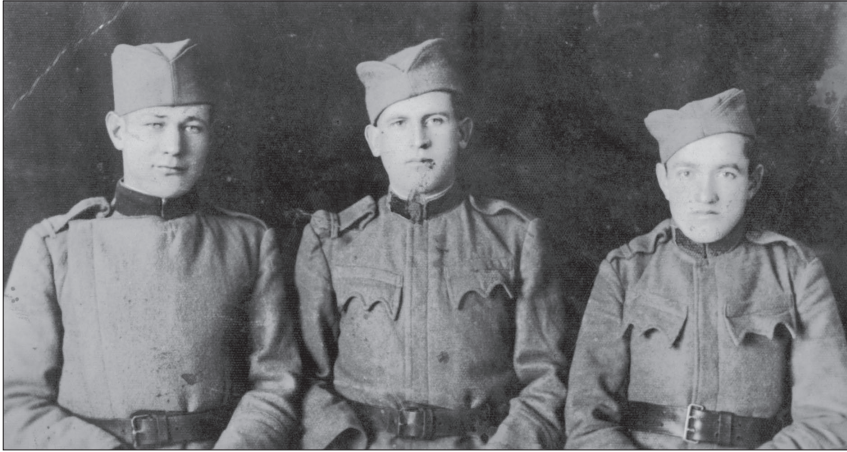
Stanislav Rakuša, sin Petra in Marije Rakuša, se je rodil 7. 4. leta 1915 na Plešivici 29 v takratni občini Veličane, župnija sv. Miklavž, okraj Ormož.

Ljudsko šolo je nastopil 1. 10. 1922 v kraju Sv. Miklavž pri Albertu Šalamunu – voditelju, kot so takrat imenovali učitelje. Po zaključenem 6-letnem osnovnem šolanju se je odločil za poklic čevljarja in se ga izučil v Ljutomeru. Delo čevljarja je opravljal kar nekaj časa, nakar je spoznal svojo ljubezen Veroniko Lešnik, hčer Elizabete in Franca Lešnika. Z Veroniko sta živela srečno življenje, leta 1939 se jima je rodil prvi otrok, sin Franc, 1942 pa hči Marija.

Stanislav Rakuša, ki je nemško uniformo oblekel 26. 9. 1943, je bil po usposabljanju in šolanju v Nemčiji poslan na rusko fronto. Bil je ranjen v nogo in pristal v ruskem ujetništvu. Tam je spoznal ruskega zdravnika, oficirja, ki je zelo dobro poznal območje v okolici očetovega rojstnega kraja, Jeruzalem z okolico. Po prijateljskih pogovorih mu je Rus omogočil pobeg. Proti domu se je odpravil s tremi prijatelji iz ujetništva, to so bili Alojz Pevec (1918–2005) iz Radomerja pri Ljutomeru, Janko Senčar (1924–1986) iz Ljutomera, imena

Družina Lešnik leta 1954; z leve proti desni zgornja vrsta: hčerka Mimica, sin Franjo, Stanislav Rakuša (oče), Veronika Rakuša (mama) s sinom Janezom, spodnja vrsta: sin Stanko, Elizabeta Lešnik (babica), Franc Lešnik (dedek).

Stanislav Rakuša, prvi z desne, v vojski Kraljevine Jugoslavije pred vojno

tretjega, ki je med potjo domov žal izgubil življenje, ne poznamo. Stanislav se je vrnil v rodno vas 2. 4. 1945.

Rakuševima se po vojni rodijo še sinovi Stanislav (1950), Janez (1952) in Milan (1957). Ena hčerka jima je umrla pri dveh letih zaradi bolezni, en sin pa se je žal rodil mrtev.

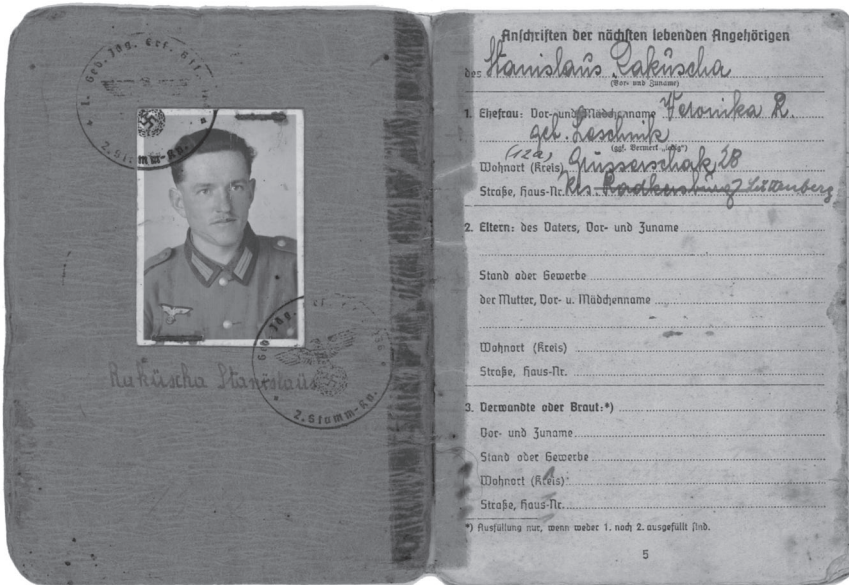
Oče Stanislav se je pozneje zaposlil v Vinogradniško-živinorejskem kombinatu (VŽK) Ljutomer, kjer je delal kot delovodja, vinogradnik, kletar (klet Gresovščak, Železne dveri, Ljutomer), in tu si je prislužil upokojitev. Vendar vse lepo ni dolgo trajalo, posledice vojne so bile vedno hujše, pa še prometna nesreča je botrovala, da se je moral prehitro posloviti od nas, bilo je leto 1983.

Stanislav Rakuša je bil ustanovitelj pevskega zbora upokojencev v Ljutomeru, z mamo pa je prepeval ob vseh mogočih domačih dogodkih: ob kolinah, ličkanju, rojtnih dnevih, godovanju in dolgih zimskih večerih, kajti takrat ni bilo televizije.

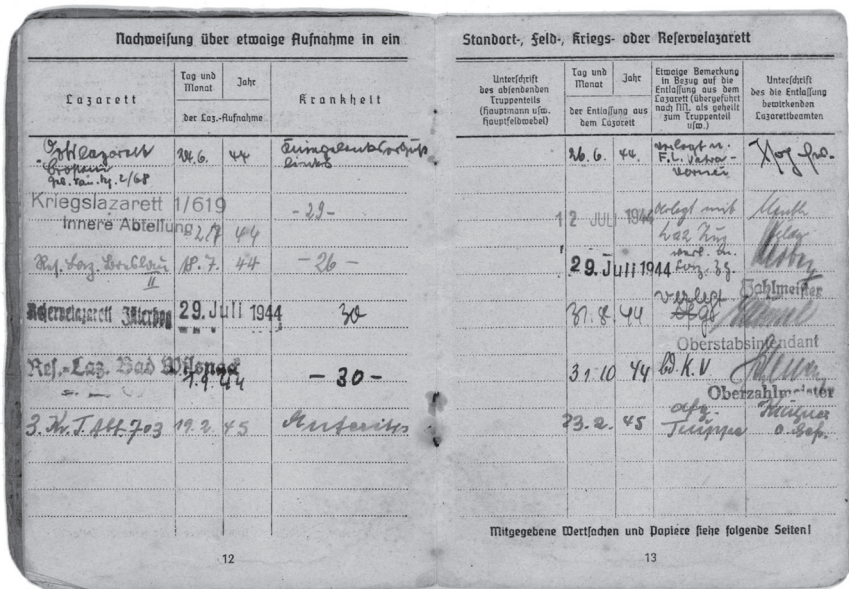
Še danes se spomnim, kako smo ob zimskih večerih sedeli za pečjo, otroci smo hoteli čim več izvedeti o dogodkih z ruske fronte, vendar nam veliko ni povedal, saj verjetno ni hotel obujati spominov na ta čas, gotovo bi bilo to tudi preveč za nas.

Z zgodovinskega in vojaškega vidika pa je zanimivo, da je oče služil kar v treh armadah: v stari jugoslovanski vojski, v nemški in po vojni tudi v Jugoslovanski ljudski armadi (JLA).

Milan Rakuša

Faksimile: ohranjena vojaška knjižica Stanislava Rakuše z osebnimi podatki, nemška vojska med 2. svetovno vojno

Faksimile: ohranjena vojaška knjižica Stanislava Rakuše – zdravstveni podatki, nemška vojska med 2. svetovno vojno

- 3 -

I. PODACI IDENTITETA

VOJNI OBVEZNIK I REZERVNI PODOFICIR
dužan je na oglas mobilizacije poneti od
kuće sledeću opremu:

1 košulju, 1 gaće duge, 1 džemper,
2 para obojaka (čarape), pribor za brijanje,
iglu, konac, 1 rukavica zimske, 2 mar-
ramice, 1 džepni nož, 1 poškir, sapun,
opasni sa pantofone, kumap i platnenu
vrećicu za pakovanje civilnog odeća i hr-
anu za dva dana.

Ratni raspored je vojno-državna tajna.
U ostalom se strogo pridržavati Uput-
stva u vojnoj knjižici.

1) Fotografija
4 x 6

2) Lični opis:
Stas: *do sreden*
Kosa: *keštrajski*
Lice: *elipizito*
Oči: *plave*
Nos: *pravou*
Usta: *pravou*
Osobeni znaci: *reuce*

3) Krvna grupa

Polpis lekara

4) Ime: Porodično (očevo rođeno) i rođeno
Rakuša Stanislava
Rakuša Stanislava

5) Svojeručni polpis

Faksimile: vojaška knjižica Stanislava Rakuše, JLA po 2. svetovni vojni

- 4 -

II. REGRUTNI PODACI

5) Datum rođenja *7. aprila 1911*

7) Mesto rođenja *Plavice, Jugo-slav
Gračanica, Hercegovina*

8) Vojni otkrug *skarbica*

9) Vojni otkrug sreza (grada, reona) *Plavice*

10) Narodnost *Hercegovac*

11) Koje jezike govori *Hercegovski*

11) Skole u gradanstvu
*5. nar. osnovna škola
u nar. samost.*

13) Zanimanje *Običajski pos.*

14) Znanja važna za oružanu silu
Većinski polip

- 5 -

15) Predvojnička obuka

16) U kojoj vojsci i koliko
*1. put Jug. vojsci od 18
11. 1938 do 6. 11. 1941
njemačkoj vojsci od 16
11. 1943 do 11. 1945 god.*

17) Rod vojske *pesadija*

18) Čin *podpor.*

19) Specijalnost

20) Visina 21) Težina 22) Otim

23) Sposobnost
1

24) Zanimanje

Faksimile: vojaška knjižica Stanislava Rakuše z osebnimi podatki vojaka, jugoslovenska vojska (JLA) po 2. svetovni vojni

Janez Prejac

Janez Prejac se je rodil 14. 5. 1922 v Veličanah v revni viničarski družini. Bil je tretji otrok, njegova starejša sestra Genovefa je bila rojena leta 1907, brat Jože pa 1912. Že v rani mladosti je občutil izkoriščevalski odnos veleposestnikov do revnih viničarskih družin. Otroške radosti ni občutil, saj je že petleten moral pomagati pri domačih opravilih. Njegovi starši – oče Jožef in mati Ivana – so bili skrbni in napredni.

Čez čas so si ustvarili boljše življenjske pogoje, kar je pomenilo tudi več radosti in veselja, a je kot desetletni fantič ostal brez očeta. Odtlej je moral skoraj samostojno nositi breme življenja. S šestnajstimi leti se je zaposlil v Opekarni Ormož. Vsak dan je delal 12 ur ter prihajal in odhajal po 9 kilometrov dolgi poti domov. Čeprav naporni, so to bili njegovi srečni trenutki, saj je skrbel sam zase in pomagal tudi svoji materi. Leta 1941 so srečne mladostniške trenutke prekrili črni oblaki, kajti tujci so zagospodarili nad našimi kraji. Mlade fante, med njimi tudi Janeza, so prisilno mobilizirali v nemško vojsko. Poslali so ga na rusko fronto.

Tam je do osvoboditve občutil vse grozote in bolečine vojne. Bil je večkrat ranjen, enkrat huje. Domov se je vrnil invalid, brez desne noge. Vojno kalvarijo je že leta 1946

Janez Prejac, v nemški vojski – vojaška služba v Franciji, 1942

Janez Prejac, 1943

Janez Prejac, po vojni motorist in zvesti fotograf, 1947

natančno popisal v svojih spominih na rusko fronto.

Po vojni je nadaljeval s prizadevnim delom. Opravljal je vsa dela, ki se jih je naučil že v mladosti in tako ponovno skrbel sam zase, ob tem pa še pomagal materi. Zaradi težke mladosti, grozot in bolečin, ki jih je občutil v vojni, je spoznal človekove vrline: skromnost, odločnost in poštenost. Te so mu bile vodilo v njegovem nadaljnjem življenju.

Leta 1951 se je poročil, si ustvaril družino in vzgojil tri sinove po lastnem prepričanju.

Zaposlen je bil večino-

Janez Prejac (v sredini) z ženo in njenim bratom Jožetom Šefom, čas povojne Jugoslavije

Janezov vojni prijatelj Franc Pravdič iz Hrastovca pri Zavrču, s katerim sta imela stike še po vojni, desno Jože Prejac, Janezov brat.

ma v Vinogradniško-živinorejskem kombinatu Ljutomer. Delo v vinogradih je bilo naporno, vendar je Janez, kljub temu da bil invalid, opravljal vsa dela. Bil je zgleden delavec, zato je postal skupinovodja. Ob delu je končal tudi šolo in si pridobil naziv visoko kvalificiranega delavca, pozneje je začel službovati v Ljutomeru s polovičnim delovnim časom. Bil je kurir in arhivar v Ljutomeru.

Družbeno-politično je bil zelo aktiven. Član zveze komunistov je postal 23. decembra 1960. Aktivno je delal v KS kot član OZK, RK, GD in sodeloval pri številnih akcijah. Za svojo aktivno delo je prejel številna priznanja, med drugim priznanje OF z bronastim znakom. Bil je strasten bralec, eden tistih, ki so prebrali mnogo knjig.

V zaslužen pokoj je odšel leta 1982, a žal ni dolgo užival v poznem življenjskem obdobju. Imel je še precej ciljev, ki jih ni mogel uresničiti. Novembra 1987 je zbolel. Po krajšem zdravljenju v ljutomerski ambulanti je dobil napotnico za bolnišnico v Mariboru. Sam je dobro vedel, da ni več poti nazaj, čeprav smo vsi verjeli v ozdravitev. Po daljših preiskavah so ugotovili osnovno bolezen – tumor v desni polovici možganov. Posledice so bile hitro odmiranje levega dela telesa.

Zdravniki so se odločili za operacijo, ki so jo izvedli 22. 12. 1987, in je trajala več kot štiri ure, vendar se stanje ni izboljšalo. Zelo je trpel v telesnih bolečinah in tudi psihično.

V torek smo dobili telegram s sporočilom, da je zdravstveno stanje očeta kritično, v sredo 10. 2. 1988, ob 7.30, pa očeta ni bilo več.

Branko Prejac

JANIZ - F. I. AC
MUZIKANT -

Handwritten signature or name

1942

1944

Handwritten text

Handwritten text

Vertical handwritten text or markings

Na prejšnji strani: faksimile originalne naslovnice knjige Janeza Prejaca, 1946

JANEZ PREJAC – MUZIKANT¹

Življenjepis vojne vihre leta 1942/45²

*Mladost, krasota, življenja cvet!
Traja le kratek čas in kmalu oveni.
Kakor pomladna roža,
ko jo slana pomori!
Tako se z nami je zgodilo,
mladost, krasoto nam je vzelo!*

1 Napis na platnici trdo vezane rokopisne knjige, format 165 x 220 mm, debelina 35 mm, obseg 570 strani (vse opombe v knjigi – urednik).

2 Originalni avtorjev naslov na notranji naslovnici knjige.

1. ŽALOSTNO SLOVO

Še prav prijetni in sončni oktobrski dnevi so bili takrat, leta 1942, ko sem se nahajal kot mlad vojak v mestu **München**. Lepih dni smo se mladi fantje neizmerno veselili, saj smo živeli še svobodno. A kmalu nam je ta prostost minila kakor cvet, ko ga slana pomori ...

Prišel je dan, ko smo zjutraj vstali in smo na črni tabli našli napisana naša imena ... Hitro smo dojeli, da to pomeni konec naše prostosti ...

Morali se bomo podati v vojno vihro, ki je požrla že milijone ljudi. Morali se bomo podati svoji usodi naproti!

Zadnje ure prostosti so hitro potekle. Prav dobro so nas oblekli v zimsko oblečilo, tisti čas je bilo še vsega dovolj. S težo obložene so nas poslali v drugo mesto, v **Ingolstadt**. Tam so zbirali vojake za *transport* na rusko fronto. Za nas, mlade vojake, se je začelo grenko življenje s težkimi frontnimi običaji ...

Zašli smo že v bistro vodo, ki nas bo zanesla v vrtinec, iz katerega nas lahko reši edino sreča.

Kako hudo mi je bilo takrat pri srcu, ko sem pomislil na dom, na tiste čase, ki sem jih brezskrbno užival doma ... ko sem pomislil na veselje in radosti mojih devetnajstih let!

Postalo mi je jasno, da sem zapisan gotovi pogubi ali smrti.

Bridkost se je naselila v moje srce, ko sem premišljeval o tem, kaj me čaka ... Podobno so doživljali tudi drugi. Ni bilo več nobenega rešilnega izhoda za nas, mlade, neizkušene fante.

Vsakega izmed nas sta mučila hrepenenje po domu in svojcih, ki smo jih morali zapustiti, ter strah pred negotovo prihodnostjo ...

Tako žalostni smo zapuščali še dotlej prijazne nemške kraje.

2. TEŽAVE NA POTI V NEZNANO PRIHODNOST

Nastanjeni smo bili v barakah, spali smo na prav trdih in slabih posteljah.

Nekaj dni takega životarjenja v barakah nam je hitro minilo. Dali so nam puške z municijo in vse drugo, kar je še bilo potrebno za na pot.

Zadnji večer pred odhodom so nam povedali, da gremo naslednje jutro na transport in naj si še uredimo vse potrebno.

Z žalostjo v srcu sem napisal pismo domačim, da sedaj grem ...

Drugo jutro nas je spremljala godba do kolodvora, tam so nas razdelili po 40 vojakov v vsak živinski vagon. Bili smo skoraj sami Slovenci.

Zaradi toliko vojakov v vagonu je bila gneča, prerivali smo se ko mladi *prasci*, nismo mogli prav ležati in ne sedeti, bilo nam je za obupati. To je bil šele začetek vsega trpljenja, ki nas je čakalo ... Hrane so nam dajali toliko, da smo živeli ...

Kmalu so odbrzele zadnje hiše ob drvečem vlaklu, v katerem smo se dreinjali.

Spoznali smo, da se nam z vsako minuto bliža gorje, kakršnega si še nismo mogli predstavljati.

Imel sem dva tovariša iz mojega domačega kraja, zato mi je bilo nekoliko lažje. Večkrat smo skupaj obujali spomine na naše kraje, na domače in na znance. Tudi karte niso počivale, igra je potekala od jutra do večera. Denar sem zapravljaj, saj ga drugje nisem rabil. Tako smo si tešili domotožje in si krajšali čas. Ni me zanimalo, kod se vozimo. Najljubše mi je bilo, če sem se mogel pretegniti, zaspati tu ni bilo mogoče. Železnice so bile zelo slabe in so povzročale močno tresenje.

Peljali smo se do **Prage** (Češka), tam se je transport ustavil in sem lahko šel iz vagona, da sem si malo uravnal kosti.

Na Rdečem križu so nam dali precej *tečno* juho. Ko sem se dodobra okrepečal s toplo hrano, sem si malo ogledal tamkajšnji kraj, ki pa se mi ni nič kaj *dopadel*. Mesto je bilo zgrajeno po starinskih načrtih, precej poškodovano od vojske, ki je šla na vzhod proti Moskvi. Celotna dežela je izgledala *turobno*, kakor če bi za kom žalovala.

Najbrž res, saj so tudi češki bratje doživljali isto morijo!

Čehi, ki sem jih srečal, so mi bili všeč, prijazni so bili, pa tudi razumeli smo se dobro, saj so govorili jezik, podoben slovenskemu. So pač slovanski narod.

Marsičesa jim je primanjkovalo v tistem daljnem kraju, a posebno so pogrešali tobak. Prosili so nas zanj, mi smo jim ga dajali, oni pa nam različna druga sredstva, ki³ se tisti čas v Nemčiji že več niso dobila.

S tobakom sem pa bil res bogat. Kadilec nisem bil, kakor nisem tudi sedaj, ko to pišem.

Vojaki smo dobivali tobak vsak dan, lahko pa smo ga tudi kupili. Del zaloge sem zamenjal s Čehi za par glavnikov in nalivno pero.

To še omenim, da smo že prišli v bolj *opasne* kraje. Tam je bilo namreč mnogo četnikov, zato smo potovali ponoči, ko je bilo bolj varno. Tudi **Prago** smo zapustili pozno zvečer. Po befelu, da se moramo zopet podati v vagono, se je transport začel premikati.

Zopet se je začelo staro životarjenje v *drengu* in nesnagi – vozili smo se vso noč in še drugi dan dopoldne. Vlak se je ustavil v neki šumi in tam smo čakali na naslednjo noč.

Transport je bil zelo velik, štel je okoli 2000 mož, zato je bilo zelo nevarno, če bi naleteli na kakšno mino ali kaj podobnega. Bili smo menda blizu **češko-poljske** meje. Železnica se je vila med samimi gozdovi, zato je bilo res nevarno za kakšen napad. Mene to sploh ni skrbelo. Bilo mi je vseeno, ker sem vedel, da tam, na fronti, kamor moramo iti, ne bo nič bolje.

Ob postanku vlaka smo lahko izstopili, se malo razgibali in okrepčali pri barakah Rdečega križa. Kava in juha sta nas kar pogreli.

Takrat sem *se* zopet *zmislil* na dom, na mater in sestro. Potrudil sem se in jima napisal vsaki po eno pismo. Tam smo še lahko pisali, saj se je nudila prilžnost, da je Rdeči križ oddano pošto poslal v domovino.

Mladi fantje smo bili neizkušeni, naša nežna srca še niso slutila nevarnosti in grozot, ki so nas čakale. Vojaki, ki pa so že doživeli grozote vojne in imeli izkušnje s fronte, so bili nekako zakrknjeni, neobčutljivi, kot da bi imeli otrdela srca.

Tudi taki so bili med nami. Bojevali so se že na raznih frontah in se niso menili, kaj bo, saj so vedeli, kaj nas vse skupaj čaka.

Mi, mladi, smo živeli v negotovosti in v srcih nam je kljuvala žalost.

Zvečer se je vlak z nami zopet premaknil in odpeljal v črno noč.

3 Originalni avtorjev zapis: *katera*, jezikovno pravilno – *ki*.

3. MISLIL SEM, DA SEM ŽE STARI VOJAK

Sključen sem sedel s prijateljem in rojakom Polakom v kotu vagona, zunaj je tulila burja in midva sva se pogovarjala o tem in onem: kako bova naredila, ko prideva na fronto. Vsi drugi so dremali, le midva nisva mogla zatisniti oči, čeravno sva bila trudna.

V našem vagonu sta bila dva, ki sta bila že na fronti, eden je bil po činu *unteroficir*, drugi pa *gefrajtar*. Ostali smo bili sami mladi vojaki, ki še nismo doživeli gorja tam, kjer se strelja.

Vagon je bil urejen tako, da smo eni spali na podu, drugi pa so imeli ležišča dvignjena na deskah nad nami. Jaz sem spal spodaj, kjer je bilo udobnejše kakor pa zgoraj. *Gefrajtar* je zahteval, da zamenjava ležišči. On bo spal spodaj, jaz pa naj grem gor. Seveda se s tem nisem strinjal in sem se uprl:

»Kaj boš ti! Si enak kot jaz! Ne grem gor,« sem mu rekel. On mi odgovori: »Bomo videli, boš šel ali ne, ti mladi špic.« To me je razjezilo in sem mu zabrusil: »Kaj boš ti, *bleda hund!*«

Vnel se je prepir, drli smo se vse povprek. Prijatelji so mi pomagali in smo mu »zavezali jezik«. Nato pa je prišel *unteroficir* in *gefrajtar* mu je seveda poročal, kaj je bilo, in me zatožil, da ga nočem ubogati. Sedaj sva se pa z *unteroficirjem* prijela, jaz mu nisem hotel biti tiho, zato me je prijavil *transportfirerju*.

Ta me je poklical k sebi in hotel vedeti, kaj smo imeli med seboj. Vse sem mu lepo razložil, saj sem bil takrat že toliko večš nemščine. Očital mi je, da sta onadva že stara vojaka, ki sta bila že na fronti, zato ju moram ubogati. Zagrozil mi je celo, da me bodo, če ne bom ubogal, zaprli. Jaz sem se jim smejal, češ, kaj mi pa morete.

Jezen sem pograbil svoje reči in se preselil gor na deske – *gefrajtar* pa je šel potem na moje mesto. Tuhtal sem, kako bi se mu maščeval ... Ker je spal točno pod menoj, sem stresal slamo nanj. To se je jezil; mi, Slovenci, smo se mu pa smejali.

Takrat nisem niti pomislil, da bi mu izkazal spoštovanje, saj je bil že star vojak in je najbrž že mnogo pretrpel. Gojil sem sovraštvo do njega. Nekoč sem mu zagrozil, če ga dobim na fronti, bo prvi šus zanj. S tem sem ga tako razkačil, da je bil zelen od jeze. Obnašal sem se kot kakšen star vojak, ki gre na fronto in misli, da mu nihče nič ne more in si lahko vse dovoli.

Pripeljali smo se v **Varšavo**, v glavno mesto **Poljske**. Vlak je ustavil na robu mesta, na kolodvoru, ki naj bi bil najmanjši v **Varšavi**, a zdel se mi je večji od vseh, ki sem jih do takrat videl.

4. KAKO SPOŠTOVANI SMO BILI SLOVENCİ

Varšava se mi je zdela lepa in neizmerno velika. Videl sem visoko sezidane hiše po najfinejši stari gradnji in tudi en del mesta, lahko rečem, po novi modi. Kolodvori so bili velikanski, nikjer ni bilo videti konca; vlak pri vlaku, vagon pri vagonu. Podobno, kot bi gledal po prostranem morju. Žal ni bilo dovolj časa za ogled mesta. Prispeli smo zvečer in že čez dve uri je transport krenil naprej.

Vozili smo se kakšnih trideset kilometrov proti vzhodu, vedno bliže fronti... Na neki manjši postaji je moral naš transport počakati na drugi vlak, ki je prihajal z nasprotno smeri.

Mi smo šli iz vagonov na prosto, da smo se malo pretegnili. Eden izmed mojih prijateljev je šel še pozneje iz vagona. Nenadoma pa je vlak začel voziti. Prijatelj je hitro skočil k premikajočemu se vagonu in se oprijel nekega železa, da bi lahko prišel spet noter. Pri vratih je stal že omenjeni *unteroficir*, ki je sovražil nas, slovenske vojake. Ko je opazil, da hoče naš tovariš priti zopet v vagon, mu je rekel: »Kaj pa delaš tam zunaj? Marš, poberi se!« Sunil ga je z vlaka, da je nesrečno padel na kamen in tam ostal. To mi je pozneje sam povedal, ko sva se še enkrat videla. Ta »hudič« je potem spraševal po vagonu, kdo je bil zunaj, ko pa je sam dobro vedel zanj. Potem je dodal: »Saj ni škoda, če se je ubil.«

Tako »spoštovanje« so izkazovali švabski nadrejeni nam, ubogim, prisiljenim trpinom.

Potem smo se peljali dalje, mislim, da je bilo sto kilometrov od ruske meje. Zopet smo se ustavili v nekem malem mestu. Ker so naznanili daljši postanek, smo poskakali iz vagonov, da bi se umili. Od dolge vožnje smo bili vsi potrebni osvežitve. Večina se nas je že uredila, samo nekaj še jih ni bilo gotovih, ko je nenadoma vlak speljal. Trije sotrpini so ostali tam brez sukenj in brez kap.

Šele tik pred mejo so se pripeljali za nami z drugim vlakom. Tam smo se zopet sešli.

Greenko je bilo spoznanje, da je Švabom malo mar za nas, uboge Slovence.

5. NA RUSKO ZEMLJO

Po nekajurnem čakanju smo se odpeljali proti ruski meji.

Bil je lep oktobrski dan in veter je vlekel od vzhodne strani, zato se je včasih slišalo bobnenje nekje tam daleč na vzhodu.

V mojem srcu se je porajal čuden nemir. Podobno je čutil vsak izmed nas, saj nismo vedeli, kaj nas čaka. Šli smo v neznano ...

V daljavi smo zagledali železni most. Vedeli smo, da je tam mejna reka med **Poljsko** in **Rusijo**⁴. Nekako žalostno je vozil transport čez most, kakor če bi hotel vzeti slovo.

»Ne bom se več vračal po isti poti s temi vojaki!« je ropotal.

Mnogi smo se v mislih spraševali: »Kakšna usoda nas pričakuje tukaj, na tej opustošeni zemlji?«

Razločno so se videle posledice hude borbe, ki je divjala ob reki **Buk**⁵. Takrat so se **Nemci** spopadli z **Rusi**. Drevesa so bila vsa posekana od nemškega *atilerijskega* ognja, betonirani *gemkerji* so žalostno moleli iz razvalin, ker so jih **Nemci** pozneje *šprengali*, ko so prodrli čez mejo.

Tam je zelo močvirno ozemlje, na vsaki strani železnice so stale mlake z grdo, smrdečo vodo; vse naokrog je bilo videti samo močvirje. Gozdov ni bilo nikjer, povsod je bilo samo grmovje. Drevesa tu niso mogla uspevati, ker je bila prevlažna zemlja, zato pa je bilo čutiti zelo slab zrak.

Mislím, da smo se vozili dve uri, kar smo zagledali že od daleč neprijetne obrisé počrnelega mesta. Transport se je ustavil na zelo slabo urejenem kolo-dvoru. Tu je bilo prvo mesto na ruski zemlji, **Gomelj**⁶ se je imenovalo. Močno je smrdelo vse naokrog. Med tračnicami je ležal sam gnoj, kar je bila posledica mnogih transportov, ki so se tam ustavljali.

Vsi smo morali iz vagonov, prešteli so nas, da bi ugotovili, če kdo manjka. Potem smo šli na Rdeči križ, kjer so nam dali toplo juho, ki nam je še kako dobro dela. Tukaj sem se prvič pošteno umil, saj sem bil črn kakor dimnikar.

4 Rusija je tu mišljeno na splošno, v širšem smislu takratna Sovjetska zveza.

5 Buk, pravilno Bug, avtor je verjetno zapisal ime po spominu, kot ga je slišal. Zahodni Bug je reka, ki teče po teritoriju treh držav (Ukrajina, Poljska, Belorusija); je četrta najdaljša reka Poljske s 587 km (skupaj 772 km). Med drugo svetovno vojno je reka predstavljala mejo med nemško in sovjetsko zasedbeno cono Poljske v letih 1939–1941.

6 Na poti skozi Prago in Varšavo na vzhod je bilo prvo mesto od poljske meje na takratnem sovjetskem ozemlju Brest Litovski, danes Brest (v Belorusiji), Gomel pa je mesto v Belorusiji, več kot 500 km vzhodneje (blizu današnje belorusko-ruske meje).

Nato smo morali zapustiti dotedanji vlak in prenesti svoje reči na drug transport. Naš stari *transportfirer* je padel iz vagona in se ranil, zato ni mogel z nami. Na novem transportu smo dobili drugega *firerja*, mladega *leidnanta*, katerega sem pozneje večkrat videl na fronti. Bil je prijazen z nami, mladimi, ker je bil tudi sam mlad in je šel prvič na fronto.

Z mojima starima sovražnikoma sem še bil vedno skupaj v istem vagonu. Malo sta se poboljšala, spomnila sta se menda moje grožnje o prvem šusu, in ker smo se bližali fronti, sta se umirila.

Proti večeru smo se od tam podali naprej.

6. NAPREJ NA RUSKO ZEMLJO

Zrak je postajal vedno hladnejši, mrzla burja je pihala čez ruske poljane ... Kakor daleč ti je neslo oko, nisi videl drugega kakor peščena tla.

Vasi, mimo katerih smo se vozili, niso bile podobne človeškim bivališčem. Sprva sem mislil, da so to živalski hlevi, leseni, s slamo kriti, grdih oblik.

Od **Brest Litovskega** smo dva dni neprestano potovali proti vzhodu in povsod je bila ista slika. Redko je bilo videti prebivalce, če pa so se prikazali, jih je bilo težko ločiti od živali. Oblečeni so bili v kožuhe iz živalskih kož in domačega platna. Obutev pa so imeli narejeno iz skorje tamkajšnjih dreves. Da je kaj takšnega mogoče, nisem verjel, dokler nisem te revščine sam videl.

Železnica, po kateri smo se vozili, je bila sedaj speljana skozi nepregledne gozdove, pravzaprav skozi gosto grmovje. Na vsaki strani železnice pa je bil po 50 metrov širok posekan pas. Vedno znova je bilo videti kakšen prevrnjen vlak z lokomotivo vred, ali pa *zašprengani* most ali tračnice. Zato so posekali vse drevje ob progi, da je bilo varneje pred napadi.

Koder smo se vozili, so stale na vsak kilometer majhne trdnjave iz lesa. V njih je bilo po deset vojakov, da so stražili progo pred četniki. Zato je bilo tudi za nas nevarno, da bi lahko naleteli na mine. V teh krajih je vedno imel transport pred mašino en prazen vagon. Če bi slučajno prišel na mino, bi potem tisti vagon raztrgalo, mašina je pa bi bila rešena.

Taka vožnja je trajala od **Bresta** naprej proti **Minsku**⁷. Bili smo namreč namenjeni v mesto **Minsk** in od tam bi nas razposlali na vse strani.

Od **Bresta** naprej, že tretji dan vožnje, smo zagledali mesto, za katerega smo mislili, da je **Minsk**. Ampak ni bil **Minsk**. Bil je neko majhno mesto blizu Minska, kjer se je transport ustavil za precej časa. Obiskali smo barake Rdečega križa, kjer smo dobili toplo hrano in tudi kavo. Ko smo se okrepčali, smo si ogledali tisti kraj. Deloval je zelo zapuščeno; vse naokrog so bile same peščene poljane, porasle z grmovjem. Tu in tam je stal kak lesen križ z napisom: »Žrtve partizanske krvi.« Hiš ni bilo daleč naokrog, zato je bil ta kraj zelo primeren za partizanske pohode.

Tam smo ostali do večera, precej mrzlo je bilo, kljub topli obleki nas je treslo; nekaj od zime, nekaj pa od bojazni, kaj bo. Slišalo se je že močno grmenje topov. Ko se je stemnilo, je vlak odsopihal dalje, v smeri, od koder smo slišali bobnenje. Vozili smo se tisto noč in drugo jutro smo se znašli v mestu **Minsk**.

7 Minsk, glavno mesto Belorusije, med 2. svetovno vojno tretje najbolj porušeno mesto v Evropi (po Varšavi in Berlinu).

7. USODA ME JE DOLOČILA ZA PIONIRJA

Na glavnem kolodvoru v **Minsku** je bilo polno transportov, iz različnih krajev in smeri so prispeli. Od tod so vojake razpošiljali na vse strani po celi fronti.

Tudi mi smo izstopili in smo se okrepčali na Rdečem križu. Povedali so nam, da bomo ostali dalj časa in da nas bodo pozneje poslali drugam. Ponoči sem moral s še enim vojakom »držati stražo«. Deževalo je, kot bi iz škafa vli-val, in bilo je zelo mrzlo. Umaknila sva se v vagon, ki je bil rezerviran za *pre-mzarje*. Tam sva prebila najine ure, saj nevarnost ni grozila, ker je bilo polno drugih stražarjev.

Naslednji dan smo se morali postrojiti in smo bili razvrščeni v sedmo divizijo – na sredinskem delu fronte. Nas iz **Münchna** so dali za *pionirje* – minerje. Takrat še nismo vedeli, kaj to pomeni in kakšne naloge nas čakajo. Naslednja noč je potekala podobno kot prva, le da ni deževalo in tudi *vahte* nisem imel. Tretjega dne smo morali mi, ki smo bili dodeljeni pionirjem, na drugi transport. Tam so bili že zbrani vojaki za sedmo divizijo. V enem vagonu smo bili samo Slovenci. *Gefrajtar* je šel z nami. Za vodnika sta prišla dva *obergefrajtarja*, dva velika »osla«, katerima se Slovenci nismo podredili, kakor tudi prej staremu *unteroficirju* ne.

Iz **Minska** smo se peljali na drugem transportu. Bilo je že zelo mrzlo. Čeprav smo imeli peč v vagonu, nas je zelo zeblo. Stiskali smo se drug k drugemu, da smo se malo ogreli.

Omeniti moram tudi to, da smo dobili na pet vojakov en liter žganja. Ko smo tisto popili, smo pozabili na vse težave in zapustil nas je strah. Po dolgem času so zopet zadonele slovenske pesmi iz naših grl. Vodnika – Nemca sta nas začudeno gledala, a mi smo vseeno peli in bili dobre volje.

Vozili smo se vso noč in drugi dan smo prispeli v neko zapuščeno, mrtvo deželo. To je bilo že daleč od **Minska** in takrat je prišlo po telefonu obvestilo, da je nekje pred nami proga pretrgana in da moramo čakati. To je bilo za nas zelo neprijetno. Nismo imeli hrane, pa tudi negotovost in strah sta bila v nas.

V bližini smo odkrili neko ubožno vas in tja smo se podali iskat hrano. Videli smo, da so tam tekale kure; mi pa hitro po puške in nad njih.

Našli smo lonce in smo si zunaj na kamnih naredili preprosto ognjišče, da smo si skuhalo ulovljene kokoši. Tako smo si potešili lakoto.

Po dveh dneh smo nadaljevali pot proti **Smolensku**.

8. PRVE TEŽAVE IN GLAD

Iz **Smolenska** naprej naj bi šli peš. V **Minsku** so nas založili s hrano za dva dni, sedaj pa je mineval že poldrugi dan od omenjenega roka. Počasi nam je zmanjkovalo hrane.

V **Smolensku** so se nam kazale same razvaline, žive duše ni bilo nikjer. Zato se nismo mogli ustaviti tam. Peljali smo se naprej brez prestanka. Videli smo same ruševine, vagoni so ležali vse povprek. Spoznal sem, da so bili tam pred kratkim *luft napadi*, o čemer so pričale tudi številne bombne jame.

Vlak je zavil zopet proti **Minsku** in mi smo ostali brez vsake *frflegenge*. Potemtakem si lahko predstavljáš, kako nam je bilo.

Pripeljali smo se menda kakih sto kilometrov proti **Minsku** do nekega majhnega *banhofa*, ki pa je bil zaprt. Pozneje so nam povedali, da je nedaleč vstran vsa *štreaka zašprengana* in da moramo najmanj en dan čakati, da jo zopet popravijo.

Za nas je bilo to neizmerno težko. Bili smo brez hrane že ves dan in sedaj bomo ponovno čakali. Ozemlje okrog postaje je bilo zapuščeno. Kaj sedaj, kje dobiti hrano? Kaj drugega, šli smo po njivah in iskali krompir, da smo si ga potem kuhali. Tu pa je bila še druga težava, nismo imeli vode in ne soli. Pol ure hoda daleč smo odkrili en vodnjak, ampak za tri tisoč ljudi je kmalu tudi vode zmanjkalo.

Začelo se je pravo gladovanje. Krompirja je tudi zmanjkalo. Mi pa smo stali tam že cel dan in nismo vedeli, kako dolgo še bomo. Lakoto smo tešili z gobami iz bližnjega gozda. Hvala bogu, bilo jih je še precej. Te smo si pekli »po cigansko«, bi rekli doma ...

Pravijo, »*glad je najhujši tat*«, a mi niti tatovi nismo mogli biti, ker nismo imeli kaj krasti. Le gobe so nas malenkost nasitile.

Sedaj sem že spoznal, kako se godi na fronti. Nisem še bil na resnični fronti, a sem bil že lačen kot »*hudič*«.

Šele naslednji dan ob deveti uri dopoldne so nam ukazali, naj se vrnemo v vagone, da nadaljujemo pot. Veliko vojakov je bilo raztepenih po gozdovih in drugod, nekateri so se še ob pravem času povzpeli na vagone, mnogo pa jih je ostalo tam. Kako je bilo pozneje z njimi, ne vem. Nihče izmed Slovencev ni ostal tam. Vsi smo mislili, da nas ne rabijo in da nas bodo poslali nazaj. Žal je bilo drugače. Peljali smo se zopet v **Minsk**, tam so nas spravili na drugi tir in smo se brez prestanka vozili dalje. Kam? Takrat nisem vedel odgovora. Ko se je zdanilo, smo se znašli v neznani puščavi. Že od daleč smo zagledali velikan-

ski most čez neko reko.

Pozneje sem ugotovil, da je bila to reka **Dnjeper**. Vlaku je zapeljal čez most, nato smo približno en kilometer od njega obstali. Zopet smo čakali ... Vsaj prehudo lačni nismo bili, ker smo v **Minsku** dobili hrano za na pot. Zato se nam ni nikamor mudilo.

Po kakih treh urah so nas zopet popeljali proti reki Dnjeper. Čudil sem se zmešnjavi, po drugi strani pa mi je bilo prav. *»Le vozite nas, da se bomo dlje zamudili ...«* sem mislil.

V srcu sem začutil strah, tesnobo in nemir. Vedel sem, da smo blizu fronte, saj se je slišalo precej glasno grmenje topov. Tudi srca sotrpinov so postala težka, vsakdo je zase tuhtal, kaj še iz vsega tega bo.

Tokrat smo se vozili v popolnoma novo smer.

9. KONEC DOLGE VOŽNJE

Lepo jutranje sonce nas je prebudilo iz težkih misli, iz misli na skorajšnje srečanje s še večjimi težavami in nevarnostmi. Po nekaj urah vožnje, odkar smo zapustili reko **Dnjeper**, smo se zaustavili na neki manjši postaji, ki je bila polna vagonov in natrpana z vojaki različnih rodov.

Več tovornih vlakov pa je bilo polnih goveje živine. Zopet smo bili lačni in smo šli s porcijami, da bi pomolzli krave. Žal ni bilo mnogo koristi iz tega, ker so bile živali močno izstradane. Prišel je čas, ko smo si morali hrano priskrbeti sami – na tak ali drugačen način.

Nadaljnja vožnja je bila prav prijetna, sonce je sijalo, zato smo lahko sedeli pri odprtih vratih vagona in se greli. Pogled na pokrajino, po kateri smo se vozili, ni bil nič kaj prijeten. Obdajalo nas je samo opustošenje.

Po dveh dneh, z vmesnim postankom za toplo hrano, smo prispeli na zadnjo postajo, imenovano **Rečica**⁸. Od tam naprej vlak ni več vozil.

Po vagonu se je slišalo glasno povelje: »*Mit gepeg ales heaus!*⁹« Nekako okorno smo se podali po sedemnajstih dneh vožnje iz vagonov z vso prtljago, ki je bila obsežna in precej težka.

Tako – sedaj smo vedeli, da je naše vožnje konec. Na bližnjem travniku so nas ločili glede na rodove. Nas, pionirjev, je bilo najmanj 65. Naložili smo si prtljago, vsako težko najmanj 50 kilogramov, in se podali na težavno pot. Rekli so nam, da gremo v prvo vas in da bomo tam prenočili. A ni bilo tako. Pešačili smo menda tri ure, da sem bil popolnoma premočen in izmučen. Mislim sem, da ne bom mogel dalje ... tudi drugi so komaj premagovali naporno pot.

Med maršem se je nekemu odprl *gepeg* – *prtljaga* in mu je vse popadalo na tla.

Drugi smo tiste reči pobirali. Jaz sem vzel eno konzervo in eno škatlo, ne da bi vedel, kaj je v njej. Pozneje sem ugotovil, da so bili notri štirje paketi tobaka in 100 cigaret. Mislim sem, da bo kdo iskal izgubljeno robo, ampak ni nihče nič vprašal. Meni najdeno ni koristilo, ker nisem bil kadilec in tega tudi nisem mogel poslati domov.

8 Rečica je kraj ob Dnepru, 50 km zahodno od mesta Gomel in 275 km JV od Minska (v Belorusiji), razdalja med mestoma Minsk in Smolensk na vzhodu (v Rusiji) je 340 km. Nekateri kraji v pripovedi so različno poimenovani, včasih gre za različne oblike imen krajev v drugih jezikih, fonetičen zapis in zelo verjetno je tudi pomešan vrstni red postaj, zapisanih po spominu.

9 Mit dem Gepäck alle heraus (nem.) – Vsi ven s prtljago.

Končno smo prispeli do neke, na pol razpadle žage. Tam smo prenočili. To je bilo 27. oktobra, takrat pa so bile že zelo mrzle noči. Ko smo odložili prtljago in se rešili težkega bremena, sem postal neizmerno žejen. S prijateljem sva šla iskat vodo in jo tudi našla. Blizu žage je bil potoček, voda v njem morda ni bila užitna, a žeja je bila prehuda, da bi pomislila na to. Zvedeli smo, da je od tukaj le še 20 kilometrov do fronte. Ob tej vesti so se nam malo naježili lasje, kar jih je sploh še bilo.

Drugo jutro smo se zbudili vsi premraženi. Za mano je bila neprespana noč, po glavi so mi namreč rojile neštete črne misli, kaj neki bo čez par dni. Dobili smo po trije vojaki en hleb kruha, eno kilogramsko konzervo *putra* in govejega mesa. Ko smo pozajtrkovali, so nam povedali, da moramo počakati, da pridejo po nas z avti in nas odpeljejo do naše divizije, ki se je nahajala 100 kilometrov južneje. Potolaženi, da ne bomo šli peš, smo začeli zopet našo staro igro s kartami, moji prijatelji: Polak, Pevec, Šef, Pravdič s Ptuja in jaz.

10. STRAŠLJIVA VOŽNJA Z AVTOM

Po približno dveh urah so prispeli tovornjaki. Na vsakega je moralo iti 25 vojakov z vso prtljago. To smo bili tako natrpani, kot zelje v kadi!

Na vse strani se je razprostiralo peščeno polje. Tu in tam so ležali kupčki peska, ki jih je nanosil veter. Ceste ni bilo videti nikjer, bile so le jame, ki so jih naredili avti. Od tu je potekal promet samo s tovornjaki.

Sprva smo se vozili še kar udobno. Dobre volje ni manjkalo, peli smo in vriskali.

Ob postanku v neki vasici sta se zamenjala šoferja. Tisti, ki je prevzel naše vozilo, je bil opit. Takoj sem posumil vanj in pomislil, da bo sreča, če nas bo sploh pripeljal na cilj.

Avto je drvel po tistih groznih jamah. Vozili smo se tik ob obali **Dnjepra**. Medtem se je že zmračilo. Na reko je legla megla, izgledalo je kot velikanska odeja nad vodo.

Iz daljave je bilo slišati streljanje ... kako ne bi, ko pa je ležala ruska fronta na oni strani reke.

Sedaj se je začelo gorje za vse, ki nas je vozil tisti pijani šofer. Mučila nas je že neizmerna stiska, potem pa strašno treskanje. Mislil sem, da bomo tukaj *hin*. Premetavalo nas je sem in tja, treščili smo v grmovje, se malo peljali in spet tresk ...

Drugi avti so nas že zdavnaj prehiteli. Naš šofer se je popolnoma izgubil. Vozil je na pamet, čez njive, čez jarke, vedno ob reki.

Nekaj časa smo se peljali še precej dobro, ko naenkrat zaškripljejo zavore in avto se sunkovito ustavi. Nas je neusmiljeno pometalo drug v drugega in na tla ... Kaj je bilo to? Tri metre pred nami je zijal prepad, v katerega je bila speljana voda iz **Dnjepra**. Nekdaj so menda tukaj kopali šoder in je tam najbrž stal *granik*, da je vlačil *šoder* iz reke. Zato je bila tod speljana cesta.

Imeli smo neizmerno srečo. Če ne bi šofer pravočasno zavrl in ustavil, bi vsi strmoglavili v naročje razburkane reke **Dnjeper**.

Pot smo nadaljevali po polju, od koder se nismo mogli nikamor zrušiti. Nad nami so vedno krožili *eroplani* in metali rakete. Daleč nekje tam zadaj smo videli, kako je gorela neka vas, bila je menda žrtev bomb. Eksplozije je bilo slišati z vseh strani. Bili smo v veliki nevarnosti.

Ura je bila ena čez polnoč in mi še vedno nismo vedeli, kje je naš cilj. Sami smo bili sredi širnega polja. Drugega nisi mogel videti kot črno nebo, ki nas je obdajalo z vseh strani. Naenkrat pa nas je nenadni sunek zopet pometal

na kup. Avto se je znašel v jarku, polnem blata. Kaj pa sedaj? Vsi smo poskali ven in odkopali avto iz blata ter ga potiskali naprej. Poslej smo se vozili po lepši cesti, ki se je vila skozi gozd. Tukaj je šlo precej naglo. Vozili smo se menda kako uro, ko srečamo celo krdelo voznikov s konji. Naš šofer se ni menil zanje. Drvel je kar naprej, naenkrat pa je nastalo kričanje – vsi na cesti so vpili: »Halt – halt!« Kaj je to pomenilo, nisem vedel. Nenadoma se je znašel pred avtom neki oficir. Mislil, da je bil vodja tistega ustroja. Ustavili smo. Oficir je zmerjal našega šoferja, da je pijan in da ne ve voziti. Naš avto se je namreč zaletel v enega izmed konj, ki so šli mimo, in ga seveda ubil. Nekaj časa je trajal glasen prepir. Ko pa se je oficir nekoliko oddaljil, je šofer porabil priložnost, seveda že docela trezen in pameten, ter z vso hitrostjo pognal avto naprej. Odslej je vozil varneje.

Tam daleč od vzhoda so se že žarili oblaki, bližalo se je jutro, tudi zvezda jutranjica je že vzšla, saj je bila že ura tri. Mislili smo, da če že ne bomo kmalu prišli na cilj, potem bomo povsem odreveneli. Naši udi so bili popolnoma otrpli zaradi pomanjkanja prostora.

Ni čudno, da smo si močno želeli, da bi končno prispeli na mesto, kjer bomo ostali. Po dolgem pričakovanju smo zagledali vas in tja nas je šofer zapeljal. Tukaj smo se splazili iz avta. Bili smo izmučeni, kot bi nas kdo najhuje pretepel. Ostali tovariši so bili že davno tam in so se nam seveda smejali, kje smo tako dolgo taval. Med tisto grozno vožnjo so se mi v nahrbtniku polomili svinčniki, *špigel* in še druge zlomljive reči. Naša prtljaga se je vsa pomešala, da smo pozneje komaj našli vsak svoje. Napotili so nas v neko slamo, da bi tam prespali do jutra.

11. ŠE VEDNO NISMO NA CILJU

Nebo je na vzhodu začelo že precej rdeti in rumeneti, sonce se je pomikalo še nekje daleč in počasi razgrinjalo temo, zvezde so se že tudi poslavljalje od matere noči.

Ravno takrat smo popolnoma izmučeni polegli po kupih slame, ki je bila na prostem. Kmalu se je zaslišalo samo smrčanje. Upal sem, da si bom vsaj malo odpočil. Komaj sem zaspal, že so nas budili. Bil sem še bolj izmučen kot prej, ko sem šel spat. Ura spanja je bila premalo za naše otrple ude.

Sonce je že vzhajalo, lep dan se nam je obetal. Utrujeni smo se zopet podali v bližnjo vas, kjer smo pojedli še skromne ostanke zalog. Po tistem smo si naprtili naše tovore in šli. Mislil sem, da gremo v ogenj, saj se je slišalo streljanje že čisto blizu.

Pešačili smo približno dva kilometra, potem pa so nas zopet čakali avti, ki so nas peljali naprej. Vozili smo se podnevi in vedno med polji, zato je bila vožnja prijetnejša, kot ostale doslej.

V nek vasici smo izstopili s prtljago vred. Šli smo v veliko šupo, ki je bila napolnjena s slamo. Takoj sem legel nanjo, ker sem bil preveč utrujen. Gladu nisem čutil, čeprav sem zjutraj zelo skromno zajtrkoval.

Prijatelji so poiskali in nabrali krompir, ga skuhali, a jaz sem si želel samo počitka. Slutil sem, da ne bomo dolgo tukaj.

V liniji pred nami so bili drugi vojaki s kuhinjo. Šele popoldne smo tudi mi dobili okusno jed, golaž s precejšnjo količino mesa. Takrat sem se res do sitega najedel. Kmalu po tistem so nam povedali, da bomo svojo prtljago naložili na voz in bomo šli peš proti fronti. Sedaj so nam začela srca hitreje utripati ...

Podali smo se zopet čez polje naravnost proti fronti. Slišali smo vedno močnejše streljanje, pozneje smo tudi videli streljanje s topovi. Po treh urah pešačenja smo prispeli do mlina na veter. Mlinar ni kazal nobenega strahu pred granatami ali pa je želel, da ga ubijejo. On je brez vsake bojazni mirno mlet naprej. Čudno se nam je zdelo, kakšni ljudje so tukaj, da se ničesar ne bojijo, čeprav bi granate lahko vsak čas prižvižgale sem iz ruskih žrel. Bil je že mrak, ko smo zopet dosegli neko vas. Sprva ni bilo videti ljudi, mislil sem, da jih sploh ni. Bili so, samo po hišah so se držali, ker so se nas menda bali. Podali smo se iskat prenočišča. S prijatelji smo si izbrali hišo, v kateri smo dobili precej prostorno sobo, tja so nam civili prinesli slamo. Mi smo se po dolgem času udobno zleknili, v miru in brez strahu, čeprav smo bili blizu grozot, v katere bomo kmalu tudi sami zašli. Tisto noč sem spal, kot bi me ubili,

drugo jutro sem se zbudil docela odpočit.

Neizmerno topovsko streljanje z ruske strani nas je prebudilo. Prav lepo se je videlo, da je približno dva kilometra od tod stala fronta.

Soce je že vzšlo, ko smo popili kavo in opravili uborni zajtrk. Posedli smo na trato in opazovali dogajanje na fronti. To nas niti ni preveč vznemirilo. Naša igra se je zopet začela, cel dan smo kartali, in to za denar. Tokrat nisem imel sreče, skoraj bi vse zaigral. Zvečer je prišel v naše stanovanje spat še en starejši vojak, bil je Nemec. Prišel je z dopusta in sedaj je moral iti zopet na fronto.

Imel sem žepno uro, ki sem jo kupil v Franciji, in ta je bila seveda pokvarjena. Denarja nisem imel, zato sem temu Nemcu tisto uro prodal za sto mark.

V igro se je vključil tudi ta Nemec. Igrali smo menda do polnoči, sreča mi tudi sedaj ni bila naklonjena, izgubljal sem. Zjutraj je tisti Nemec odšel, jaz pa sem bil določen, da grem po kavo.

Ob šestih zjutraj sem prišel v vojaško kuhinjo. Tam je še vse spalo. Zbudil sem *koha*, da bi nam dal kavo. Odvrnil mi je, da še ni niti zakuril, kaj da bi že imel kavo.

Čakati sem moral dobri dve uri, da je bila kava skuhana. Prijatelji v stanovanju so mislili, da ne bo ne mene ne kave.

Da ne bi bili preveč lačni, smo si sami kuhali krompir. Dobili smo pa tudi eno kokoško, ki nam je zelo teknila.

Tisti dan je prišel k nam mašnik, če bi kdo hotel iti k službi božji. Jaz nisem šel, ostal sem tam, da sem varoval našo prtljago. Drugi so šli. Kmalu zatem smo dobili ukaz, da se premestimo dvajset kilometrov nazaj.

V naših srcih se je porodilo upanje, da nas na fronto sploh ne bodo dali ...

Naš bataljon je bil nameščen na mestu, ki smo ga prej spregledali in se odpeljali naprej. Naslednje jutro nas je zopet čakalo dolgo pešačenje.

12. NA STALNO MESTO

Prtljago smo naložili na voz, da nam je ni bilo treba nositi. Vodil nas je vojak iz tistega bataljona, ki je prišel prejšnji dan po nas.

Hodili smo počasi in tudi večkrat počivali. Tista poljana, po kateri nas je vodila pot, je bila zelo opustošena, nikjer ni bilo videl obdelane zemlje. Pesek je bil tako suh, da so se nam noge pogrezale do gležnjev vanj. To je bilo zelo naporno za nas, mlade, ki nismo bili vajeni take hoje.

Povrh vsega so postajala naša grla vedno bolj suha. Voda, ki smo jo vzeli s sabo, je že zdavnaj pošla. Žejni kot živina smo počasi lezli po peščenem polju. Nikjer ni bilo videti nobene vasi ali vsaj hiše, niti nobenega človeka.

Končno smo zagledali v gozdičku nekaj bornih hiš. Podali smo se tja v upanju, da bomo dobili vodo. Res smo odkrili vodnjak, se napili hladne vode in si napolnili tudi naše *feltflaše*. Odžejani smo lažje nadaljevali pot. Na nekem mestu nam je naš voditelj sporočil, da imamo le še osem kilometrov do cilja. Zato si tu lahko malo odpočijemo, da bomo potem lažje nadaljevali pot. Tam smo posedli in stari kartaši smo bili zopet skupaj. Čez kake pol ure smo nadaljevali našo trnjevo pot.

Od daleč je bilo videti večjo vas. Vodja nam je povedal, da je to vas, v katero smo namenjeni. Opazili smo visoko hišo, ki je bila krita z opeko, kar je bilo redko videti na vasi.

Ta vas je bila res velika. Prišli smo do križišča. Pot, ki je vodila na desno, je imela na tabli oznako: / *Pi. Batt. 7/*. Tukaj je bil torej nastanjen **Pionirski bataljon 7. divizije**.

Napotili smo se v tisto smer. Kmalu smo našli hiše, v katerih so prebivali vojaki našega bataljona. Tam nas je že pričakoval komandir. Naš vodnik nas je postrojil pred hišo, v kateri je stanoval oficir. Bil je mlad. Pozdravil nas je, segel vsakemu v roko in ga vprašal, od kod je. Razporedili so nas v tri *kompanije*. Z ostalimi Slovenci sem prišel k drugi *kompaniji*.

Stanovali smo po hišah v vasi. Moja skupina je dobila stanovanje v na videz prav čedni hiši.

V sobo smo si nanosili slame; civili pa so bili v kuhinji. Tudi ta večer niso mirovale karte, igrali smo, dokler nismo zaspali. Kakšno spanje je bilo to! Tega ne bom nikoli pozabil. Celo noč so me grizle *stenice*, da sem mislil, da me bo tam konec. Ne vem, če sem spal pol ure. Ko sem vstal, sem bil ves gobast po obrazu in po rokah. Tudi drugi so se pritoževali zaradi nadležnih stenic.

Zjutraj so nas klicali k zboru. Poizvedovali so, ali smo že dovolj izvežbani

za fronto. Rekli smo, da smo v Nemčiji samo malo vadili. Pozneje smo morali še tu vaditi. Prvi dan smo že imeli pregled pušk.

Naslednji večer bi se morali štirje izmed nas preseliti v drugo stanovanje. Nismo hoteli iti drugam, raje smo si uredili bivališče zunaj pod streho, čeravno je bilo že zelo mrzlo. Potegnili smo si *celtno*, a nas ni kaj dosti obvarovala pred mrazom. Stenice in uši pa nas le niso več grizle.

Po tistih hišah je bila revščina, da je bilo žalostno pogledati. Nikjer ni bilo nobene opreme. Nisem si mogel predstavljati, kako uspejo kljubovati hudim zimam, ki so vladale tam.

Oblačila so si izdelovali iz domačega platna in kož, obutev pa so imeli iz skorje tamkajšnjih dreves.

Tam, kjer smo se nastanili mi štirje, so stanovali: en moški, stara ženska in še dve mladi dekleti, stari 17 in 20 let; torej naše starosti. Bili sta precej brhki in sta se radi družili z nami. Imeli smo harmoniko in smo se lepo zabavali, kljub temu da smo vedeli, da nas lahko vsak trenutek pokličejo na fronto.

Zvečer so se nam pridružili tovariši iz drugih stanovanj. Uganjali smo norčije, kakor če bi bili doma. Jaz sem igral na harmoniko, oni so plesali. Takrat ni nihče pomislil, kaj nas čaka ... morda že naslednjo minuto.

Naslednji dan je bil naporen, od jutra in do večera smo imeli *pešadijske vaje*, ker smo zamolčali, da smo v Nemčiji vadili to najmanj tisočkrat. Vsak dan smo opravljali različne vaje in naloge, kar je bilo potrebno obvladati za fronto. Z dvema vojakoma smo kopali jame za avte. Vsako noč so brneli *eroplani* in metali bombe, zato so morali avte skriti v jame, da jih niso zadeli *špliterji*. Proti večeru smo se morali *opasati* in vzeti čelade. Nisem vedel, kaj to pomeni, a pozneje sem bil navzoč na prvem pogrebu, ki se je dogodil na fronti.

Prejšnji dan so poslali tri vojake, da bi pripeljali z avtom zimsko obleko. Vozili so se skozi gosto *šumo*. Ob cesti so delali neki delavci, ki so najbrž že prej nastavili na pot nahrbtnik. Ko je avto pripeljal do tja, je šofer seveda ustavil. Vsi trije vojaki so izstopili in šli gledat, kaj je v nahrbtniku. Niso pa vedeli, da je bila to zanje zanka, v katero so zlahka zašli. Iz zasede so skočili možje z lopatami v rokah in so začeli neizmerno mlatiti po teh treh nesrečnežih. Šofer je takoj pognal avto z vso brzino, da je ušel. Ko je prispel do nas, je na kratko povedal, kaj se je zgodilo. Naš oficir je takoj zatem poslal precej vojakov z drugim avtom do kraja, kjer se je dogodilo strašno gorje. Tisti trije vojaki so postali žrtve partizanov – domačih upornikov, katerih je bilo mnogo po tistih gozdovih.

Seveda o njih ni bilo več sledu. Žrtve pa so našli v zelo žalostnem stanju.

Imeli so preklane lobanje in bili povsem goli. Ko so jih potolkli, so jim slekli obleke, ker so le-te rabili, saj je prihajala zima, ki jim ni prizanašala, če niso bil dobro oblečeni.

Ko sem pozneje to videl, me je močno pretreslo.

To je bilo prvo veliko zlo, ki sem ga doživel na območju fronte.

Ravno takrat, ko so pripeljali mrtve, so nas poklicali, da smo bili navzoči pri žalostnem pokopu.

Na koncu vasi, blizu kraja, kjer sta bila že prej dva pokopana, smo skopali jamo. Vanjo smo spustili trupla, zavita v *celtne*. Tako smo dali k počitku tri sotrpine ... daleč od njihove domovine.

Pozneje sem z dvema prijateljema uredil grob. Nasadili smo rože, ne vem jim imena, ker so bile drugačne, kakor rastejo pri nas.

Malo čudno mi je bilo pri srcu. Prvič sem doživel, kako smo trupla brez krste vrgli v jamo in zagrebli.

Tisto noč sva z vojakom iz Nemčije morala *držati vahto*. Večkrat so prileteli nad vas ruski *eroplani*, nedaleč vstran je bila *avijonska atlerija*, ta je začela streljati že vsakega krta. A kaj, ko letala niso bila dovolj nizko. Spustili so bombe in zopet mirno odleteli naprej, kakor da se ne bi nič godilo. To se je ponavljalo vsako noč.

Drugi dan smo zopet imeli vaje z orožjem. Tokrat me je neki hudičev Nmec kritiziral, češ da nisem dobro razdrl *mašinegevera*. Po tej vaji smo šli v šest kilometrov oddaljeno vas. Tam so nam odstranili uši in smo se *austendig* skopali. Tega smo bili že zelo potrebni.

Po povratku smo bili prosti in popoldan je minil v kartanju. Tokrat mi je bila sreča naklonjena. Priigral sem precej denarja. Zvečer sem napisal položnico in sem poslal domov materi dvesto mark. Pustil sem si še toliko, da sem imel za nadaljnje igre. Še isti dan smo dobili tobak in cigarete. Imel sem jih že veliko. Žal mi je bilo, da jih nisem mogel poslati domov. Položil sem jih k prtljagi, saj sem mislil, da mi bodo že kdaj prišle prav.

Naslednje jutro smo vstali vsi premraženi. Spoznali smo, da tako ne bo šlo več naprej, premrzlo je, da bi še spali zunaj. Tisti dan smo imeli *ibonge s šprenganjem*. Vodil nas je starejši *oberfeldbebel*, ki je bil pravi hudič. Drl se je nad nami za vsako malenkost. Kazali so nam, kakšne jame morajo biti skopane za tankovska zavetišča in *štelange za mašinegevere*. Zvečer je prišel *befel*, da si moramo pripraviti prtljago, ker bomo naslednji dan šli nekam drugam. Kam, niso povedali.

Tisto noč smo se še veselili, igrali in plesali do polnoči, ne da bi vedeli, kaj bo naslednjega dne.

13. PRVIČ V GROZOTI IN OGNJU

Zjutraj so nas že čakali avti in prav veseli smo bili, da nam ne bo treba pešačiti. Okrog 30 se nas je naložilo nanj. Tudi harmoniko sem vzel s seboj. Nekaj vojakov je še ostalo in morali so peš za nami. Kdo bi si mislil, da bojo oni imeli več sreče kot mi.

Bilo je jasno popoldne, ko smo se peljali v smer, od koder smo zadnjič prišli. Bili smo namreč namenjeni proti fronti. Med vožnjo se je grozno prašilo, vsi smo bili tako zaprašeni, da smo komaj prepoznali drug drugega. Naenkrat smo opazili celo trumo *eroplanov*, z vzhodne strani so leteli proti nam. Po teh poljanah je bila v skoraj vsaki vasi protiletalska artilerija. Takoj so začeli streljati na *eroplane*, ki jih je bilo vedno več. Slišati je bilo, kot da bi grmelo iz stoterih žrel. Ko so se prvi oddaljili, so takoj prileteli drugi in to se je ponavljalo. Naš avto se je hipoma ustavil in mi smo se razbežali po polju.

Ta grozota je trajala celi dve uri. Ni in ni bilo konca! Pred mojimi očmi so štirje *eroplani* padli na zemljo. Ko so dokončno odleteli, smo se zopet naložili v avto in se peljali naprej v vas, katero smo prejšnjikrat zapustili. Tam je bilo sedaj vse drugače. Civilov ni bilo nikjer. Mnogo hiš je bilo požganih. Pred vasjo se je avto ustavil. Morali smo si oprtati našo prtljago in jo nesti skozi vas. Bilo je namreč nevarno, ker so granate kar naprej švigale čez naše glave. Z bližnje fronte je bilo slišati gromko streljanje, tako da se je tresla zemlja. Prtljago smo spravili v neko manjšo klet, nato pa smo se z veliko oddaljenostjo med nami podali naravnost proti fronti.

14. PRVIČ V OGNJU

Sedaj smo vedeli, kam pravzaprav gremo. Šli smo 100 metrov narazen eden od drugega. Nad našimi glavami so vedno krožili ptiči, ki so metali smrt in prinašali pogubo. Pot je bila zelo težavna. Zaradi nevarnosti smo se morali vlačiti po jarkih.

Tu in tam je prižvižgala sovražna granata in padla na travnik, kjer je bilo že nešteto sledi o podobnih padcih. Prišli smo precej blizu fronte, malo smo ležali, potem pa smo se začeli počasi pomikati naprej. Mislim, da smo se tako premikali že tri ure in še vedno je bilo slišati streljanje od daleč.

Kmalu smo prišli v jamo, ki je bila podobna kači, saj se je vila čez polje naravnost proti fronti. Tam se nam je razkril žalosten prizor. V tisti jami so imeli ljudje luknje, kakor medvedi brloge, pred luknjami pa kakšen lonec, v katerem so si kuhali. Za kurjavo so uporabljali tamkajšnjo šoto – vrsto zemlje, ki počasi tli in ogreva tisto, kar si kuhajo. Trajalo je namreč celega pol dneva, da so si uspeli kaj skuhati.

Pri neki družini smo videli kakih osem majhnih pujskov, katere je menda pred par dnevi povrgla svinja. Drugje smo opazili mlada teleta in kravo. Vsi so bili pod milim nebom in tako sestradani, da so komaj stali. To je bil res žalosten pogled na ubogo, civilno ljudstvo in njihovo živino.

Kmalu smo prišli do artilerijske postojanke, kjer sem prvič videl *kanone*. Tam smo se malo ustavili, saj smo bili na smrt utrujeni.

Dobili smo še potrebno municijo in ročne granate. Čudil sem se, da mi pri srcu ni bilo nič več težko. Videl sem namreč, kaj se dogaja, in to me je tudi čustveno potegnilo vase. Kmalu smo se znašli pred jamami, ki so jih skopali vojaki. Po njih smo se plazili po vseh štirih, da smo še lahko videli sovražnika. Počasi smo se pomikali proti močnemu streljanju, ki je bilo vedno bliže. Prispeli smo na obrežje reke **Dnjeper**. Zagledali smo žalosten prizor. Na eni strani je vse gorelo, cele vasi so bile v plamenih, naša artilerija je redno streljala in je zažgala celo vas.

Reka Dnjeper je mirno tekla in se ni menila za grozote, ki so se dogajale ob njej. Voda je bila zelo umazana, saj so granate tudi večkrat padle vanjo in jo skalile. Pomikali smo se vedno bliže ognju. Pesek sem imel po celi obleki, zgoraj mi je padal za ovratnik, potem pa pod obleko v škornje. Čutil sem, da bojo kmalu polni. Poleg tega pa sem bil še ves moker od vročine, ko smo se plazili skozi tri kilometre dolgo jamo. Prispeli smo do zelo redko nasajenega borovega gozda, kjer smo se po jamah vlekli v njegovo notranjost. Na robu te

šume smo približno tisoč metrov pred nami videli linijo, kjer so že bili naši vojaki. Čakali so namreč na nas, da bi se lahko pomaknili nazaj in si malo odpočili, saj so bili že dolgo v tistem groznem ognju, ki se ni in ni nehal.

Naš *cukfirer* nam je pokazal mesta, kjer smo si morali zelo hitro skopati jame, ker bi naj Rusi kmalu streljali v ta gozd. Po dva in dva smo bili določeni, da si skopljemo luknje. Z menoj je bil rojak iz okolice Ptuja.

Kmalu so zažvižgale granate nad najinima glavami in popadale za nama na tla. Delala sva na vso moč, enkrat eden, drugič drugi, da sva si skopala čim globljo jamo. Nato sva si navlekla precejšen kup vej pred glavo, da naju od sprednje strani ni bilo mogoče videti. Midva pa sva lepo videla skozi ta kup vej proti sovražniku in po celem polju. V vejevju sva naredila luknje in skozi njame namestila puške, da bi lahko streljala, če bi bilo potrebno.

Ko sva si, utrujena od napornega dela, uspela odpočiti, je bil že mrak. Kopenje je bilo res težavno, saj je bilo v zemlji veliko korenin, ki sva jih morala izvleči. Najino orodje so bile majhne in ne dovolj ostre šofle. Po počitku sva se še malo okrepčala s hrano, ki sva jo imela s seboj.

Zavedala sva se razmer, v katerih smo bili. Znočilo se je, z leve strani se je slišalo nenehno streljanje in kričanje Rusov, ki so napadali. Streljanje je naraščalo in kmalu so granate sikale nad našimi glavami, a so na srečo popadale daleč za nami. Ob vsakem žvižgu sem se bal, da bo katera padla med nas in tu eksplodirala. Sčasoma je postalo resno, saj so granate padale vedno bližje in bližje. Slutil sem, da nas bo doletelo v tej *šumi* gorje, za kakršnega smo doslej slišali le od drugih.

Čepela sva v jami in čakala, ali nama je usojeno, da umreva že prvo uro. Divjal je neizmeren topovski napad v tisto *šumo*, neprenehoma je žvižgalo, granate so padale zelo blizu. Na smreki, ki je stala nad najino luknjo, je eksplodirala granata in je odtrgala vrh, ki je s truščem padel na naju.

Zdelo se mi je, da je sodni dan, a je bila samo malenkost. Rusi so ta večer iskali cilj, naslednji dan pa so nameravali resno udariti po nas.

15. (16.)¹⁰ STRAH, GROZOTA IN ŽEJA

Čez nekaj časa je streljanje ponehalo, samo tu in tam se je še slišal kakšen pok. Medtem nam je *cukfirer* naznanil, da sta dva vojaka mrtva, granata je treščila naravnost v njuno jamo, oba je razneslo. Kar je ostalo od njiju, so odpeljali.

Pretresla me je resnica, da smo komaj prišli na bojišče, pa je dva vojaka že ujela smrt. Prej smo šli vsi skupaj še zdravi in sedaj dveh ni več.

Tista noč je bila prva, ki sem jo moral prebiti v strahu in nevarnosti. S prijateljem sva si pod zemljo skopala tako, da je lahko eden ležal, drugi pa je *vahtal*, in tako sva se menjavala na dve uri.

Bilo je proti polnoči, ko slišim že od daleč nekako ropotanje, poslušam, vedno bolj se je približevalo ... Zaslišim govorjenje, ki ga nisem razumel, ampak sem vedel, da so človeški glasovi. Slutil sem, kaj bo. Pripravim si ročno granato in puško *berajt* za strel, če bi bilo potrebno. Čakam, gledam v temo, ničesar ne vidim, saj se tudi dlje kot deset metrov naprej ni videlo. Čisto blizu zaslišim glasove, primem puško in čakam, ko naenkrat zagledam nekoliko pred sabo dva moža, ki gresta proti sosednji jami. Vedel sem, da nista soseda, zato sem pomeril v tisto smer in sprožil ... To je bil moj prvi strel na človeka.

Kmalu zatem so naši začeli streljati z *mašinegveri*. Neznanca je opazil vojak, ki je bil pri strojnici. Ko je prenehal streljati, sem videl, kako je eden bežal, drugi pa je klical na pomoč. Bil je močno ranjen in ni mogel pobegniti. Zaslišal se je drugi strel, potem je vse utihnilo ... Neznanec je bil mrtev.

Moj tovariš skoči pokonci: »Kaj je?« me vpraša. »Rusi so bili tukaj,« mu odgovorim. Sedaj sva oba opazovala okolico. Kmalu zopet slišim govorjenje. Rusi so zopet prihajali, samo v bližino si niso upali. Prej niso vedeli, kje smo, zato so prišli v tako bližino.

Sedaj sem jaz zaspal, tovariš pa je stražil. Proti jutru je bilo, malo se je svitalo, ko me pokliče prijatelj: »Hitro vstani, Rusi so tukaj!« Skočim kvišku in pogledam, nikjer nič. »Kje so?« vprašam. »Čakaj malo!« mi reče.

Kmalu tudi jaz zagledam približno petdeset korakov pred nama dva Rusa. Hodila sta s hitrimi koraki, zatem sta legla na tla.

Midva nisva nič streljala, samo opazovala sva, kaj se dogaja. Nenadoma se zasliši pok. Med najinima glavama je zažvižgalo, izgledalo je, da je bila krogla namenjena nama. Rus naju je najbrž opazil in je streljal. Čepel sem v jami in

10 Avtorjev popravek v originalu.

dolgo nisem hotel ven. To, da bi bil lahko že prvo noč mrtev, me je močno pretreslo.

Pozneje sem vprašal sotrpina: »Hanze, ali si videl in slišal?« »Sem!« mi je odgovoril. On se ni nič bal, vedno je opazoval in tudi streljal, ko je bilo potrebno. Zadovoljen sem bil, da je imel veselje s streljanjem in sem potem jaz lahko mirno legel. Ko se je zdanilo, smo videli ležati tistega mrtvega vojaka le nekaj metrov od *MG štelange*.

Jutro je bilo krasno, tudi streljanje je ponehalo. Sedela sva v jami in se pogovarjala, da bi nama čas hitreje minil. Mislil sem, da nama sedaj ni treba paziti. Ko tako sediva, rečem Hanzetu: »Ti, poglej malo, kako je zunaj.« Reče mi, naj hitro vstanem, da vidim, kaj je novega. Gledala sva po polju, ko opaziva na njivah vse polno *frišnih* kupčkov zemlje in za njimi luknje, v katerih so čepeli nasprotniki. Tu in tam je kateri pokukal iz jame, jaz nisem hotel streljati, a Hanze je pomeril in ustrelil. Zadel je tistega, ki se je vzel iz jame, točno v glavo. Prevrnil se je pri tistem kupu zemlje in ni več vstal.

Izvidniki, ki so ponoči prišli gledat, kje smo, so na tisti njivi ostali. Nameravali so počakati ostale vojake in bi vsi skupaj napadli. Rusi so menda napad preložili na drugi dan. Izvidniki so čakali zaman. Sonce je začelo vzhajati, in ko so videli, da ne bo tako, kot je bilo zmenjeno, so začeli počasi zapuščati jame, ki so jih ponoči skopali.

Pazili smo, in ko se je kateri pokazal na svetlo, se je prevrnil močno ranjen ali mrtev. Tam ni bilo več usmiljenja, srca so postala zakrknjena, fronta ...

Nihče od članov tiste skupine, ki so bili tam, ni preživel. Naše puške niso zgrešile ciljev.

Dopoldne je bilo vse mirno, nič več streljanja. Midva sva si še boljše uredila najino luknjo, malo sva jo povečala in poglobila, saj se je vedno zasipavala, ker je bil pesek tako suh kakor moka. Pod štor drevesa, ki je stalo tik najine luknje, sem naredil votlino, da sem lahko porinil glavo noter. Za vsak slučaj, glave mi ne bi moglo odnesti, če bi granata eksplodirala.

Sonce se je že malo nagnilo, ko naenkrat zaslišimo na ruski strani izstrelke iz topov. Rekel sem Hanzetu: »Sedaj pa hitro v luknjo, kmalu bodo tukaj!« Res je bilo, že so padali izstrelki med nami in za nami, da se je zemlja tresla. Stisnil sem glavo v luknjo in prosil sveto Marijo, da me obvaruje vsega hudega. Začelo se je *infantrijsko* streljanje iz pušk, vedel sem, da grejo nad nas.

Hanzetu sem rekel, naj gre v luknjo in naj ne bo preveč radoveden, ker bi ga lahko to drago stalo. Začeli so neizmerno streljati, veje so padale z dreves, kakor bi deževalo. Vedno bližje se je slišalo pokanje, vedno močnejše je bilo. Naenkrat je bilo slišati z naše strani žvižge granat. Mislil sem si, da je prišla

pomoč. Naša *atlerija* je začela z vso močjo metati granate tja med Ruse, da so se samo valjali po tleh. To je trajalo približno pol ure. Rusi so malo prenehali s streljanjem, ker so imeli veliko ranjencev. Enkrat so se še zagnali proti nam, mi smo jih pa pozdravili iz naših lukenj. Zadovoljni smo gledali, kako bežijo čez polje, mi pa smo za njimi sipali krogle, da so se kotalili po zemlji. Potem se je vse umirilo.

Streljanje je ponehalo, včasih se je še oglasil *ruski MG* s svojim *tenkim proščanjem*. Nekoliko sem si oddahnil, ker se je stanje pomirilo. Vse skupaj se mi je zdelo že grozno, a bila je šele malenkost.

Proti večeru sva zmetala pesek iz luknje, ker ga je od tresenja, ko so eksplodirale granate, mnogo naletelo noter. K nama je prišel *cukfirer* in nama povedal, da moramo drugo jutro paziti, ker nas nameravajo drugič napasti.

Bila je tretja noč, ko smo prebivali v luknjah. Jesti še nismo dobili, pa saj gladu sploh nisem čutil, samo žeja me je neizmerno mučila. Od prvega dneva sem imel namreč še nekaj klobas in kruha. To sem že davno pojedel, potem pa sem bil zelo žejen, saj cela dva dneva nisem okusil niti požirka vode. Tudi zadnji požirek črne kave, ki sem jo še hranil v svoji čutari, sem že zdavnaj popil.

Blizu polnoči je zopet prišel *cukfirer*, da naj gre eden od naju s *kohgeširrom* po *menažo*. Tega sem se zelo razveselil, ker sem vedel, da se bom končno lahko odžejal. S prijateljem sva se zmenila, da bo šel tokrat on po hrano, drugič bom pa šel jaz. Previdno sem oprezal po okolici in prešteval trenutke, ko se bo prijatelj vrnil s hrano in pijačo. Kako sem si želel kave! Kmalu se je Hanze vrnil. Prinesel nama je kavo, čokolado, cigarete in veliko hrane. Vse pa je bilo že mrzlo, ker dolgo niso mogli do nas.

Dobili smo krompirjev zos in precejšnji kos mesa, zraven pa še nekaj hrane za prihodnji dan. Željno sem nastavil čutaro na ustnice in pil, pil ... ali kaj, moral sem paziti, da bo ostalo kaj kave še za naslednji dan. Malo sem pogasil žejo, pojedel čokolado, poskusil hrano. Ta pa je bila mrzla in tudi precej slana. Zlahka sem se ji odrekel in jo vsul ven. A kaj, zopet me je začela mučiti žeja. Nisem smel popiti vsega, saj še ni bilo niti polnoči. Ali vse pride do konca in tudi tukaj je prišlo, žeja je dosegla vrhunec; začel sem piti, da mi je le malo ostalo. Niti Hanze ni mogel potešiti žeje, do jutra sva popila zadnjo kapljo kave.

Začelo se je daniti, morali smo biti zelo pozorni, saj smo vedeli, da ne bo špasa. Jaz pa sem bil kar naprej žejen, tako žejen, da sem mislil, da ne bom zdržal.

Na nesrečo - in srečo je začelo še deževati, sedaj sem šele spoznal, kaj je

grozota, ki te doleti na fronti. Moral si stati pod milim nebom in dež je padal nate.

Na srečo sem si pa uspel malo pogasiti žejo. Z žlico sem pobiral kapljice, ki so se nabirale na smrekovih iglicah, in jih srkal.

Dan je že bil, ko zaslišimo z ruske strani streljanje topov. Granate so vedno bolj švigale čez naše glave in tudi med nas. Naenkrat zaslišim z vseh strani streljanje z *mašinegeverji* in puškami. Vedel sem, da so sovražnikovi vojaki že v bližini. Z leve strani se je slišalo, da so vpili: »Hura!« Malo sem pokukal iz luknje in se zopet skrnil. Sklenil sem, da ne grem iz luknje do zadnje sile in tudi ne pogledam iz nje. Najina jama je ležala nekoliko višje od ostalih, zato je bilo težko priti do naju, ne da bi jih prej opazila.

Metali so ročne granate. Padalo je z desne strani. Približal se je naš *komander* in vpil, da moramo začeti streljati in metati granate. Sedaj smo morali tudi mi začeti, jaz nisem hotel; Hanze je streljal, a jaz nisem hotel; naša celotna artilerija je začela metati med Ruse smrt in pogubo.

Nedaleč od mene je stal pogumno za nekim drevesom artilerijski oficir s telefonom in dajal točna pojasnila, kam so padale granate. Napadi so se še okrepiли, udarjali so z leve strani.

Mislil sem, da bomo morali zbežati. Nedaleč stran od mene so bili Nemci, gledal sem, ko bodo začeli oni bežati, takrat bom tudi jaz. Rusi so z vso silo napadali, ko opazim, da nemški vojaki plezajo iz lukenj in bežijo. Rekel sem Hanzetu, da greva tudi midva. Skočila sva iz luknje in stekla za ostalimi. Nismo prišli še petdeset metrov, ko začne vpiti naš *komander*, da moramo vsi nazaj v svoje luknje. Če ne gremo, bo začel streljat po nas, je grozil.

Kaj drugega, kakor nazaj. Rusi so že prišli skoraj do naših lukenj. Mi pa smo morali nazaj. Vsak je skočil, kolikor je mogel, da bi čimprej prišel na svoje mesto.

Ko so Rusi to zagledali, so se ustrašili in se začeli pomikati nazaj. Menda so mislili, da gremo v napad nanje. Začeli so *auštedig bežati* in to nas je oju-načilo, da smo po njih streljali, kakor so oni prej po nas. K nama v luknjo je prišel komandir s puško v roki in rekel, da morava dobro ciljati. Opazili smo menda kakih tristo metrov pred nami tri visoke Ruse. Vsi trije smo streljali nanje, a jih nismo mogli *pogoditi*. Izgledalo je, kakor da se jih krogle ne bi hotele prijeti. Vsi trije smo namerili puške na enega izmed njih in naenkrat sprožili. Nismo ga mogli zadeti, ker je bil že predaleč.

Kmalu za tem je bilo vse mirno. Komaj sem si malo oddahnil, pa me je znova začela dajati nova muka, namreč grozna žeja.

A ni bilo druge pomoči, čakati sem moral do noči, takrat naj bi dobi-

li *frflegongo*. Nisem bil prepričan, da bom zmožel. Zopet se je spustil dež. Bil sem tak, da je padalo blato z mene; puške so bile vse polne blata, da nismo mogli streljati. Morali smo jih *spucati*. Ker nisem imel drugega, sem vzel žepni robec in čistil z njim puško. Bil sem premočen in blaten, kakor če bi me iz mlake potegnili.

Kmalu se je zvečerilo, tema je bila kot v rogu. Videlo se ni nikamor, zato sem bolj pozorno poslušal, če bi kdo od kod prihajal. Nestrpno sem čakal povelje, da lahko grem po hrano in pijačo. Za jesti mi ni bilo mar, le za piti. Tisti čas bi dal vse, samo da bi se enkrat napil hladne vode!

Ravno sem čistil puško, ko zaslišim blizu korake in vidim obrise dveh moških. Takoj sem pomislil, da sta dva Rusa. Hitro pograbim puško, pomerim in sprožim ... Naenkrat zaslišim klic po nemško, kaj si mislim, da streljam. Takoj sem vedel, da sem streljal na naše. Oba moška sta skočila v mojo luknjo in začela vpiti nad menoj ... bili so namreč trije, enega sem ustrelil ...

Prvi moment sem mislil, da bo sedaj tudi po meni. Prejšnji dan pa so nam posebej naročili, da če koga vidimo pred nami, moramo brez vsakega *haltanja* streljati. Zato nisem imel preveč strahu. Eden izmed preživelih, bili so namreč trije *oficiri od infatrije* in so zašli pred našo linijo, mi reče, da moram z njima k našemu komandirju. Bal sem se, kaj bo sedaj. A ni bilo nič hudega. Naš komandir mu je rekel, da sem to prav storil, zakaj pa so hodili tam pred *štrelongami*.

Oddahnil sem si in zopet šel v svojo luknjo.

17. PO TEŽKIH ČASIH ZOPET NA BOLJE

Tisto noč nisem nič spal, premišljeval sem, kaj sem doživel in kako je vse to potekalo. Blizu polnoči so nas poklicali, naj si gremo po *menažo*. Tokrat sem prišel jaz na vrsto, vzel sem najine posode in sem šel. Nedaleč od naših lukenj je bila v gozdu precej obsežna jama, kjer sta imela naš komandir in *cuk-firer* svoj bunker. Tam notri sta bila varna pred granatami. Tja, v tisto jamo so nam pripeljali ponoči, ko je bila že trda tema, hrano.

Vse je bilo pripravljeno, da nam podelijo hrano, ki so nam jo za ta dan namenili. Spomnil sem se, da lahko izrabim priliko in se odžejam. Vzel sem čutaro in šel v bunker. Rekel sem vojaku, ki je delil hrano, da naj mi hitro natoči kavo, ker je pri nas vsem slabo od same žeje. Res mi je natočil in jaz sem se umaknil iz bunkerja in tam v dušku spil kavo, tako sem bil žejen.

Ko sem se tako lepo odžejal, sem se vrnil v bunker, kjer sem dobil še hrano in cigarete za oba. Hanze me je že težko pričakoval, kakor jaz njega prejšnji dan. Bil je žejen podobno kot prejšnji dan jaz. Hvala Bogu, tokrat nisem bil več žejen. Jedel sem, saj je bila hrana precej *tečna* in tudi še nekoliko topla. Dodobra sem se najedel, cigarete pa sem dal Hanzetu, ker mi ni dišalo kajenje. Na koncu sva si počistila luknjo, saj je bilo v njej zopet mnogo peska.

Začelo je zopet deževati, najhuje za nas, ki smo morali stati tam pod milim nebom.

Tema je bila taka, da sem videl komaj en meter pred sabo. Zopet sem zaslišal od daleč že poznano znamenje. Rusi so prihajali s tisto njihovo slabo navado, ropotali so z nečim in vpili ko neumni. Vedel sem, da gredo nad nas in da bodo kmalu tu. Ko sem jih zaslišal v bližini, sem ustrelil. A oni se niso nič ustrašili, šli so kot mravlje naprej.

Sedaj pa, o smola, po prvem strelu se mi je tulec zataknil v cevi; puška je bila namreč od dežja in peska popolnoma umazana. Bil sem v veliki nevarnosti. Rusi so kar naprej silili proti nam kakor nadležne muhe. Jaz pa nisem mogel streljati, a moral bi. Zbudil sem Hanzeta, ki je spal kot drvo, ničesar ni slišal, kaj se je godilo okrog naju.

Združila sva železni palici, ki so se nahajale pri puškah, in sem zbil izstreljen tulec iz cevi. Mislil sem, da bo dobro. Ustrelil sem, samo en strel, potem zopet ni šlo naprej. Naenkrat začneta moja tovariša iz jame na desni strani streljati. Njune puške so bile v dobrem stanju. Nenadoma eden od njiju zavpije: »Glej, tam pri vaju v jami sta Rusa!«

Zaradi teme nisem mogel ničesar videti. Vzel sem ročno granato in čakal,

če se bo kdo približal. Ni bilo nikogar. Tovariša iz sosednje jame sta ju s strelji prepodila.

Najine puške so bile popolnoma *zaštopfane*, zato nisva mogla streljati. Kaj drugega, šel sem k mojemu prijatelju, da mi je odstopil eno puško, katera je bila v redu. Tako smo imeli oboji po eno dobro puško in tako smo čakali jutra.

Željno sem pričakoval, da bi se kmalu zdanilo. Noči so bile precej hladne, zato ni bilo nič prijetno stati tam v tistem ruskem mrazu in vetru.

Zaznaval se je dan. Zbudil sem Hanzeta, da je šel on na stražo, jaz pa sem šel spat. A nisem menda pol ure spal, ko me zbudi: »Vstani hitro in glej!«
Skočim kvišku in pogledam, sonce je pravkar vzšlo, ko sta prihajala proti nama dva Rusa. Na puškah sta imela nasajena dolga noža, v rokah pa sta držala granate.

Nista kazala nobenega strahu, mirno sta se pogovarjala in šla proti nama. Sedaj skočim jaz kvišku in pomerim s puško, ravno tisti moment me tudi on zagleda, a bilo je prepozno. On je že pomeril proti meni, obenem sem jaz sprožil puško in krogla ga je zadela v nogo. Padel je, drugi se je obrnil in zbežal v smeri proti Rusom. Ko ranjeni to vidi, tudi vstane, čeravno s težavo, in šepa za njim. Na razdalji kakih sto metrov od naju sedeta in naju gledata. Takrat pa me prime prava jeza, pograbil sem puško, pomeril in sprožil. Strel je bil usoden za enega. Zgrudil se je in ni več vstal. Sedaj je še pomeril Hanze na drugega in tudi ta je nepremično obležal.

Težko mi je bilo pri srcu, ker sem umoril človeka, ki mi ni bil prav nič kriv. A resnica je ta, da človek postane na fronti čisto drugačen, tam se ne upošteva kriv-nedolžen, ampak dejstvo, če ne bom jaz njega pokončal, pa bo on mene ... In tako je bilo sedaj.

Zagotovo bi on mene ustrelil, ko ga jaz ne bi prehitel. Po tem dogodku je prišel k nama prijatelj iz sosednje luknje. Bil je doma nekje od Zavrča pri Ptujju. Pogovarjali smo se to in ono, ko naenkrat zaslišimo šumenje granat. Takoj sem vedel, kaj bo. Sedaj se je zopet začelo gorje. Rusi so menda pol ure neprenehoma streljali z vsemi topovi na nas, granate so padale kakor dež.

Nenadoma pade ena menda en meter od luknje, v kateri smo se tiščali mi trije. Tisti trenutek je bila vsakemu v srcu edina misel na Boga, ki nas lahko reši, sicer bo vsemu konec. Naenkrat pade ena granata čisto na rob naše jame. Tiščal sem se v kot, a me je popolnoma zasipalo. Klical sem, da me naj izvlečejo. Prav v tistem momentu so prenehali s tem groznim streljanjem. Prijatelja, ki sta bila v isti jami, sta me s težavo izvlekla. Bil sem poln peska. Bogu smo se zahvalili, da nas ni pomorilo.

Najina luknja je bila razdejana, da se v njej nisva mogla več skrivati. Kaj bi drugega, pričela sva kopati drugo luknjo, če bi se zgodil ponovno napad. Uredila sva si jo malo na desno od stare luknje. Bila je udobnejša. Pokrila sva jo z vejami, da je imela celo streho. Kmalu se je zvečerilo. Današnji dogodki so mi popolnoma načeli živce. Bil sem obupan in sem želel ven iz te vojne vihre. A kako? Pomislil sem, da bi se sam ranil ...

Iz takih misli sem se »zbudil«, ko nas je *melder* obvestil, da pride ob polnoči *ablezonga*, da se mi vrnemo **za fronto** in da bomo delali *Pijonir dinst*, kar da je boljše, nas je tolažil. Takrat še nisem imel pojma, kaki je *Pijonir dinst*, a pozneje sem videl, da ni nič boljše, kakor je bilo v prvi luknji.

Malo potolažen, da bomo šli iz tega meteža, sem pričakoval trenutek, ko pridejo drugi in nas nadomestijo. Žeja mi je docela minila, tudi lačen nisem bil, mislil sem na boljše čase ...

Okrog polnoči so prišli drugi vojaki v naše jame, mi pa smo se prav veseli umaknili. Prišli smo do artilerije, nedaleč stran so bili bunkerji, katere smo zdaj zasedli mi. Blizu nas je čakal voz s hrano in kavo. Dobili smo dobro hrano: krompirjev *zos* in notri mnogo mesa. Vse mi je prav zelo teknilo. Ko sem se dodobra nabasal s hrano, smo dobili še čokolado in *cuker*, tudi cigaret ni bilo malo.

Po večerji smo nameravali iti spat, a v bunkerjih nismo imeli *placa*. Nedaleč stran je stala *šupa*, polna slame, tja nas je gnal *cukfirer*. Zarili smo se v slamo in kmalu sem zaspal. Pa ne za dolgo, ker me je prebudil mraz. Zeblo me je, da nisem čutil nog. Kmalu nas je prišel klicat naš vodja, da se moramo vrniti k bunkerjem. Malo me je pretreslo, ko sem pomislil, da bi morali drugič iti v tak ogenj, kakor smo bili prejšnji dan. Pri bunkerjih nas je čakal naš komandir in rekel, da gremo v tisto vas, ki se je videla in je bila kakšna dva kilometra oddaljena. Tam bi si naj zopet skopali luknje. To ni bilo nobenemu po volji. Ob robu tiste vasi smo si res skopali luknje, podobne tistim, ki smo jih imeli prejšnje dni. Našel sem lepo mesto, ki pa bi pozneje lahko bilo usodno zame, če ne bi kmalu od tam odšli. Na koncu vasi so bili zloženi trije kupi slame in sena. Med te kupe sva si midva s Hanzetom, s katerim sva bila zopet skupaj, skopala eno prima jamo, ker sva mislila, da bomo ostali tukaj. Pod kup slame sem skopal prostor, da je lahko eden od naju notri spal. To luknjo sva si udobno uredila, a kmalu je prišel *befel*, da moramo zopet nazaj.

Hodili smo v veliki oddaljenosti eden od drugega, ker so Rusi vedno streljali na to polje. Precej daleč od tiste vasi smo videli popolnoma pogorele hiše. Tu pa tam si še videl kos dimnika, kako je molel proti nebu. Prispeli smo do bližnjega travnika, tam pa so bile same luknje od bomb, ki so najbrž padale pred kratkim. Hiš ni bilo videti nikjer, a vsepovsod so bile sledi, ki so pričale, da so tod stale hiše. Videti je bilo posmojeno sadno drevje in kopice slame, delno požgane od ognja, ki je divjal tukaj.

Zopet smo prišli do velikega pogorišča, kjer je morda pred par dnevi stala vas, a sedaj ni bilo drugega kot pepel. Vmes so samevali prazni bunkerji. Torej smo se namenili sem. Takoj smo se podali v jame, kjer je vladal mir. Polegli smo in kmalu zaspali. Takrat sem prvič po enem tednu zaspal mirno, brez skrbi. Fronta je bila namreč oddaljena okrog deset kilometrov.

Tam sem se srečal z vojakom, s katerim sva bila skupaj v Franciji, ko sem bil *regent* – namestnik. Ta je bil sedaj že *unteroficir* – podoficir, ker je delal šolo za to. Z njim sta bila še dva druga vojaka, a teh nisem poznal. Potem sem bil dodeljen v njegovo desetino. Popoldne, po kratkem počitku, smo si morali očistiti puške, ker so bile tako rjave in polne peska, da ni bilo mogoče streljati z njimi. Kmalu potem je zavladalo prvotno razpoloženje. Postali smo dobre volje in zopet so padale karte. Igrali smo do večera. Takrat jih je nekaj šlo delat, a naša desetina je ostala doma. Bili smo določeni za stražo.

18. PRVI PRISILJENI BEG

Ponoči smo dobili *fasingo*. Tudi naša prtljaga je bila pripeljana, da smo si lahko vzeli, kar smo rabili. Harmonike nisem našel, vzeli so jo tisti, ki so nalagali prtljago na voz. Enega izmed njih sem vprašal, kje je moja harmonika. Odvrnil je, da je ostala zadaj v pisarni in da jo bom že dobil, ko se vrnemo tja. Jaz pa sem razmišljal, če še enkrat zaidem v takšen ogenj, kot sem bil prejšnje dni, potem nisem imel mnogo upanja, da se še kdaj vrnem.

Proti jutru so se vrnili tudi ostali vojaki, ki so odšli zvečer nekam delat. Bili so v tistem kraju, kjer smo se zadrževali prejšnje dni, in so tam polagali mine. Tudi moj prijatelj Hanze je bil z njimi. Ko je šel mimo luknje, ki sva jo bila skupaj skopala pod tisto kopo slame, je radovedno pogledal vanjo. A kaj je videl? Naravnost v tisto luknjo, kjer sva se zadrževala prejšnji dan, je padla granata in vse razmetala. Kup slame je bil ves raztresen po okolici, na mestu, kjer je prej stal in nama dajal zavetje, je zevala velika jama.

Vedela sva, da je bil Bog usmiljen z nama in naju je otel smrti. Če bi tam ostali še en dan, tudi naju ne bi bilo nikjer, kakor tiste slame ne ...

Od druge do četrte ure sem bil na straži. To je bilo nekaj nepozabnega. Ves čas so krožili aeroplani nad nami in metali rakete. Ko so opazili kaj tujega, so že padale bombe. Na vse strani so se videli plameni, ki so jih povzročile zažigalne fosforjeve bombe. Ko se je naredilo jutro, je postalo streljanje še močnejše. Ukazali so nam, naj se pripravimo. Čez kake pol ure smo že slišali v neposredni bližini Ruse, ki so se *drlj* po celi fronti: »Hura! Hura!« Naš komandir nam je naročil, naj vzame vsak svoje stvari in gremo. Nisem vedel, kam, a slutil sem, da ne bo nič dobrega. Začeli smo teči – proč od kričanja, naravnost čez polje proti zapadu. To bi bilo videti nekaj sijajnega, če bi lahko gledal. Po celem širnem polju so tekli vojaki. Mislim, da so Rusi to opazili in so začeli naravnost med nas metati granate. To je še posejšilo beg.

Kaki dve uri smo tako tekli, ko smo prispeli do nekake male *šume*, kjer je raslo grmovje. Skozi tisto grmovje smo rili potem na desno. Na robu grmovja smo se ustavili. Kmalu sem spoznal, kam pes taco moli. Iz tistega grmovja se je videlo namreč precej daleč po polju. Kmalu smo morali kopati luknje. A tokrat je bilo drugače. Dobili smo drugega cukfirerja, ta nas je razdelil: »Eden po eden v luknjo.« Torej sem kopal sam. Že v začetku sem ugotovil, da na tem terenu ne bom mogel nič narediti. Bile so same korenine. Hitro sem si poiskal drugo mesto, kjer sem mislil, da bom lažje kopal. Res sem našel malo boljši teren, a sem moral *auštending* delati. Na srečo sem imel novo *šaflico*, ki sem

jo našel pri prejšnjih jamah. Ta se je dala prepogniti in je služila kot motika. Tukaj sem jo s pridom uporabil. Po precej dolgem in napornem delu sem izkopal tolikšno jamo, da sem lahko skrtil tudi glavo v njej. Končal sem v zadnjem hipu, ker so Rusi že zopet zavohali naš položaj in so tudi kmalu naperili cevi proti kraju, v katerem smo se nahajali. Granate so padale prav v bližini, zato sem bil prepričan, da bomo kmalu v podobnem strelskem ognju, kot smo že bili.

Nedaleč stran od nas, na polju, podobno kot bi se zver priplazila do svojega plena, se je priplazil v našo bližino vojak, skočil iz grmovja ter z daljnogledom gledal vse naokrog. Ni nas mogel opaziti, ker smo bili dobro zakriti z grmovjem, ki je bilo kljub novembru še precej zeleno. Streljali nismo, ker je bil preblizu. Na srečo vojak ni opazil nič sumljivega, zato se je umaknil in z njim je odpeljal tudi ruski tank, ki je bil v bližini.

Imeli smo mir menda do druge ure popoldne. Nenadoma pa zaslišim čisto blizu, da nekaj šumi po grmovju proti meni. Prvi moment me je pretreslo, ker sem mislil, da lomasti proti meni kak vojak. A kmalu sem se prepričal, da se mi je počasi bližal en star konj, ki je menda kje ušel. Ko me je ugledal, se me je ustrašil in zbežal na polje. Tam se je mirno pasel dalje, kakor da se ne bi nič posebnega godilo okrog njega. Nedolgo po tem dogodku so začele padati granate vedno bliže nas. Ena je padla čisto blizu konja, ta se ni mnogo menil zanjo, malo je zmajal z glavo in dalje trgal travo.

Jaz pa sem se ubadal z novo *nevolo*, voda se mi je začela nabirati pod nogami in naraščati. Ko sem si skopal jamo, še ni bilo tako nevarno, sedaj pa je bila že precej visoko. Imel sem jo že v škornjih, bal sem se, da bomo morali ostati tukaj čez noč. A prišlo je, hvala bogu, drugače. Bilo je ob štirih popoldne, ko naenkrat zaslišimo grozno streljanje okrog in okrog in potem staro pesem Rusov: »Hura, Hura!« Vedel sem, da ne bo *špasa*. Zopet bomo morali bežati, kakor smo bežali dopoldne. Kričanje je naraščalo in se bližalo. Težko sem čakal v tisti mokri luknji na *befel*, da se umaknemo, ker sem zatrdno vedel, da bomo morali odriniti od tukaj. Res je v zadnjem trenutku prihitel komandir in vpil: »Vsi nazaj, marš!«

Vesel sem skočil iz jame, ki je bila že skoraj do polovice zalita z vodo. Podali smo se v dir, stran od tega šuma in trušča. Bežali smo in rinili skozi grmovje, da mi je kri tekla iz rok, a nisem čutil bolečine. Zunaj smo naleteli na drugo oviro. Ob koncu tega trnja je bil jarek, v katerem je stala voda; saj ni bila voda, ampak bilo je nekakšno močvirje. Sedaj smo morali prebresti to močvirje. A kako? Mudilo se je, nismo se smeli zadrževati, ker so imeli Rusi dobre noge in tudi nosove, da bi nas zlahka zasledili in bi bilo po nas.

Na eni strani je bil jarek nekoliko ožji in primernejši za prečkanje. Srečno smo prišli na drugo stran. Že kmalu smo slišali, da so za nami. Začuli smo streljanje in takoj smo začutili brenčanje krogel. Sedaj so nam pa podkurili ... Bežali smo, da sem mislil, da me bo hudič vzel ... To je trajalo približno dve uri, a tisti jarek nas je rešil, da nas niso mogli tako hitro zasledovati. V tem času, ko so oni šli čez tisto močvirje, smo jim mi ušli. Prispeli smo do naših drugih *štelang*, tam so že čakali novi *infantristi* – pehotniki, da »pozdravijo« Ruse, ko pridejo. Mi smo hodili naprej malo počasneje. Prišli smo v tisto vas, v kateri smo zadnjič pustili našo prtljago. Tam je vse gorelo, hiše so bile porušene, tudi tiste hiše, v kateri sem pred štirinajstimi dnevi spal, ni bilo več.

Odšli smo v zatišje. Tam so bili še ostali naši vojaki, ki so šli zadnjič peš od bataljona, a mi smo se takrat peljali in na nesrečo doživeli ogenj. Oni so v tej vasi delali bunker, mi pa smo bili naprej, blizu fronte, tam smo okusili prave grozote.

Kmalu je prispel na veselje vseh naš voz s hrano, ki mi je tokrat prav dobro teknila, ker sem bil že precej lačen. Povrh vsega smo dobili vsak eno veliko čokolado in dva paketa samo za tiste, ki se bojujejo v prvi liniji. Tam notri pa je zopet bilo mnogo čokolade in *cukra*. Vsakemu so dali še pol litra rdečega vina in trem skupaj četrt litra žganja. Bil sem izmučen in si srčno želel, ko bi mogel vsaj malenkost leči.

Po večerji sem dobil en kot v bunkerju, tam smo vsi legli in takoj zadremali. Že menda čez kako uro so nas zbudili in morali smo iti dalje; kam, tega nismo vedeli. Hodili smo stran od fronte, kar me je veselilo. Kadar sem šel od fronte proč, sem bil vedno vesel; a kadar smo šli proti fronti, mi je bilo drugače, takrat me je prevzemal strah ...

Med pohodom so nad nami vedno krožili *eroplani* in metali rakete, bomb na srečo niso metali na nas, saj so z njimi v vasi povzročili veliko razdejanje.

Po večurni hoji smo prispeli v neko vas in odkrili prazno štalo. Malo smo se pogreli in kmalu smo spet morali dalje. Ustavili smo se ob precejšnjem kupu min. Torej, mine bomo polagali, je bila moja misel. Tam sem srečal tudi vojake, ki so bili dodeljeni k prvi in k tretji kompaniji. Mnogo smo si imeli povedati, saj se tudi njim doslej ni boljše godilo kakor nam.

Tiste mine smo morali nositi približno dva kilometra daleč na neki travnik, tam so jih polagali drugi. Mi še nismo prišli na vrsto za polaganje min. Po opravljenem delu se je že zdanilo. Malo smo si še odpočili, potem smo šli znova na pot. Dobil sem žulje na nogah, a počitka ni bilo.

Proti poldnevu smo prišli v neko vas, kjer nas je čakal voz s hrano, katere smo bili že zelo potrebni.

19. KAKO NEVARNE SO MINE

Tam smo se namestili po hišah, v vsaki je bila desetina vojakov. Prvi dan nam ni šlo slabo, veselili smo se, da smo bili zopet na mirnem. Zunaj vasi je bila nastanjena težka *atlerija*, torej smo bili od fronte oddaljeni dvajset kilometrov. Tu nam niso grozile ne granate in ne krogle. Karte pa tudi niso počivale. Igrali smo celo popoldne, sreča mi je bila ta dan naklonjena, priigral sem precej denarja.

Zvečer so nam rekli, da gremo polagati mine. Prvič bom opravljal to nevarno delo. A srečo sem imel, da sem bil določen za *vahto*. Prihodnjo noč pa bo naša desetina na vrsti. To je bil *pionir dinst*, ni bil težek, a zelo nevaren.

V tisti hiši smo si uredili ležišča, da smo precej dobro spali. Dve uri sem imel *vahte*, potem pa sem šel spat. *Kameradi* so se vrnili zjutraj, vsi utrujeni. Pripovedovali so, kako so trpeli, ker so morali nositi težke mine.

Pomislil sem, da bom naslednji večer tudi jaz videl, kako to gre. Drugo jutro me je poklical *cukfirer*, da bom šel nakladati mine, saj morajo biti *berajt* za polaganje, ki bo potekalo zvečer. Odpeljali so nas v drugo vas. Naložili smo tristo komadov velikih tankovskih min. Vsaka je tehtala devet kilogramov. Avto nas je odpeljal zopet v našo vas in parkiral, pripravljen za večerno obveznost.

V naši hiši so še vsi mirno spali, jaz pa sem izkoristil prosti čas in pripravil paket, da bi ga poslal domov. *Zapokal* sem nekaj cigaret in tobaka in napisal pismo domačim. Okrog desete ure so tudi drugi vstali. Bilo nas je mnogo Slovencev, zato smo bili takoj pri kartah, igrali smo ves dan. Premor smo naredili le, ko so nam pripeljal hrano, da smo se okrepčali.

Civilov v tisti vasi ni bilo videti, vsi so imeli po polju svoje luknje, v katerih so prebivali. V vasi niso upali in tudi niso mogli živeti, saj smo, vojaki, zasedli njihove koče.

Kmalu se je zvečerilo in podali smo se na pot. To je bila hoja, da bi obupal. Pesek je bil suh, kakor pozimi sneg, noge so se nam vdirale do gležnjev.

Hodili smo že nekaj ur, bili smo utrujeni do skrajnosti. Med hojo nam je bilo prav toplo. Ko pa smo se ustavili, nas je seveda hladilo, ker je bilo že precej mrzlo. Hodili smo čez polja pa zopet skozi šume, na vse strani so švigale rakete proti nebu.

Naš avto je odpeljal mine naprej. Mi pa smo končno prišli v neko vas, bila je čisto blizu fronte. Čakal nas je avto z minami. Raztovorili smo jih, da je avto lahko odpeljal. Morali smo nositi mine, to je bilo hudičevo delo. Vsak je moral nesti štiri mine, to je šestintrideset kilogramov, in to v eni roki. Tovorili

smo jih cel kilometer do naših *štelung*, in še preko, tam smo jih zakopali in zopet šli po več; tako smo delali do treh zjutraj. Večkrat smo se morali plaziti po trebih in vleči mine za sabo, da nas ne bi opazili Rusi. Ti so streljali brez prestanka, na srečo so granate padale daleč za našimi hrbti. Po dolgem in napornem delu so bile mine končno zakopane. Izkusil sem, da je *pijonir dinst* še hujše opravilo kakor čepeti spredaj v liniji. Po zraku se je širil močan smrad, čeravno je bilo že precej hladno. Vseповsod so ležale poginule živali, ki so jih pobile granate.

Šele ob svitu smo se podali do naših bivališč. Hvala bogu, daleč nam ni bilo treba iti. Kjer smo prej izstopili, nas je čakal avto, da nas bo popeljal nazaj. To sem bil zadovoljen! Toda bilo nas je menda preko trideset, kar je bilo preveč za ta avto. Ker boljšega ni bilo, smo se pač natrpali v avto tako, da smo bili drug na drugem in se sploh nismo mogli premikati. Peljali smo se pa le! Bili smo zadovoljni, ker nam ni bilo treba iti peš. Tega smo se bali, saj smo bili izmučeni do skrajnosti. Čez kake pol ure smo že bili na svojih ležiščih.

Legel sem in takoj zaspal. Šele proti poldnevu sem se prebudil nekoliko spočit. Ta dan so nam pripeljali več prtljage, tudi moja harmonika je bila zraven. Seveda smo igrali in uganjali druge burke.

Zvečer so nam rekli, da bomo zopet polagali mine, a tokrat v drugo stran in ne tako daleč kot prejšnji dan. To noč nas je šlo mnogo več, ker smo morali položiti še več min. Te je zopet tovoril avto, a mi smo šli peš. To noč res ni bilo tako daleč. Kaki dve uri smo hodili. Na cilju nas je čakal avto z minami. Hitro smo jih raztovorili, nato pa smo jih jemali iz zabojev, ker je bila vsaka mina posebej v svojem zaboju. Te še niso bile nevarne za človeka, če bi stopil nanje. Morali smo jih šarfati, preden smo jih zakopali v zemljo. To noč je bilo okrog 350 min, vojakov pa nas je bilo 35. Osem izmed nas je še vedno dalje šarfalo, ostali pa smo nosili tiste zaboje preko hribčka v jamo. Ko sem zadnjič nesel, sem se veselil, ker bom prost. Tistih osem vojakov in *cukfirer* so bili še vedno pri minah. Šoferju pa je bilo ukazano, da se lahko odpelje. Vojaki se ne bomo mogli peljati z njim, saj nas je bilo preveč.

Ko smo prišli zadnjič z zaboji preko grička na drugo stran, nas je nenadoma grozovit pok pometal ob tla. Mislil sem, da sem padel z neba, tako me je vrglo. Dolgo se sploh nisem zavedel, kaj se mi je zgodilo. Počasi sem vstal in videl, da so tudi drugi ležali na tleh. A kaj je bilo to? Nismo videli drugega, kakor rumeni oblak dima, ki se je valil proti nebu. Šli smo pogledat. A kaj smo naši? Šok! Tam, kjer je stal avto in so bile zložene mine, je zijala grozovita jama ...

Od avta je bilo videti samo še malenkost sprednjega dela. Takoj nam je bilo vsem jasno, kaj se je zgodilo. Ni bilo več ne avta, ne min in ne tistih ljudi, ki so bili tam.

Domnevali smo, da se je najbrž dogajalo tako: ko je *cukfirer* naročil šoferju, da se lahko odpelje, je ta res vžgal motor, ker je bila tema in ni videl, je nekako nerodno pritisnil na napačno sklopko¹¹, da je avto speljal namesto naprej – nazaj, s precejšnjo hitrostjo je zapeljal z zadnjim kolesom na prve mine, ki so ležale tam blizu. Ko je opazil napako, je bilo že prepozno. Nesreča je bila tukaj. Mine so bile že vse šarf, zato so eksplodirale. Vse je šlo takoj v zrak. Z minami in avtom so odšli tudi vojaki, ki so bili tam.

Sedaj smo vse skupaj pustili in se podali proti domu, oni pa so ostali tam, saj ni bilo videti niti koščka od njih. Šli smo počasi, hvalili Boga, da smo se na tak čuden način rešili. Bilo nam je neizmerno težko, ker so naši sotrpini za vedno ostali tam na minskih poljih.

Po dolgi in težavni poti smo prišli domov – v tisto vas, v kateri je bila nastanjena naša kompanija. Oj, kako so nas pogledali, ko smo javili, kaj se nam je pripetilo in da smo prišli domov brez *cukfirerja* in ostalih. Z nami so bili tudi trije Slovenci: eden od Tomaža, eden iz okolice *od* Ptuja in eden iz Celja. Vse je ta novica močno pretresla. A ni bilo več pomoči, ostali smo brez sotrpinov – vojakov, brez *cukfirerja*, brez avta ... Za nas je bila sreča, da smo pravi trenutek odšli od tam. Če bi se še malo zadržali, tudi nas ne bi bilo več.

Tisto noč sem težko zaspal, vedno mi je rojilo po glavi, kako čudna usoda je namenjena vsakemu človeku. Prejšnji dan smo še skupaj kartali, sedaj pa jih ni več, še koščka ni od njihovih kosti. Naslednji dan smo se odpeljali z drugim avtom na mesto prizora, da bi poiskali ostanke. Ničesar nismo našli. Nedaleč stran je stala češnja, tam je bilo še videti malenkostne ostanke, namreč, čreva so visela z vej. Taka usoda je doletela tistih osem vojakov – le ena iskra in ni jih bilo več.

11 Verjetno je mišljena vzvratna prestava.

20. ZIMA SE JE PRIBLIŽEVALA

Po tem krvavem dogodku so prišli kaj kmalu drugi *befeli*. Kot pionirje so nas klicali enkrat sem, zopet na drugo stran; kjer so nas rabili, tja smo morali iti.

Bil je mesec november, ki je bil v tistem kraju drugačen kot pri nas doma. Ni bilo snega, ampak ostra zima je že pritiskala. Vsako jutro nas je precej zeblo, čeprav smo bili dobro oblečeni.

Nekajkrat po tisti eksploziji smo še hodili polagat mine. Nekega dne pa smo dobili *befel*, da naj si vzamemo svoje reči, da gremo dvajset kilometrov nazaj delat bunkerje. Tega se nisem preveč ustrašil, saj to ni prehudo, če moraš delati, huje je, če moraš biti tam, kje krogle žvižgajo okrog ušes. Res, kmalu so prispeli avti, da nas bodo peljali. Takrat je imela že vsaka kompanija svoje avte. Če bi bilo treba bežati, bi se lahko peljali. Bilo je namreč še dovolj bencina in drugega materiala.

Kmalu smo se poslovili iz tiste vasi, nekako lahko mi je bilo pri srcu, ko sem gledal, da se peljemo proti zapadu, vstran od fronte, vstran od gorja. Tega smo se vsi zavedali, a kaj, veselje je bilo kratko. Po nekaj urah vožnje smo se pripeljali v gosto, borovo šumo. Tam smo ostali. Tla je prekrival mah, a kaj je to pomagalo, če bomo morali spat pod milim nebom, ko je že trkala ruska zima.

Postavili smo si *celte*; najprej smo skopali jame, da smo lahko po štirje ležali v njih. Postlali smo si s slamo, ki so nam jo pripeljali z vozovi iz bližnje vasi. Čez jame smo si napeli šotore in to je bilo naše bivališče; za kako dolgo, nisem vedel. Lepo smo si vse to uredili, da bi čim udobneje spali. Res, ležati ni bilo preslabo, a čutil sem hud mraz, čeravno sem imel tri *koce*.

Drugo jutro smo dobili vsi šofle, da gremo delat. Vsaka desetina je morala na določenem mestu izkopati bunker. Z mano so kopali Slovenci in dva Nemca. Zemlja ni bila pretrda, ker je bilo vmes veliko peska, zato delo ni bilo pretežko. Opoldne so nam pripeljali hrano, za katero moram posebej omeniti, da je bila prima. V tisti šumi se je potikalo ogromno zapuščene živine, zato smo imeli dovolj hrane oziroma mesa.

Po kosilu smo nadaljevali z delom in kmalu smo prišli do vode. Morali smo namreč kopati dva metra in pol globoko in tu smo naleteli na vodni izvir. Naenkrat smo bili v blatu, bolj smo ga metali ven, bolj se nam je rušilo, zato smo morali za tisti dan opustiti naše delo in naj bi nadaljevali naslednji dan. Blizu teh *bunkarov* so pa kopali civili štelange. Od vseh strani so jih napodili

skupaj in so morali cel dan kopati jame. Naslednji dan smo nadaljevali tudi mi s kopanjem. Jamo, ki smo jo že delno skopali, smo morali zapustiti, ker je bila skoraj polna vode. Kopali smo na drugem mestu, zemlja je bila bolj suha, a trda. Naslednji dan je bilo tudi v tej jami polno vode. Imeli smo res slaba bivališča.

Tako smo delali skoraj cel teden. V naš *valdlager* je prišel komandir. Morali smo se *postrojiti* pred njim. Naročil nam je, naj si vzamemo, kar nujno rabimo iz naše prtljage, ker jo bodo pozneje prepeljali ven iz te šume nazaj k pisarni naše *kompanije*. Dobili smo tudi zimsko obleko, suknje so bile iz kožuhovine. Razdelili so nas v desetine in nam rekli, da gremo naslednje jutro iz te šume zopet opravljat *pionirdinst*.

21. PRVIČ RANJEN

Tisto noč sem igral v šotoru karte s tremi Nemci. Nato sem imel *vahto*. Pozneje sem šel spat, a čudne sanje sem imel, videl sem kri ... Proti jutru sem se prebudil, ker me je zima tresla. Vstal sem in opazil, da so bile naše kocne vse *srešnate*. Zunaj je bila precej ostra zima, veter je žvižgal in majal s smrekami, da so ječale. Meni je rojilo po glavi, kam neki se bomo zopet podali, sedaj, ko je že postalo tako hladno.

Ko se je začelo daniti, so nas stražarji zbudili. Morali smo vstati in se pripraviti na odhod. Nisem vedel, kam bomo šli. Ob šestih smo dobili kavo, potem pa zbor. Tam so nam povedali, da gremo na avte, da ne bomo šli peš. Dobili smo še mnogo municije in ročnih granat, takoj sem vedel, da ne gre za *pionirdinst*, ampak zopet za prvo linijo.

Čez nekaj trenutkov smo se že peljali iz tiste *šume*, v kateri nismo čutili strahu, ker je bila fronta precej oddaljena. Sedaj pa je bilo drugače kot takrat, ko smo se peljali proč od fronte; tokrat se ponovno vozimo v smeri proti fronti. Mislim, da smo se vozili kako uro, ko smo se ustavili v neki vasi. *Komander* nam je rekel, naj si zakurimo, če nas zebe.

V bližini je že bila fronta, zato ni bilo videti žive duše. V tisti vasi ni bilo več civilistov. Pobrli smo vse, kar bi se dalo zakuriti. Kmalu smo naredili ogenj. Posedli smo okrog njega in se greli. Pošteno nam je *pasalo*, da smo se vsaj malo ogreli, ker je bilo že zelo mrzlo. Pihal je tako oster veter, da je šel do mozga. Tu pa tam so že tudi naletavale snežinke.

Obetalo se nam je gorje, nam, čigar domovi so bile luknje v zemlji in streha – milo nebo. Ko smo se docela ogreli, smo dobili *befel*, da moramo zopet na avte, da se pomikamo dalje. Bližali smo se krajem, kjer se je slišalo vedno hujše grmenje in prasketanje mitraljezov.

Prispeli smo na odprto polje, nisi videl drugega kakor *pesnate* poljane. Peljali smo se po njih, a za nami je burja kadila s peskom, kakor pozimi s snegom. Kmalu smo prispeli v popolnoma opustošeno vas. Tam so nam dali še municijo, kolikor smo je mogli nesti. Fronta je bila v bližini, granate so že padale vse okrog vasi in včasih je katera prifrčala v vas. Kmalu smo odrinili iz te vasi proti nekemu velikemu gozdu, bliže fronti. Sedaj sem šel že drugič v ogenj. Moral sem nesti še en *kasl* municije, to je bilo naporno po tisti peščeni zemlji. Kmalu sem se začel potiti, *anštending* mi je bilo vroče. Počasi smo šli v notranjost gozda. Vedel sem, da ne more biti nič dobrega, ker so nas s tako nevarnim tovorom pošiljali naprej. Povedali nam niso nič, kaj se kje dogaja.

ja. A kmalu smo zvedeli vse. Hodili smo že menda kaki dve uri skozi gozd. Naenkrat se pojavi pred nami jasa. Opazimo, da so bile izkopane luknje in zraven je bilo še polno municije, a ne naše temveč ruske. To ni pomenilo nič dobrega, nekako sumljivo se mi je zdelo vse skupaj. *Befel* je prišel, da se moramo leže počasi premikati čez jaso na drugo stran. Tam je bilo namreč redko grmovje. Nismo še prišli do polovice, ko naenkrat začutimo grozno streljanje, pokalo je od vseh strani. Naš *cukfirer* je začel vpiti, da moramo naprej, a mi nismo hoteli nikamor. Streljanje je postajalo vedno močnejše, krogle so brenčale okrog ušes. Zavedel sem se, da smo v obroču, Rusi so nas obkolili. Nič drugega nam ni preostalo, kakor vstati in s »hura« naprej, da bi se rešili ruskih krempljev. Sedaj se je začelo ta pravo! Naš bataljon je štel menda okrog dvesto petdeset mož in zdaj smo vsi naenkrat vstali in »hura« nad Ruse. Streljali smo, kolikor smo mogli. Zaslišalo se je vpitje, jok in stok, naši so se valjali po tleh in kričali: »Hilfe! Hilfe!« Ko smo to videli in slišali, smo zbrali skrajne moči. Hladnokrvno se zaženemo proti sovražniku. V tem trenutku ni bilo strahu v naših srcih, edino misel, da moramo priti iz obroča. Prebili smo ga na eni strani, ko se je oglasil naš komandir, da naj gremo, kdor more, čim hitreje nazaj. A to je bila težka stvar, ker so Rusi neprestano streljali z vseh strani. Plazili smo se po trebuhih zopet proti naši strani.

Nenadoma je *cukfirer* zavpil: »*Alles auf mars!*« Skočimo kvišku in začnemo z vso močjo teči iz obroča. Ko so Rusi to videli, so se umaknili in nas ob strani pustili ven. Nato pa so zagnali tisti značilni krik in neusmiljeno streljali na nas, da smo se morali vleči po tleh. Naenkrat začutim na desni roki gluho bolečino in roka mi omahne. Ko pogledam, vidim, da mi curlja kri iz rokava, takoj sem vedel, kaj je z menoj. Ležem na trebuh in glasno vpijem: »*Saniteta!*« Kmalu pride k meni bolničar in mi hitro obveže roko. Rekel mi je, da naj se splazim nazaj. Tam je bilo že mnogo ranjenih. Na *trogah* so prinesli našega komandirja, močno ranjenega. Ostali vojaki so z vso silo odbijali ruske napade, da smo se mi na srečnem rešili iz obroča. Ta je postajal iz trenutka v trenutek močnejši, saj je bilo Rusov vedno več. Po novici, da je komandir ranjen, je prišel *befel*, da se moramo vsi pomakniti nazaj. Nas, ranjene, so spremljali, da smo prišli na srečnem iz tistega gozda. Tam nas je čakal avto, da smo se odpeljali v bolnico. Vzel sem še slovo od mojih tovarišev, v srcu pa sem imel tiho upanje, da nisem preveč ranjen. Na desni roki mi je bil prestreljen sklep. Zdravnik mi je dal injekcijo, da sem bolečine nekoliko lažje prenašal. Naložili so nas na avto, ki nas je popeljal na varnejše mesto.

22. BOLEČINE NA POTI V BOLNICO

Naš komandir, še vojak, ki je bil ranjen v glavo, in jaz smo se vozili z avtom menda pol ure, da smo prispeli do hiše, v kateri so nudili prvo pomoč. Komandirja so takoj odpeljali v *operacijon cimro*, da so ga tam operirali. Naju so spravili v prostor, kjer je bilo že mnogo ranjencev. Tam smo si malo odpočili, da bi nas potem peljali naprej. Nisem še čutil prave bolečine, zato mi je bilo še kar v redu. Ko pa so mi prevezovali rano in mi strgali z nje krvavo obvezo, sem začutil prave bolečine. Postalo mi je *medlo*, omotica se mi je delala pred očmi. Mislim sem, da se bom zvrnil na tla. Ob pravem času je prišel *sanitet*, ki mi je ponudil žganje. To me je nekoliko okrepčalo, da sem lažje prenašal bolečino. Kmalu so nas z avtom odpeljali na *panhof*. Tam nas je čakal vlak, da nas bo peljal nekam v bolnico. Kmalu smo drveli dalje, kam, tega nisem vedel. Po eni uri vožnje smo dospeli v neznano vas, tam je stalo veliko poslopje, kjer je bilo zbirališče ranjencev. Od tod so jih pošiljali naprej. Po nemško se je imenovalo *Krankensammelstelle*. Tam sem izstopil. Prvi moment sem mislil, da bom ostal v tem zbirališču. Zapisali so moje podatke in prevzeli prtljago. Poslali so me v gornje poslopje. Tam je zgedalo kakor v cerkvi; nekaka cerkev je morala biti, ker sem videl podobe svetnikov po stenah. Takoj sem legel in tudi kmalu zaspal. Po kratkem spancu me prebudi neizmerno trganje po roki, bolelo me je, da nisem mogel več zatisniti očesa. Vse okrog mene sem slišal stokanje. Bilo je polno ranjenih sotrpinov. Komaj sem čakal, da bi bilo že skoraj jutro, a dolgo ni hotel biti; minute so se mi zdele kot dnevi, bolelo me je vedno bolj.

Počasi se je začelo svitati, to je bilo olajšanje, a ne bolečinam, ampak nestrpnosti. Oddal sem *soldpuh*, dobil sem listek, s katerim bom šel naprej. *Sanitet* mi je rekel, da grem kmalu dalje. Dobil sem malo kave in kruh z marmelado. S tem sem se okrepčal. Nato sem šel ven, kjer me je že čakal velik avto, poln ranjencev. Kmalu sem sedel naslonjen v kotu, a ni bilo tako hudo kot takrat, ko sem se vozil pred nekaj tedni v podobnem avtu na fronto. Z velikim upanjem na boljše čase smo se odpeljali iz tiste vasi, vendar nisem vedel, kam nas vodi naša pot. Vozili smo se menda kaki dve uri, da smo prispeli na kolodvor, na katerem smo že bili, ko smo prispeli iz Nemčije.

Tam je stal velik in dolg vlak, natrpan z ranjenci. Tudi mi smo želeli vstopiti, a smola, nikjer ni bilo *placa* za nas. Po dolgem iskanju nas je privedel *sanitet* do zadnjega vagona, tam smo dobili malenkost prostora. Jaz sem legel kar na pod zraven peči, v kateri je prasketal ogenj in je bilo precej toplo. Kmalu sem zaspal, a ne za dolgo. Prebudilo me je trganje po roki. Bolelo me je vedno bolj

in nisem mogel več zadremati. Medtem je vlak odpeljal s postaje in drvel skozi meni nepoznane kraje. Sicer pa me tudi ni posebno zanimalo, kod se vozimo, saj sem vedel, da gremo proč od fronte, proč od krajev, kjer se je dogajalo toliko gorja v zadnjem času. Šel sem naproti boljšemu položaju, boljšim časom, vsaj za par tednov. Roka pa me je ves čas neizmerno bolela in sem mislil, da imam vse kosti zdrobljene. Prepričan sem bil, da bom prišel v *Hajmat Lazaret* v Nemčijo. Komaj sem čakal jutra, da bom zvedel, kje smo.

Vlak se je trikrat ustavil in vedno stal precej časa, zato je bila vožnja zelo počasna. Ko se je zdanilo, smo se znašli v manjšem mestu, imenovanem **Kalinkoviči**¹². Prinesli so nam hrano: puter, marmelado in kruh. Zaradi bolečine v roki mi ni bilo mar za hrano. Tam smo dočakali tudi poldne in dobili hrano iz kotla. Ta obed je bil izvrsten: precej mastni makaroni so mi kar teknil, a nisem se jih mogel najesti do sitega, ker me je bolelo brez prestanka. Minila je že druga ura popoldne, ko je naš vlak še vedno stal na tej postaji. Težko sem čakal, da bi nas nekam namestili, kjer bi lahko *anštendig* legel in bi nas začeli resno zdraviti. Pozneje sem se spoznal s Slovenci, ki so bili v tistem vagon. Kmalu smo se spoprijateljili, pogovarjali smo se eno in drugo, da nam je bil krajši čas.

Proti večeru smo se končno odpeljali naprej. To noč sem boljše spal, bolečine so malo ponehale. Vlak je vozil brez prestanka in smo prispeli precej daleč na zahod, daleč v stran od fronte. Tega sem bil vesel.

Naslednjo noč pa nisem mogel spati, ker se je vlak gugal sem in tja zaradi slabe proge. Moje misli so bile v polnem teku. Predstavljal sem si, da sem doma, v lepi obleki, na dopustu pri svojih domačih. Računal sem, da jim bom pripovedoval o doživljajih, kakor zdaj pripovedujem vam. To so bile moje misli, v katerih sem se počutil srečen/srečnega.

Pregovor pa pravi, da ni dobro delati računa brez krčmarja; ni dobro, če načrtuješ vnaprej in se zanašaš, da bo po tvoje. Tudi zame ni bilo dobro, da sem si slikal tako lepo bodočnost, ko ozdravim.

V teh mislih mi je dokaj hitro minila noč. Ko se je zdanilo, sem opazil, da je zunaj zapadlo mnogo snega. Hvalil sem Boga, da me je uslišal in me ob prvem času rešil tiste grozne morije na fronti. Hudo pa mi je bilo za tovariše, ki so ostali tam.

Skozi okno vlaka sem videl, da je blizu neko mesto. Predvideval sem, da bomo ostali tukaj, a jaz sem si želel, da bi se peljali naprej, da bi končno zapustili to »hudičevo« rusko zemljo.

12 Kalinkavichy, mesto na jugu Belorusije.

Res smo se ustavili v tem mestu, imenovanem **Mazir**¹³. Tam, sto kilometrov za fronto, so se nahajale prve vojaške bolnice. Vanje so nameščali težko ranjene. V tem *Krigslazaretu* so hudo ranjene toliko pozdravili, da so bili potem sposobni za vožnjo v Nemčijo. Vedel sem, da ne bom ostal tu, ker nisem bil močno ranjen, zato sem upal, da bom prišel v Nemčijo in nato domov. Edino to sem prosil Boga, da bi prišel kmalu domov. Ko so tiste težko ranjene spravili tudi iz našega vagona, smo imeli več prostora.

Kmalu po tistem je vlak peljal naprej.

13 Mazyr, mesto ob reki Pripjat na jugu Belorusije, 20 km oddaljeno od mesta Kalinkavichy.

23. V BOLNICI

Vozili smo se naravnost proti zapadu. To mi je bilo lahko pri srcu! Ko pa smo zavili proti jugu ali pa na sever, me je pretreslo, ker sem pomislil, da se ne premikamo stran od fronte. Večeriti se je začelo, ko je vlak pripeljal do pritoka reke **Dnjeper**, pozneje sem zvedel, da je bila to reka **Pripjat**. Bila je prav tako velika kakor Dnjeper. Čez to reko je vodil neizmerno dolg in visok most, kakršnega do takrat še nisem videl. Na vsaki strani so stale številne straže, da je bil varen pred kakim napadom. Čez ta most je potekal glavni promet v obe smeri in tako je bil omogočen tudi dovoz do fronte.

Na eni strani mostu je stala velika vas, bolj trg, posejan s tovarnami. Civilnega ljudstva skoraj ni bilo videti, ampak le vojake. Na več mestih je bilo opaziti posledice zračnih napadov.

Ko se je že stemnilo, je vlak krenil naprej. Vozili smo se celo noč in drugo jutro smo se ustavili na nekem zapuščenem kolodvoru. Tam smo čakali menda kaki dve uri, da se je popolnoma zdaniilo. Zvedeli smo, da nas bodo končno premestili v neko bolnico. Kmalu so prišli po nas *sanitet auti*, ki so nas odpeljali v malo večjo vas, zakrito z drevjem, imenovano **Kozinka**¹⁴. Sredi te vasi je stalo veliko poslopje in v njem je bila bolnica. Še vedno sem upal, da nas bodo od tod peljali v Nemčijo.

Najprej so nas peljali v barake, ki so stale blizu bolnice. Oddali smo prtljago in obleke ter dobili listke s sezname oddanega. Vedel sem, da bodo dali obleke v peči, kjer bodo uničili številne uši. Mi pa smo se medtem dobro umili in se ogrnjeni s *kocnami* podali v veliko sobo. Tam je bilo že precej ranjencev.

Sanitet me je peljal v drugo nadstropje k zdravniku. Tam so mi zamenjali prevezo. Dobil sem celo oporo za poškodovano desno roko, da je nisem mogel premakniti. To ni bilo nič prijetno, ker sem moral rabiti samo levo. Nato sem se vrnil v veliko sobo, v kateri nas je bilo sedemdeset ranjencev.

Udobno sem se namestil v posteljo. To je bil balzam za moje utrujene ude. Spati nisem mogel, ker so vedno hodili sem in tja. Mislil sem, da bom sam med Nemci, ker ni bilo videti nikjer nobenega Slovenca. A pozneje je prišel tisti rojak, s katerim sva bila prej skupaj na vlaku. Dobil je mesto zraven moje postelje. S pogovorom sva si krajšala čas in lajšala bolečino. Nemci so seveda poslušali, kako sva govorila, a naju niso razumeli. Kmalu smo se spoznali še s tremi Slovenci, ki so bili v isti sobi. To mi je veliko pomenilo, da sem imel sonarodnjake ob sebi.

¹⁴ Kozinka, verjetno ne gre za kraj v Rusiji, blizu Harkova v Ukrajini, do Mazyrja je 600 km.

24. BOLNICA – UŠI IN NESNAGA

Hrana, ki sem jo tam užival, je bila slaba in količinsko skromna. Največ pa mi je pomenilo, da sem imel mir in počitek. Čez dan smo kartali ali počeli, kar nam je prišlo na um, da smo potem ponoči lažje spali. Iz bolnice nismo mogli, ker nismo imeli oblek. Ko sem hotel iz postelje, sem se moral ogrniti z deko, da nisem bil gol. Tako smo životarili menda teden dni. Nekega dne pa so nam prinesli obleke. Vsi drugi so dobili svoje, le moje obleke ni bilo nikjer. Ko sem vprašal strežnike, kje je, so mi odgovorili, da moram en dan počakati, da še niso vseh prekuhali, zato jo bom dobil naslednji dan.

Drugi dan so mi res prinesli oblačila, a jih je skoraj polovica manjkala. Sedaj zopet vprašam strežnika, kje neki so ostala moja oblačila. Odvrnil je, da ne ve, da so si jih najbrž delavci poskrili za sebe. Zahteval sem moj *pelc mantl* iz ovčje kože, ki je bil zelo topel in sem ga hotel dobiti nazaj. Šel sem tja, kje so parili obleke in odstranjevali z njih uši. Takoj sem opazil, da ga je imel eden izmed delavcev že oblečenega. Seveda sem svoj *mantl* dobro poznal, zato sem mu rekel, da mi ga mora vrniti.

Najprej se je upiral, ko pa sem mu zagrozil, da ga bom naznanil, če mi plašča ne vrne, ga je nejevoljen sleknel in mi ga izročil.

Sedaj sem tudi jaz lahko šel na sprehod. Z vojakom iz Celja sva šla velikokrat skupaj na zrak. Kmalu sem bil drugič prevezan. Videl sem, da moja rana zelo hitro celi. Vedel pa sem, ko ozdravim, bom šel zopet na fronto. Premišljeval sem, kaj neki bi storil, da bi še ostal vsaj mesec dni v bolnici.

Rana pa mi je celila neizmerno hitro. Tako hitro kot sedaj, ko sem imel prestreljeno roko, se mi doma navadna rana ni zacelila. Sedaj, ko bi želel ostal v bolnici dalj časa, pa je velika rana vidno celila.

Nedaleč od bolnice je stalo poslopje, kjer je pisalo »Kino«. To je bilo nekaj imenitnega zame. Lažje ranjeni smo hodili ob večerih v kino. Veselili smo se, da smo bili po dolgem času zopet v kinu. Resno sem začel razmišljati, kako bi čim dlje časa ostal tukaj, v tej bolnici. Vsak dan zjutraj in zvečer so nam merili vročino, ki pa je bila pri meni že normalna. Odločil sem se, da si jo bom sam dvignil, da bom s tem povzročil sum, ali je z mojim zdravjem res vse v redu. Prvo proti-zdravilo mi je uspelo, učinkovalo je in naredil sem si vročino na 38 °C. Začeli so me opazovati in mi ukazali, da moram ostati cel dan v postelji. To pa mi ni bilo prav nič všeč. Ko je prišel zdravnik in videl mojo vročino, me je poslal na razsvetljavo/slikanje. Sedaj sem pa dobil točen dokaz, kako je z mojo roko. Bila je tako prestreljena, da ni bila nobena kost

opraskana, zato mi je rana hitro celila. Torej sem bil s tem izvidom zapisan, da bom moral čez štirinajst dni nazaj na fronto. Bil sem jezen in žalosten, ker sem vedel, da ne bo nič z mojim dopustom. Ne bom mogel domov na obisk; pa tako sem sanjaril o tem ...

Od takrat, ko se mi je dvignila vročina, nisem smel iti v kino in sploh nikamor iz postelje. Nisem se oziral na to prepoved. Vstal sem takoj po odhodu zdravnika in z drugimi šel ven, da bi se prehladil ali staknil kakšno drugo bolezen. Tudi kino sem obiskoval vsak večer. Nič se me ni prijelo.

Vročino sem si vedno dvigal, zato je zdravnik odredil preiskavo krvi. Ko mi je sestra vzela kri, sem vedel, da bodo sedaj spoznali, da sem zdrav. Vzel sem žebelj in z njim praskal po rani, kar me je močno skelelo. Hotel sem doseči samo to, da ostanem čim dlje časa tukaj. Vsak dan so tiste vojake, ki so bili malo boljši, poslali nazaj na fronto. Druge, ki so okrevali počasi, so poslali z *Lazaretcugi* v domovino ali pa z *eroplani* v Nemčijo. Ti so bili srečni, lahko so upali, da pridejo na domačo zemljo. Jaz pa sem vedel, da ne bom tega dosegel, zato sem hotel čim dlje ostati tukaj. Rana se je lepo celila, kljub temu da sem poskušal vse mogoče, da se mi ne bi. Vse je bilo zaman. Z vsakim dnem se je manjšala. Zdravnik je predvideval, do bom čez dva tedna že sposoben za fronto. To me je pa pogrelo, le še štirinajst dni življenja – potem pa zopet gorje in pekel.

25. SREČA MI JE BILA MILA

Opazili smo, da so se nahajale v naši sobi uši. Saj to ni bilo nič novega v tistem kraju, ker si tudi v vsakem koščku lesa našel dovolj uši. V tej stavbi je bila pred vojno ruska vojašnica. Bila je menda zelo stara, okna so bila že preperela, tudi stene in oprema niso bile mnogo boljše. Razumljivo, da se ti tukaj ni bilo treba družiti z ušivcem, a si vseeno imel dovolj uši, da so te grizle. Čistoče v tej bolnici ni bilo. Pometali so samo zjutraj, potem pa cel dan ne in toliko ljudi je bilo notri. Luči nismo imeli, zato smo se morali že ob prvem mraku spraviti na ležišče.

Naslednji dan je prišla odločitev - *befel*, ker se bo fronta umaknila, se morajo izprazniti prve bolnice, ki so bile najbliže fronti. Morali so nas izbirati, slabše so nameravali poslati z *Lazaretcugi* v domače bolnice v domovini; druge, ki so bili nekoliko boljši, pa bi še nekaj dni obdržali v tej bolnici.

Zjutraj so že nekateri dobili papirje, na katerih je pisalo »*Heimat*«. To je bilo veselje! Drugače smo se počutili tisti, ki smo vedeli, da ne bomo med njimi. Ko so te težje ranjene spravili na vlak, je bilo še tam mnogo prostora, skoraj pol transporta je bilo še praznega. To je bila moja sreča. Ob devetih pride *štabarct* v našo sobo. Morali smo se pred njim postaviti v polkrog, da nas še enkrat pregleda, kaj komu *fali*. Vsi so že prišli na vrsto, eni so bili odbiti, eni so pa bili srečni, da je popisal, da gredo v domovino. Jaz sem stal zadnji v vrsti. Ko pride do mene, me vpraša, kaj pa je z menoj. Rekel sem, da imam prestreljeno roko, on pa odgovori, da to ni nič. »*Bleibst ta!*« To mi je bil nož v srce! A tisti moment mi priskoči na pomoč *sanitet*, ki mi je vedno meril vročino. Rekel je zdravniku, da sem jaz tisti, ki ima vedno tako vročino. Zdravnik je postal pozoren in se odločil, da me še enkrat pogleda. Vprašal me je po imenu in me zapisal v knjigo. Rešen sem bil, bil sem zapisan med tiste, ki so šli v domovino. Srce mi je zaigralo, ko sem pomislil na srečni trenutek, ko se bom peljal z *lazaretcugom* naprej - proti domovini. Nisem sicer vedel, kam bomo šli, a toliko sem vedel, da sem bil zapisan poleg tistih, ki so bili težje ranjeni. Začeli so jih voziti iz bolnice na kolodvor, kjer je že čakal vlak. Jaz sem še moral čakati, da sem dobil svoje *kranken papirje*. Malo pozneje sem se peljal z avtom proti kolodvoru, s katerega me bo vlak peljal naprej po poti usode.

26. NADALJEVANJE VOŽNJE PROTI ZAPADU

Zadnji čas sem prišel tja, ker bil je vlak natrpano poln. Zato sem imel srečo, ker tisti, ki so bili poznejši, niso imeli več *placa* in so morali čakati na drugi vlak. Sreča, da nisem bil med njimi, ker bi me morda medtem porinili na fronto. Zavedal sem se, da sem že zopet imel srečo.

Kmalu sem dobil *plac* v vagonu, kjer so bili ležeči ranjenci. Ni bilo ravno prijetno, a kaj zato, glavno je bilo, da sem bil že v vagonu. Vedel sem, da me sedaj ne bodo več *tirali* na fronto; sedaj sem na poti proti domovini.

Z mano je vstopil v vagon nemški vojak od *atlerije*, za Slovence nisem vedel, kje so; prepričan sem bil, da nekje na tem vlaku so.

Dajal me je dolgčas, ker se nisem mogel pogovarjati. Okrog mene so bili sami Nemci, *katerih* nisem rad videl, kaj še, da bi se pogovarjal z njimi.

Kmalu smo se od tam odpeljali, z veselim srcem sem spremljal kraje, *kateri* so tekli mimo hitečega vlaka. V duhu sem gledal, kako bom nenadoma stopil na domači prag. V mislih se mi je neprestano odvijalo tistih par tednov, katere bom prebil na dopustu, med domačimi.

Sedaj sem bil prepričan, da grem stran od gorja proti lepši bodočnosti. Vozili smo se ves dan, proti večeru smo obstali, da smo se najedli. Dobili smo dobro hrano, saj sem je bil že potreben. Po jedi so nam dali vsakemu malo vina in nato še žganje. To me je popolnoma okrepčalo.

V vagonu sem si naredil borno ležišče. Ob peči na tla sem položil *mantl*, na katerem sem potem legel in poskusil zaspati. Spati nisem mogel, ker so drugi ječali od bolečin. Meni ni bilo nič več hudo, moja roka je bila zdrava. Bolečin nisem več občutil, zato sem se sam proti sebi smejal – češ, sedaj sem jih pa potegnil za nos. Drugi dosti težje ranjeni so ostali tam, da so šli pozneje na fronto, a jaz, zdrav in čil, sem se peljal v domovino.

Ko je vlak peljal dalje, sem zaspal. Med vožnjo sem namreč lahko spal, drugače pa nisem mogel. Vozili smo se vso noč in še drugo jutro do osme ure. Opazoval sem kraje, ki so mi bili nekoliko znani še iz časa, ko so nas po isti železnici peljali na fronto. Sedaj sem vedel, da smo namenjeni proti mestu **Minsk**. Okrog četrte ure popoldne smo zagledali obrise precej velikega mesta **Minsk**, ki je bilo namreč središče rusko-poljske pokrajine (**Bela Rusija**). Pristali smo na nekem zapuščenem kolodvoru. Izvedeli smo, da nas bodo dali v tukajšnje bolnice. To mi je bil zopet trn v peti. Nisem vedel, ali nas nameravajo obdržati nekaj časa tu in nas potem poslati na fronto. Ta misel mi je dolgo rojila po glavi.

Ko se je zmračilo, so končno prišli s *sanitet* avti po nas. Po dolgi vožnji smo prispeli do precej porušene stavbe. Tam smo dobili borna ležišča, hrano in kavo. Naslednje jutro smo šli v drugo poslopje, ki se je imenovalo *kranken-zamelštele*. Dodelili so nam nekoliko boljše postelje in hrano. Slovencev še do takrat nisem videl in nisem vedel, kje so.

27. SREČA MI JE BILA ZOPET MILA

Preselili so me v drugo nadstropje, kjer sem našel tri Slovence. Kmalu smo se spoznali in bil nam je krajši čas. Vedno pa me je preganjala misel na negotovo prihodnost.

Po treh dneh je vstopil v sobo mlad zdravnik. Vedel sem, da bo sedaj odločeno, kaj bo z menoj. Že na prvi pogled sem prepoznal, da ni slab človek, zato sem težko pričakoval, kako bo odločil.

Vsakega po vrsti je pregledal, eni so bili namreč bolni, drugi smo pa bili ranjeni, eni težje, drugi lažje. Prišel sem na vrsto jaz. Nisem imel mnogo upanja, da mi bo odredil vožnjo proti Nemčiji. Ko me je vprašal, kaj mi je, sem imel že pripravljen odgovor in sem rekel, da imam prestreljen *gelenk* na roki in da je ne morem premikati. Moja roka je bila namreč v dobrem stanju, le malo se je poznalo, kje sem imel prestrel. Ni me natančno pregledal. Vprašal me je, od kod sem. Ko sem mu povedal, da sem iz okrožja Maribor, je na moje veliko začudenje spregovoril po slovensko: »A veste, kje je mesto Varaždin?« Seveda sem ga debelo pogledal, ko mi je govoril po naše. Povedal mi je, da se je med vojno nahajal tam. Brez vsakega nadaljnjega pregleda mi je napisal listič, kateri je pomenil, da bom transportiran z *Lazaretcugom* naprej. To mi je bila zopet neizmerna sreča! Prej nisem upal v takšno srečo. Drugi so bili namreč še mnogo slabši kot jaz in niso dobili takega srečnega lističa. Ostali so tam, v Minsku, da so docela ozdraveli. Ko se je približala fronta, so se morali zopet podati v bojne vrste.

Meni je bila sreča že od začetka naklonjena. Pred potovanjem so nas še odrešili uši in nato smo morali zopet k zdravniku, ki nas je še enkrat pregledal, a mi je zadoščal že tisti listič, da mi je ta zdravnik napisal v moje *kran-ken papirje*, da grem na transport proti Nemčiji. Srečal sem prijatelja, s katerim sva bila skupaj v bolnici v **Kozinki**. Prihajal je namreč iz okolice Celja. Veselila sva se, da sva med srečneži, ki bodo šli na *Lazaretcug*. Zmenila sva se, da bova skupaj potovala.

28. NADALJEVANJE VOŽNJE

Z veselim srcem sem pričakoval trenutek, ko se bomo premaknili od tod. Zavedal sem se, da sem imel veliko srečo, da se vračam v Nemčijo. Ta sreča me bo morda le pripeljala do tega, da še enkrat vidim svoje domače.

Posebej so nas opozorili, da moramo skrbno čuvati listke, ki smo jih dobili pri zdravniku, ker brez njih ne bomo mogli iz bolnice in tudi ne vstopiti na vlak.

Bilo je decembra 1943, bila je že neizmerna zima. Ljudje so se vozili s sanmi po mestu, tam si že videl malo bolj kultiviran narod. Mesto ni bilo nič posebnega, veliko je bilo nizkih in starih stavb. Nič mi ni bilo všeč. Težko sem čakal, da bi čimprej zapustil ta kraj. Bal sem se, da bi nas porinili na fronto, ki je bila dokaj blizu. Jaz pa sem sanjal o vožnji v domovino!

Bil je strašen ruski decembrski dan, burja je brila in kadila s snegom, kakor če bi sejala moko.

Podali smo se iz našega sedanjega bivališča. Nič me ni motila burja, čeprav mi je zakrivala oči, potrpel sem, samo da smo šli na avto in se potem odpeljali na vlak.

Z mojim tovarišem sva bila vedno skupaj, šla sva zadnja na avto, ker sva lahko potem prva izstopila in dobila boljši *plac* v vagonu. Imel sem dve *kocni*, da bi se lahko dobro pokrili, če bi me zeblo.

Živinski vagon, v katerem je bilo polno slame, se je napolnil. Na sredini je stala železna peč, ki je dajala prijetno toploto, midva sva zasedla en kot in legla. Pripravila sva si izgovor, da sva huje bolna in morava ležati, da naju ne bi kdo napodil.

Nič me ni motilo, kakšno vreme je bilo zunaj. Bilo mi je čudno lahko pri srcu, ko sem pomislil na srečo, ki samo včasih obišče človeka in *katera* je sedaj obiskala tudi mene.

Bil sem popolnoma ozdravljen, tovariš je bil na slabšem, on je imel prestreljen *gelenk* leve roke in zdrobljeno kost, zato je imel roko v *gipsu*. Če je bilo potrebno, sem se tudi jaz pretvarjal, da me zelo boli. Tako sva se vozila skupaj proti zahodu v prijetno toplo ogretem vagonu.

Nekje v meni pa je venomer bdel strah, kako bo na drugih mestih, kam me bodo poslali, ker sem bil skoraj zdrav. Prijatelj me je vedno tolažil, da me sedaj ne bodo več *rivali* na fronto. Vedel sem, da bodo njega gotovo obdržali v kakšni bolnici v Nemčiji, a jaz sem bil zdrav in mi ni nič *falilo*. Kaj bo z menoj?

Vozili smo se z istim tempom, kakor vedno; par ur smo se peljali, nato zopet stali. Tako smo počasi napredovali. Saj me ni motilo, še boljše se mi je zdelo, da se dalj časa vozimo. Nič nam ni manjkalo. Hrano smo imeli izborna in dovolj. Vojak, ki se je peljal na dopust, nam je stregel. Mi smo brezskrbno ležali, jedli in pili.

S prijateljem sva se veliko pogovarjala, a vseeno nama je bil dolgčas. Med vožnjo sva se navadno potopila v svoje misli, ko pa je vlak obstal, sva začela zopet kramljati.

Tako smo se vozili dva dni od **Minska** proti poljski meji. Slišal sem, da smo namenjeni v glavno mesto Poljske, v **Varšavo**.

Zvečer smo prispeli v mesto **Brest Litovski**. Tega mesta sem se spominjal že od takrat, ko smo se pred nekaj meseci vozili tod na fronto. Sedaj je bilo od velike zime vse ledeno, z električnih drogov so visele dolge *cime* ledu. Zima je razsajala prav po rusko. Mrzlica me je stresla, ko sem pomislil, kako je sedaj fantom na fronti v tej hudi zimi. Glasno sem hvalil Boga, da me je otel vsaj za ta zimski čas.

Vsak je dobil paketič s sladkorjem in keksi ter po dva skupaj tri četrt litra žganja, ki nam je hitro segrelo ude. Kmalu se je zaslišalo petje »*In der Heimat*«. Nemcem ni bilo treba veliko, da so se napili kakor živina in glasno peli. Tudi midva sva postala bolj živahna. Ko sva se napila, sva se dobro pokrila in začela prav na glas kramljati. Nisva se menila za radovedne poglede Nemcev, ki niso razumeli, kaj se pogovarjava. Prijatelj, ki se je imenoval Alojz, me je prosil, naj mu pripovedujem kako povest ali doživljaj. Ker sem bil že od mladih let strasten bralec knjig, sem tudi imel kaj povedati. Na poti proti poljski meji sem mu ustregel in mu pripovedoval vsebino dolgega roman, katerega sem trikrat bral, zato sem ga znal skoraj celega z *glave*. Tisto noč sva malo spala, on je rad poslušal in jaz mu nisem nehal pripovedovati. Vsebina romana ga je zelo zanimala, zato sem pripovedoval tudi naslednji dan.

Vlak je precej hitro vozil po poljskem ozemlju. Kraji so se z vsakim kilometrom lepšali. Vedel sem, da gremo v Varšavo. Res, ta dan proti poldnevu smo prispeli v mesto **Varšavo**, ki je tokrat izgledala precej drugače. Bila je namreč zelo poškodovana od zračnih napadov.

29. V VARŠAVI IN DALJE V DOMOVINO

Ko je prisopihal vlak na kolodvor, sem takoj vedel, da bo tam postanek. Težje ranjene so vozili z avtomobili, mi pa smo morali iti peš kakih šeststo metrov do barak, v katerih je bil zdravnik. Bilo nas je več kot tisoč. Zdravnik si je dal mizo ob strani vrat, mi smo po vrsti šli mimo njega. Vsak je moral povedati, kaj mu je, zdravnik pa je napisal listek, kam ga je razporedil. Nato smo se vsi skupaj podali na tramvaj. Nisem vedel, kam neki nas vodijo. S prijateljem sva bila vedno skupaj, vedel pa sem, da se bova morala sedaj ločiti, ker je imel drugačen listek kot jaz.

S tramvajem smo se peljali skozi razrušeno mesto. Žalostno ga je bilo gledati. Ljudje so bili vseeno zelo živahni. Po dolgem času sem zopet videl kulturne ljudi, ki so živahno hiteli sem in tja. Povsod si videl stojnice z raznim sadjem. Že na prvi pogled sem vedel, da nisem več v Rusiji.

Vprašal sem neko branjevko, če mi proda par jabolk, a jih nisem mogel kupiti, ker nemški denar tam ni bil veljaven.

Vozili smo se menda kake tri četrt ure, a vedno še nismo bili na cilju. **Varšava** je namreč zelo veliko mesto, ni mnogo manjše od **Berlina**. Namestili so nas v barake zunaj mesta.

Bili smo sami lažje ranjeni. Pristopil je oficir in zakričal, da naj mirujemo, ker nam mora nekaj povedati. Kaj bi nam lahko lepšega povedal kakor to, da gremo vsi v domovino. Čuden nemir je nastal, vsakdo je bil vesel do skrajnosti, nekateri so začeli peti.

Opozoril nas je, da moramo oddati vso zimsko obleko. Ostala oblačila pa bodo v vročih pečeh parili, da se uničijo uši. Moje obleke bodo že četrtrič parjene.

Neki zdravnik nas je zopet sortiral na tiste, ki so bili potrebni nadaljnjega zdravljenja, in na tiste, ki smo bili že zdravi. Zopet sem se ubadal z vprašanjem, kaj neki bo z nami. Tista skupina vojakov, ki bi se morali naprej zdraviti, je bila ponoči odpeljana naprej v Nemčijo. Tokrat sem se moral posloviti od prijatelja, ki se je to noč odpeljal naprej v bolnico.

Ostal sem med samimi Nemci. Poslušal sem, kaj govorijo med sabo, a nisem zvedel nič oprijemljivega. Tisto noč sem zelo malo spal, buden sem sanjaril, kako bo, ko pridem domov ... Drugo jutro so nas prišli klicat, da moramo oddati v pisarni naše *soldbuhe*. Takrat smo dobili sladkor, kekse in podobno.

Razdelili so nas v skupine po deset. Vsako uro je šla po ena skupina v stran. Bil sem pri bolj poznih. Vzeli smo prtljago in šli peš skozi mesto. Kar

odleglo mi je, ko sem videl, da gremo proti postaji, od koder se bomo odpeljali daleč od fronte, v domovino. Ustavili smo se pri nekem velikem poslopju, na katerem je pisalo *Wermachtkomanda*. Vedel sem, kaj pomeni; tukaj bomo dobili karte za vožnjo z vlakom, ki nas bo odpeljal v kraje v Nemčiji, od koder smo prišli.

Tam je moral vsak povedati *antres* vojašnice, kjer je prej služil vojaščino. Vedel sem, da se bom peljal v **München**, kjer sem prej preživel nekaj mesecev lepega življenja. Čakati smo morali, da nas pokličejo, zato smo se podali v neko večjo gostilno.

Tam notri je bilo prijetno. Godba je igrala, in kar je bilo glavno, lahko smo si kupili pivo, katerega že tako dolgo nisem pil.

Opoldne smo dobili okusno, izdatno hrano, ki nas je okrepčala. Po obedu so odprli kantino, tam si pa dobil vse, kar ti je srce poželelo, samo denar si moral imeti. Pri denarju pa nisem bil slab, saj sem ga pogosto prislužil s kartanjem. Veliko bi lahko kupil, samo zelo drago je bilo. Od tam sem pisal domov, ker sem imel še čas. Ko so nas poklicali, so nam dali *farkarte*, na moji je bilo napisano, da se odpeljem z vlakom, ki vozi ob šesti uri iz **Varšave** v **München**. To mi je bilo v veliko veselje. Konec je bilo negotovosti. Srce mi je poskočilo od navdušenja, da nisem vedel, kaj bi sedaj storil. Od veselja in vzhičenosti sem začel kaditi cigareto za cigareto.

Ura je bila pet, ko smo se napotili proti neizmerno velikemu *panhofu*, ki se je nahajal v bližini. Še prej pa smo si morali iti po *maršferflegungo*, ker na vlaku ni bilo mogoče ničesar dobiti. Zato smo si morali priskrbeti hrano za dva dni.

Nedaleč stran od kolodvora je stalo poslopje, kjer se je dobila *maršferflegungo*. Moral sem iti tja, a joj, tam je bilo vse polno vojakov, ki so čakali na *fasungo*. Sedaj sem napel vse sile, da bi se zrinil naprej, ker sem imel le še malo časa do odhoda vlaka. Na vrsto sem prišel komaj čez pol ure. Tekel sem na kolodvor, a kmalu sem se prepričal, da mi je vlak pred nosom odpihal. Kaj pa sedaj? Kaj drugega, šel sem zopet nazaj v tisti *soldatenhejm*. Tam se nisem mogel pomiriti, zato sem šel ponovno na kolodvor in sem vprašal, če bi lahko dobil še to noč zvezo za **München**. Železniški uradnik mi je pojasnil, da lahko, samo moram se peljati čez **Berlin**. Odločil sem se za to pot, saj bom tako videl še več sveta. Uradnik mi je *štempljal* vozovnico za vlak, ki pelje okrog polnoči - *rihtung* **Berlin**.

Nestrpno sem čakal, kdaj bo prišla ura, da se odpeljem. Ponovno sem se podal na kolodvor, tam je že stal tisti vlak, s katerim se bom odpeljal prihodnosti naproti.

30. VOŽNJA PROTI BERLINU – HANNOVRU IN D.

Vstopil sem na brzovlak, ki je hitro zapustil Varšavo. Proti jutru sem se pripeljal v mesto **Frankfurt**. Tam je imel vlak malo daljši postanek. Bil sem že lačen, a mi ni nič teknilo, skrbelo me je namreč, kakšno zvezo bom dobil v **Berlinu** za naprej.

Proti poldnevu sem že od daleč videl obrise ogromnega mesta. Vedel sem, da je to Berlin, zato sem se pripravil, da bom izstopil. Kmalu je vlak prisopihal na prvi kolodvor. Ljudi je bilo veliko in tudi ogromno vojakov. Česa takega še nisem videl. Zvočnik na stebru je začel kričati, da moramo vsi izstopiti, ker ta vlak ne vozi dalje. Po izstopu sem moral takoj v podzemlje. Vsi hodniki in vsi izhodi so bili speljani pod zemljo. Vse je bilo lepo urejeno in ni še bilo opaziti razdejanja po zračnih napadih. Začel sem resno misliti o položaju, v katerem sem se nahajal. Podal sem se po enem izmed hodnikov, da bi poizvedel, kdaj bom dobil vlak za **München** ...

Nekaj časa sem blodil po hodnikih, nakar sem zagledal napis *Wermacht K.* Tja sem se podal, da bi mi povedali, kdaj lahko grem od tod. Rekli so mi, da moram iti nekam na štirinajsti kolodvor, ime pa sem takoj pozabil. Sedaj nisem vedel nič več kot prej. Na štirinajsti *panhof* – to mi ni šlo iz glave, prej sem mislil, da je samo en *panhof* in da bom od tod dobil zvezo dalje; Berlin ima namreč za vsako velenje v Nemčiji po en *panhof*. Tako sem moral za München priti na pravilni kolodvor.

Berlin je imel 15 podobnih kolodvorov. Sploh nisem vedel, kam bi šel. Pa pride proti meni neki vojak in me vpraša, kam se peljem. Ko sem mu povedal, da v München in da ne vem, kje je pravi *panhof*. Odvrnil mi je, naj grem z njim, da se tudi on pelje naprej, samo ne v München, ampak v Hannover, od tam pa bom lahko dobil kakšno zvezo za München.

Takoj sem privolil, mislil sem namreč, da imam čas in tudi mnogo več sveta bom videl. Šla sva na železnico, kjer so prevažali ljudi s postaje na drugo postajo. Prepeljala sva se na deseti *panhof*, od tam je namreč vozil vlak proti **Hamburgu** in v **Hannover**. Takrat sem imel čas opazovati mesto.

Vsepovsod je bilo videti velikanske palače, podrte do sredine ali pa do pritličja, nekatere so bile popolnoma porušene; ulice neprehodne, popolnoma zasute. Dalje si zopet videl kako tovarno, ki je bila do tal pogorela, edino železni stebri so še moleli s pogorišča.

Ljudje so delali povsod. Odkopavali so ruševine, v katerih je bilo mogoče nešteto zasutih žrtev, ki so se pred bombnimi napadi zatekli v kleti, in jih je

tu našla smrt. Kamorkoli si pogledal, povsod se ti je nudila podobna slika: razvaline, pogorišča ...

Pripeljala sva se do desetega *panhofa*, ki ni bil nič manjši od prvega. S tistim Nemcem sva šla na peron. Povprašal je, kdaj vozi vlak, in zvedel, da že stoji in bo kmalu odpeljal. Opomnil me je, naj se podvizam, da mi vlak zopet ne bo ušel pred nosom. Kmalu po tem sem bil končno zopet v vagonu.

Dobil sem izboren *plac*, boljši kot takrat, ko sem se peljal iz **Varšave** proti **Berlinu**, takrat sem moral ves čas stati, ker ni bilo prostora. A sedaj sem prišel na dobro mesto, sedeži so bili mehki, zato sem udobno sedel in nisem več mislil, kako bo šlo dalje.

Čez pet minut je vlak odpeljal s postaje. Vozil je z veliko brzino in kmalu je ostal Berlin za nami. Vozil sem se skozi mnogo velikih mest, a nobeno ni bilo tako zrušeno kot **Berlin**.

Ob tretji uri sem se odpeljal iz Berlina, ura pa je bila šest popoldne, ko smo prispeli v predmestje **Hannovra**. Med vožnjo sem včasih zadremal, ker sem bil zelo utrujen. Tisti Nmec, s katerim sva se prej v Berlinu sešla, je nekje izstopil. Najbrž sem spal in ga nisem videl. Ko sem opazil, da ga ni, me je zaskrbelo, kako se bom znašel sam na kolodvoru v tem velikem mestu, kako bom vedel, kam naj se obrnem, in kako bom dobil zvezo za vlak. Pa tudi znočilo se je že ...

Vlak je precej časa stal v predmestju. Skoraj ni bilo videti hiš, a povsod so bili napisi *Ost banhof* **Hannover**. Končno se je pomaknil na kolodvor. Čudil sem se, da tukaj nisem videl nič celega. Vse stavbe so bile porušene. Karte so delili kar iz vagonov. Ves kolodvor je bil razdejan, uničen. V **Berlinu** je bil vsaj *banhof* nekoliko cel, tukaj pa ga sploh nikjer ni bilo več. »Tako! To je sedanja Nemčija,« sem si mislil.

Ko sem izstopil, sem se takoj napotil do plakata, da bi pogledal, kdaj pelje vlak v **München**. Z voznega reda sem razbral, da ob pol enajsti uri. Imel sem še cele štiri ure časa.

Brez skrbi sem odšel v *Warteraum*, da bi se malo okrepčal. Pozneje pa sem se podal s kolodvora na Rdeči križ. Bil sem že zelo lačen in sem upal, da bom tam dobil kaj za pod zob. Delili so okusno juho in sem se dobro najedel. *Maršferflegunge* tudi nisem imel več, zato sem jo hotel dvigniti. Predvideval sem, da jo bom rabil, saj bom najbrž potoval do **Münchna** vsaj še dva dneva. Napotil sem se do *Maršferflegštele*. Tam sem vzel za dva dni *ferflegunge*. Potem sem se vrnil na Rdeči križ in napisal dolgo pismo domov. Nenadoma je nastalo kričanje. Alarm nas je pozival, naj se umaknemo v kleti, ker se

bliža letalski napad na mesto. Bilo je zelo hrupno, vsakdo je bežal, kamor je znal. Jaz sem tekkel na kolodvor, kjer je bila zelo velika kleti. V njej se je drenjalo že mnogo ljudi. Ostalo mi je samo še uro in pol časa do odhoda vlaka. Stisnil sem se v en kot in čakal. Močno bobnenje se je slišalo nad nami, nekje v bližini so padale bombe, da se je tresla zemlja. Ljudje so neprenehoma drli noter. Opazoval sem pribežnike, na obrazih se jim je videlo, da so prestrašeni in zaskrbljeni. Mladi pa so izrabili čas za pogovore in igro. Ker sem vse to opazoval, mi je čas hitro minil. Na srečo so bili tudi v tej kleti zvočniki, da smo slišali obvestila o odhodih vlakov. Ob pol enajstih so vabili potnike naj vstopijo v vlak, če so namenjeni v **München**.

Spoznal sem nemškega vojaka, ki se je nameraval peljati v Avstrijo. Šel je na dopust in je imel veliko paketov, zato me je prosil, da sem mu jih pomagal nesti. Bil sem vesel, da sem dobil družčino, da nisem bil tako neznansko sam.

Šla sva iz kleti. Bila je trda tema, luči niso smele nikjer goreti zaradi letal, ki so še vedno metala bombe. V tej temi sva se razšla. Klical sem ga, a ga ni bilo več nikjer. Upal sem, da se bova na vlaku spet sešla. Šel sem po stopnicah, ki sem si jih podnevi dobro zapomnil. Na tračnicah je že čakal vlak. Takoj sem vstopil. V njem je bilo še precej *placa*. Poiskal sem si udoben prostor in čakal, da se bo vlak premaknil. Med letalskim bobnenjem, ki se je vedno bolj približevalo, je vlak končno *genil* s postaje in vozil iz mesta čisto počasi, da bi bilo čim manj hrupa. Nato pa se je začela pravilna, hitra vožnja. Spoznal sem, da se vozim na brzovlaku in da to ni navaden *Fronturlaber cuk*. Na postaji v temi sem zamenjal vlaka in vstopil na civilnega namesto na vojaškega.

Vozil sem se celo noč. Zelo sem bil utrujen, zato sem si našel kotichek pod klopjo, da sem tam lahko malenkost zaspal. Nisem imel mirnega spanja, saj so hodili potniki neprestano sem ter tja. Vstal sem, a ni bilo več prostega sedeža zame, zato sem moral zopet stati med vožnjo. Šel sem na zrak, da se mi ni tako dremalo. Gledal sem v noč, že od daleč se je videlo bliskanje *flaka*, ki je streljal na *eroplane*.

Proti jutru je prišel sprevodnik in mi rekel, da nisem na pravem vlaku. Ta je za civile. Dodal je še, naj se pazim, ko pride kontrola.

Drugo jutro smo prispeli v mesto **Köln**. Tam je bil kratek postanek. Malo sem jedel, a mi ni kaj prida teknilo. Imel sem precejšnjo zalogo *putra* in *klobas*.

Ko je vlak znova vozil in smo prispeli iz mesta, je prišla kontrola - en oficir in dva navadna vojaka.

Skril sem se na stranišče. Mislil sem, da me tam ne bo nihče iskal, a sem se zmotil. Tudi na stranišče so pogledali. Sedaj sem pa imel smolo. Počakali so me zunaj. Moral sem jim pokazati papirje, ki pa seveda niso bili pravi za vožnjo s tem vlakom. Vprašali so me, kje imam druge papirje, teh pa seveda nisem imel. Zapisali so moj *antres* in ostale podatke. Vedel sem, da bodo to poslali pozneje na mojo *kompanijo* in da bom kaznovan. Nisem se obremenjeval s tem. Vrnil sem se na mesto v vagonu, kjer sem bil prej.

Ob deseti uri smo prispeli v **Ulm**. Med postankom vlaka sem opazoval mesto. Tam je stala znamenita cerkev z visokim stolpom, govorili so, da je najvišji zvonik v Evropi, meril naj bi 74 metrov. Cerkev je izgledala zelo lepa, mesto pa je bilo precej ohranjeno, saj ga niso tako napadali iz zraka kot druga nemška mesta. Potem sem se odpeljal dalje proti **Stuttgartu** in od tam v **München**. Kraji so bili vse lepši, srce mi je igralo ob misli, da bom znova prišel v München. Prepričan sem bil, da bom ostal najmanj dva mesca v Nemčiji.

31. ZOPET NA STAREM MESTU

Od **Ulma** naprej so bili kraji bolj hriboviti. Vlak je brzel, malenkost se je ustavljal le na večjih postajah. Ob enih popoldne sem prispel v tako zaželeni **München**. Zelo lep se mi je zdelo že takoj na prvi pogled. Stavbe še niso bile preveč poškodovane. Odkar sem ga zapustil lansko leto, se ni veliko spremenilo v njem. Vse je bilo po starem.

Dolgo sem se razgledoval naokrog, nakar sem se spomnil, da moram dalje. Zunaj *banhofa* sem videl, da tudi ni velikih sprememb. Mesto mi je bilo znano, saj sem ga lani, ko sem bil še svoboden vojak, nekajkrat prehodil.

Šel sem na tramvaj, zelo me je zanimalo, kako je drugod po mestu, a ni bilo nič slabše. Ko sem prispel do kasarne, se mi je nudila res žalostna slika. Okrog in okrog kasarne je bilo vse porušeno. Nekaj metrov vstran od naše kasarne je stala gostilna, kamor sem s prijatelji zahajal ob večerih. Sedaj so ležale tudi tam same razvaline. Kasarna pa je bila nedotaknjena, stala je ponosno, kot če bi se hotela pobahati, da je nepremagljiva. Pri glavnih vratih sem zagledal znani obraz. Bil je Nemeč, s katerim sva se prav dobro razumela, ko sem bil še tu.

Čudil se je, da sem bil že na fronti v Rusiji in tako hitro ranjen. Dal sem mu cigarete iz moje zaloge, ker jih je tukaj primanjkovalo. Potem sem se šel prijaviti na sedež bataljona. Tudi tukaj se je uradnik čudil, da prihajam s fronte iz Rusije. Dal mi je listek in me je poslal na okrepečevalni oddelek. Ta je bil v lepo urejenih barakah zunaj mesta. Tja so bili poslani tisti, ki so prihajali s fronte.

Torej sem se tudi jaz znašel tam. To je bilo nekakšno letovišče za vojake, da bi okrevali; pravo razvajanje: dobra hrana, mehke postelje, dela pa ravno toliko, da se nisi preveč polenil. Že ob štirih popoldne je bilo dovoljeno iti v mesto. Prvi večer sem spal med bolniki. Slovenca ni bilo nobenega med njimi. Naslednji dan je nameraval priti zdravnik, ki bi me pregledal in določil, kako dolgo bom ostal v tej *kompaniji*. Ker pa je bila sobota, zdravnika ni bilo. To mi je ustrezalo, bil sem zadovoljen in sklenil pri sebi, glede na to, da sem tako dolgo imel srečo, jo bom tudi sedaj poskusil najti.

Ta dan sem iznenada zagledal enega svojih prijateljev. Bila sva skupaj takrat, ko sem bil ranjen. On je dobil strel v prst pozneje kot jaz, a sedaj sem ga že našel tukaj. Povedal mi je, da je nekaj dni po mojem odhodu bil tudi on ranjen. Takrat se je celotna fronta pomikala nazaj in on je bil takoj poslan v bolnico v **München**. Le nekaj dni pred menoj je prišel v to *kompanijo*. Vesel

sem ga bil. Ta dan mi je hitro minil, ker sva obujala spomine na številne dogodke, ki sva jih preživela.

Ker sem nosil obleko s fronte, pa tudi prijavljen še nisem bil, nisem smel iti v mesto. Naslednji dan, v nedeljo, sem pisal domačim, da sem tukaj in da bom mogoče prišel domov na dopust. Pozneje sem se prepričal, da je bilo dobiti dopust mnogo težje, kot sem si predstavljal.

32. ZOPET PRI DOMAČIH

V ponedeljek sem šel k zdravniku, ta mi je rekel, da moram dobiti štiri tedne dopusta. To me je neizmerno razveselilo. Nisem vedel, kaj bi počel od veselja. Naslednji dan, v torek, sem šel k *šefu kompanije*. Ta mi je povedal, da mi ne more dati dopusta, ker so tam pri nas sami partizani in je vse zaprto. To me je speklo kakor ogenj. Od jeze sem začel preklinjati. Podobno je bilo s prijateljem, tudi on ga ni dobil; imel je še manj možnosti kot jaz, ker je bil iz Celja.

Naslednji dan sem šel zopet k zdravniku in sem mu povedal, da ne dobim dopusta. On mi je svetoval, naj pišem v svojo domovino, da od tam sporočijo, ali je res zaprto zaradi partizanov. Dal mi je tudi potrdilo, da moram ostati v tej kompaniji en mesec.

Seveda sem šel zopet k šefu in sem ga prosil, da naj piše na moj *srez*, da bi oni potrdili, da tam, kjer jaz stanujem, ni zaprto za vojake – dopustnike. Uslišal mi je to prošnjo in pisal na moj *srez Ptuj*. Tudi tistemu iz **Celja** je pisal. Čez kakih štirinajst mi je prijatelj iz **Celja** sporočil, da se sme peljati na dopust. To je bilo veselje! Veselil sem se z njim, ker sem bil prepričan, da bo tudi zame kmalu prišlo dovoljenje. Bilo je ravno proti božiču. On je odšel na dopust. Prišel pa je še en prijatelj s fronte, bil je precej ranjen. Vesel sem bil, da sem zopet dobil prijatelja. Bil je namreč iz bližine mojega doma, iz **Sv. Bolfenka**. Naslednji dan se nama je pridružil še en Slovenec. Tako smo bili torej trije rojaki s podobnimi usodami in smo skupaj preganjali dolgčas.

Na dan pred božičem sem šel vprašat, kaj neki bo z mojim *urlabom*. Zvedel sem, da s **Ptuja** še ni odgovora. To me je resno razjezilo, kaj neki čakajo.

Prišel je božič, a jaz sem še vedno tu kot kak ujetnik.

Skoraj vsi so odšli na dopuste, a mi, Slovenci, smo morali ostati. Na božični večer smo morali iti vsi na zbor. Prišel je major in je vsakega vprašal, če je že imel dopust. Takrat sem jaz porabil priložnost in sem odločno povedal, da ni prav, da ne dobim dopusta, ko so ga ostali že vsi dobili. Takoj sem moral z njim v pisarno. Pozanimal se je pri našem šefu, kaj je z mano. Ta mu je odgovoril, da moram čakati in da bom na vsak način dopust dobil, samo odobrena prošnja se naj vrne s **Ptuja**.

To me je malo potolažilo. Božične praznike smo torej praznovali tu. Saj ni bilo slabo. Zelo *fajn* so nam postregli, dali so nam dobro hrano, tudi pijače ni manjkalo. Dobili smo še razne sladkarije. Godba je igrala. Ob tej priložnosti sem bil potrjen za *gefrajtarja*.

Drugi dan po božiču sem dobil še *šturm* odlikovanje, ki je prišlo s fronte. Tako mi je minil božič v dobrem razpoloženju, a veliko raje bi bil doma.

Po božiču sem šel zopet vprašat, kaj je z odgovorom. Tisti uradnik mi je obljubil, da bo drugič pisal, ker še do sedaj ni bilo nobenega odgovora. Zelo sem bil jezen, ker nisem mogel biti za božič doma. Zato nisem hotel nič delati in sem se raje skrival.

Dnevi so tekli, prišlo je novo leto. Na silvestrovo smo imeli skupno večerjo, a meni sploh ni bilo do hrane, jezilo me je namreč, ko sem pomislil, da so drugi lahko doma, jaz pa moram biti še vedno tukaj. Le malenkost sem pojedel, večinoma hrane sem pustil. Šel sem v sobo pisat domačim, da me ne bo.

V sobo pa je nenadoma vstopil *unteroficir* in me obvestil, da moram takoj v pisarno, ker je prišel glas s **Ptuja**, da mi je dovoljeno na dopust. Na Novo leto se lahko peljem domov. Oj, to je bilo presenečenje in veselje! Tudi ostali so šli ta dan domov. Vsi smo bili neizmerno veseli.

Urlaubšejn sem dobil že ta večer, zato sem se pripravil, da bom odšel takoj zjutraj na Novo leto.

To noč nisem nič spal, komaj sem čakal jutra, da grem. Že ob enih ponoči smo se odpravili na *panhof*.

Bila je ostra zima, a me ni nič ovirala, ko sem čakal na vlak, ki naj bi odpeljal šele ob pol sedmih. Mislil sem samo na to, kako bo, ko pridem nenadoma domov. Do odhoda vlaka je bilo še celih šest ur. Šel sem v gostilno, tam sem spil pivo. Lačen sploh nisem bil, čeravno sem prejšnji večer zelo malo jedel. Legel sem na klop, a nisem mogel spati. Nestrpno sem čakal uro odhoda. Vsaka minuta se mi je zdela dolga kot večnost.

Ko je vlak stal na postaji, sem vstopil, a ni bilo *placa*. Bil je natrpano poln, da sem moral stati na hodniku. Točno ob pol sedmih je krenil s *panhofa*. Sedaj me je pa zanimalo vse, opazoval sem okolico, ker sem vedel, da se z vsakim metrom bližam domači grudi.

V **Rosenheimu** je imel vlak krajši postanek. Potem se je ustavil v **Salzburgu** in do **Klagenfurta/Celovca** nič več. Bilo je opoldne, ko smo prispe-li v **Klagenfurt**.

Tam je vlak precej dolgo stal. Nato smo se peljali proti **Villachu/Beljaku**, kjer je potekala stara slovensko-koroška meja.

Tam je bil daljši postanek, kar me je resno jezilo. Pred nočjo ne bom mogel priti domov, kakor sem si želel. Šele ob *štrti* uri smo prispeli v Maribor. Tam sem moral izstopiti in počakati na drugi vlak, ki naj bi prišel čez pol ure. Kupil sem si nekaj »za pod zob«, ker sem bil že pošteno lačen. Ko je končno

prišel naš vlak in sem vstopil v vagon, sem zagledal dekle, ki je bilo doma iz naših krajev. V prijetnem kramljanju nama je hitro minil čas.

Kmalu smo se ustavili na **Ptuju**, tam je morala ona izstopiti. Pristrčno sva se poslovila. Ob slovesu mi je rekla, da ji moram pisati na *antres*, ki mi ga je dala. Potem sem se peljal s prijateljem Pevcem proti **Ormožu** in nato peš domov.

Bila je že tema, ko sem prispel v **Ormož**. Dalje nisem imel zveze, zato sem moral izstopiti. Poslovil sem se od prijatelja, ki se je še peljal tri postaje naprej, v **Središče ob Dravi**.

Ostal sem sam. Želel sem se napiti domačega vina, zato sem šel v restavracijo pri postaji, a niso imeli vina. Nato sem šel v gostilno v mestu, kjer sem dobil vino in se ga dobro napil. Nato sem šel peš proti domu. Med potjo sem se ustavil pri sestri, ki me je najmanj pričakovala. Malo sem ostal pri njej, nato pa nadaljeval pot, čeprav je bila trda tema. Vleklo me je, hotel sem priti čimprej domov.

Doma je bilo odklenjeno, vstopil sem v hišo. Prižgal sem luč. Mati so mislili, da se je vrnil brat, ki je bil tisti dan zdoma. Zelo so se začudili, ko sem se oglasil, saj sem prišel tako nenadoma. Bili so me zelo veseli. Povedali so mi, kar je razveselilo tudi mene, da je bratranec Stanko doma. Z njim sva bila ne samo sorodnika, ampak tudi najboljša prijatelja. Tisto noč sem dobro spal, saj sem bil po dolgem času zopet pod domačim krovom.

33. NA DOPUSTU

Ne bom mnogo govoril o času, ki sem ga preživel doma. To si lahko predstavljate, da sem imel srečne dneve, ki so mi precej hitro minevali. Vsak dan se mi je zdel kratek kakor ura. Malo dni je bilo, ko sem ostal z domačimi, večino časa sem preživel med prijatelji. Želel sem si privoščiti čim več in doživetij veliko razburljivega, saj takrat nisem vedel, ali se še sploh kdaj vrnem iz vojske.

S Stankom, bratrancem, sva se skupaj kratkočasila. Ni bilo večera, da se ne bi veselila v kaki družbi v gostilni, pa ne ob vodi – vino je bilo takrat moja pijača.

Moral sem hoditi na **Ptuj**, ker doma nisem dobil kart za tobak. Bilo je še lepše, ker se je z mano vozil tudi Stanko. Med potjo sem nekoč kupil od nekega nemškega vojaka prvovrstno uro, ki jo imam še danes. Nemških vojakov je bilo v naših krajih takrat veliko in so ponujali dobre stvari. Tudi z dekleti je bilo takrat veliko zabave. Nič manj kot tri sem moral takrat imeti na skrbi.

Omenim še to, da sem bil pri sestri na domačem prazniku – na kolinah, pozneje pa smo jih imeli tudi doma. Na teh praznikih se je jedlo, pilo in razdrlo nešteto šal.

Proti koncu mojega dopusta sem še obiskal prijatelja pri **Bolfenku**. Tam sem ostal en dan. Tako so mi srečni dnevi prehitro minili. Stanko, bratranec, je že moral prej oditi, ker je imel manj dopusta kot jaz. Tudi zame je napočil čas, da sem se moral posloviti od svojcev in se ponovno podati v jarem, iz katerega me lahko reši edino usoda.

Bila je nedelja, ko bi moral zapustiti dom in iti. A ta dan ni vozil vlak, zato nisem mnogo premišljal, ostal sem še en dan doma. Drugi dan sem se odpeljal na staro mesto v Nemčijo. Zagotovo sem vedel, da bom še nekaj dni v Nemčiji, preden bom moral zopet odriniti na fronto.

Med vožnjo so nas pogosto napadali aeroplani. Ker sem šel en dan pozneje od doma, sem imel sedaj že kar nekaj zamude. Srečno sem se vrnil h kompaniji, za mojo zamudo pa se niso menili.

Staro življenje med vojaki se je nadaljevalo. Vsak večer sem šel v mesto, hotel sem si te kratke dneve olepšati tako, da sem obiskoval gledališče in kino. Teden dni po povratku od doma sem bil poslan iz te kompanije v *marškompanijo*. Vedel sem, da bom v kratkem moral oditi na fronto.

Komaj sem prišel v to *kompanijo*, sem bil že naslednji dan na črni tabli; pa ne samo jaz, ampak vsi tisti, ki so na isti dan prišli sem. Določeni smo bili za

naslednji transport, ki bo šel v Rusijo. Sedaj sem bil sam med Nemci. Težko mi je bilo, ko sem pomislil, da bom moral zopet odriniti, pa še tako osamljen. Nobenega razvedrila nisem pričakoval med Nemci.

Dobili smo nove obleke, a tokrat jih je bilo mnogo manj kot lani, ko sem šel prvič na fronto. Takrat smo dobili vse trojno, a sedaj enkrat manj.

Nedaleč stran od naše kasarne so se nahajale še druge, mnogo večje. Tam smo se zbirali za novi transport. To je trajalo kar nekaj dni.

Bilo je marca 1944, ko smo prišli v tisto kasarno, zima je bila precejšnja, zato je bilo tudi v sobah zelo hladno. Tam so nas vse popisali in vsak vojak je dobil živilske nakaznice. Z njimi smo si v mestu kupili hrano. Imel sem še svoje karte, ki sem si jih prinesel od doma, in zdaj sem dobil tu še nove. Tudi denarja sem imel dovolj. Teh nekaj dni, kolikor jih bom še preživel tukaj, sem nameraval uživati. Vsak dan sem si privoščil trikrat po dvojno porcijo hrane. Veliko sem se gibal po mestu, samo zjutraj in zvečer sem moral biti v kasarni, ker so nas takrat klicali in preštevali, pozneje pa sem spet odšel v mesto. Čez štiri dni so prišli še drugi vojaki iz naše prejšnje kompanije in zraven tudi trije Slovenci. Sedaj je bilo vse drugače. Imel sem družbo in dnevi do odhoda so dokaj hitro minili. Zjutraj sem naredil paket, v katerega sem zložil vse stvari, ki so se mi zdele odveč, da bi jih nosil s sabo.

Zvečer smo se na vzhodnem *panhofu* natrpali v vlak in kmalu odpeljali iz mesta **München**. Potovali smo po isti poti kot pred nekaj meseci: skozi Češko in **Poljsko** v **Rusijo**. A sedaj je bilo drugače, saj smo vedeli, kam gremo in kako bo tam. Hrana je bila med potjo mnogo slabša kot prvič, ko sem šel na fronto. Tudi tobaka smo dobili precej manj.

Pot ni bila kaj posebnega, omenil bi samo nezgodo, kjer bi lahko bili vsi mrtvi. Vozili smo se že pol dneva skozi nepredirno *šumo*. Ob progi je bilo zaradi varnosti na vsaki strani približno sto metrov posekanega in očiščene-ga gozda. Ko smo prišli iz tega gozda, se je pa razprostiralo ogromno polje, katero je ležalo večinoma na močvirju. Zato je cela proga potekala po nasipu, da je bila trdnejša. Tokrat je bil nasip višji in trdnejši kakor ob prejšnji vožnji.

Skozi okno sem opazoval deželo, ker me je zanimalo, kakšna je sedaj. Kar naenkrat nas je presenetil zelo močan sunek, ki nas je pometal po celem vagonu. Ležali smo eden na drugem. Prvi moment sem mislil, da sem že na drugem svetu. Ko sem se prav zavedel, sem zaslišal kričanje iz sprednjih vagonov. Pogledal sem skozi okno in videl žalosten prizor. Mašina, prvi in drugi vagon so bili prevrnjeni; naslednji so pa bili vsi nepoškodovani. Slišati je bilo obupne klice na pomoč. Vsi, ki smo mogli, smo šli reševati. Tudi v našem

vagonu so bili nekateri poškodovani od velikega pretresa. Ostali pa smo urno šli na pomoč. Mnogo je bilo mrtvih, večina pa težko ranjenih. Spoznal sem, da smo nekateri tokrat imeli srečo. Prav pod našim vagonom je bilo veliko močvirje. Če bi se tukaj prevrnili, bi se cel vagon pogreznil in ne bi ostal nihče živ. Pristrčno sem se zahvalil Bogu, da me je otel nevarnosti.

Nesrečo so zakrivali partizani. Pod tračnice so položili mine, in ko je prišla lokomotiva na tisto mesto, je zdrselo vse skupaj ob nasipu v močvirje. Dobra stran nesreče je bila ta, da je vlak vozil počasi, zato sta zdrsela z lokomotivo le dva vagona, ostala dva pa sta samo iztirila.

Takoj so obvestili naslednjo postajo in kmalu so nas prišli delavci reševati in popravljati poškodovano progo. Položili so nove tračnice in od nekod je prišla lokomotiva. Čez dvanajst ur smo odrinili s kraja nesreče.

Trinajsti dan vožnje smo prispeli v **Minsk**. Bobnenje topov je bilo slišati dokaj blizu, zato sem sklepal, da fronta ne more biti daleč od tod. Vedel sem, da se več ne bomo peljali daleč. Zvedel sem, da le še kakih šest ur. V **Minsku** se ni veliko spremenilo od takrat, ko sem bil zadnjič tu. Med nadaljevanjem vožnje smo se ustavili v mestu **Pinsk**¹⁵. Vozili smo se zelo počasi. Naslednje jutro smo prišli na neko manjšo postajo in mislim, da je bila zadnja, ker so bile tračnice naprej razdrte. Le ena slaba proga se je nahajala še tam, služila je menda samo za veliko silo.

Tam smo čakali v vagonih skoraj do poldneva, ko je pripeljal natrpano poln vlak vojaštva in različnih vojaških potrebščin. Prepoznal sem, da je to naš bataljon, pri katerem sem bil prejšnje leto. Zagledal sem tudi dobrega prijatelja Cirila. Izstopili smo in tako sem se zopet srečal s svojimi nekdanjimi sotrpini. Spraševali so me eno in drugo, ker sem bil prvi, ki sem se vrnil iz domovine in že drugič prihajam na fronto. Neki čuden nemir je vladal med vsemi, zato sem slutil, da ne bo nič dobrega in da bom morda že danes v ognju.

¹⁵ Pinsk je mesto na jugu Belorusije, slabih 200 km oddaljen od Bresta, verjetno so se tu ustavili, preden so prispeli v Minsk.

34. VELIKI BOJ V SNEGU IN VODI

Niti uro ni trajalo, ko so že oni morali odriniti. Nedaleč od tu je sovražnik napadal in *pijoniri* so morali vstopiti, da jih zopet preženejo, kar pa ni bila lahka naloga. Vedel sem, da tudi jaz pridem kmalu za njimi.

Našo prtljago smo naložili na vozove in morali smo *odrajžati*. Ustavili smo se v neki vasi, kjer je bilo vsega 10 hiš. Tam smo prenočili in se naslednji dan podali za tistimi, ki so odšli že prej. V Nemčiji pred odhodom nisem dobil puške, ker jih je že primanjkovalo, zato sem jo dobil tukaj. Naslednji dan smo si pripravili vse potrebno, odvečne stvari pa smo morali oddati. Prihajale so žalostne vesti s fronte, zato sem si naredil plan: »Ko bom prišel v prvi ogenj, če ne bo drugače, se bom sam ranil, da se rešim iz njega.«

Kmalu smo prišli na vrsto mi, rezerva. V sprednji liniji so imeli velike izgube, zato smo jih morali nadomestiti.

Avto nas je odpeljal proti fronti. To je bilo okrog 15 kilometrov. Vožnja je bila grozna. Ceste so bile neizmerno slabe, da nas je premetavalo, kakor bi se veter igral s peresom.

Zašli smo v globoko blato in naenkrat obstali. Eno kolo se je predrlo, zato z avtom nismo mogli naprej. Morali smo pešaćiti. To je bila hoja, da bi obupal. Na cesti je ležalo tako blato, da nismo mogli hoditi po sredini. Sneg se je talil in voda je poplavljala vse naokrog.

Hoja je bila grozno mučna. Mislil sem, da od utrujenosti ne bom mogel več zdržati. Končno smo prišli v neko vas, kjer smo se kar pometali na tla, da bi si malo odpočili. Niti blato niti voda nam nista preprečila tega. Kmalu smo morali dalje. Po tako težavni poti in v temi smo prišli do naše linije, namreč do *granatverfertrupe*, ki je bila samo en kilometer za fronto. Tam smo dobili hrano, a meni ni dišala. Daniti se je že začelo, ko smo počasi krevsali naprej. Nesli smo tudi hrano vojakom, ki so bili spredaj. A groza! Sedaj je prišlo še vse huje. Vsevprek se je razprostirala sama voda; kako sedaj priti na drugo stran? A na vsak način smo morali na drugo stran. Prispeli smo v delno podrto šumo. Debla so bila *podevana* – položena od enega štora do drugega in so predstavljala brv, po kateri smo šli čez. Voda ni bila globoka, a približno pol metra je je vendarle bilo. Vedel sem, da si bom tukaj prav gotovo zagrabil vodo v škornje. Vojaki pred mano so padali vanjo in se »kopali«.

Stopal sem po tanjšem deblu, ki se mi je v sredini upognilo in sem telebnil v vodo. Takoj sem imel polne škornje. Nisem se več oziral na vodo, saj sem bil tako ali tako ves moker. Čofotal sem brez skrbi po vodi, saj se dlje kot do

kože se nisem mogel zmočiti. Po utrujajoči hoji smo prispeli čez močvirje do velikega kupa sena. Tam smo odložili hrano za ostale vojake, ki jim je bila namenjena, da so si lahko sami postregli. Jaz sem se sezul in s senom malo odrgnil mokre noge. Mraza še takrat nisem občutil.

Pozneje smo šli naprej v linijo. To je bilo šele grozno! Komaj sem se rešil vode in se malo osušil, sem moral zopet v vodo. Jarki, v katere smo prišli, so bili skoraj polni vode.

Predtem so divjali tukaj hudi boji, hiše so bile popolnoma požgane, tlela je samo še žerjavica. Hitro sem izrabil priliko in sem si malo posušil nogavice. To mi je bilo kar olajšanje, saj me ni več zeblo v noge. Tisti dan je bilo vse mirno, tudi preveč mrzlo ni bilo. Zvečer smo pa morali vsi v jame, ker smo drugo jutro pričakovali napad. Ponoči se je močno ohladilo. Bil sem ves zmrznjen, da so mi od mraza šklepetali zobje. *Mantl* sem imel tak, kakor če bi bil iz *pleha*.

Takoj zjutraj se je razvnel hud boj. Komaj se je malo zdanilo, so zažvižgale granate iz nasprotne strani. Tudi naše granate jim niso ostale dolžne, nastalo je pravcato *proščaje*. Vedel sem, da bomo morali sedaj v napad, ker je bil dan *befel*, da jih moramo napadati iz te vasi, ki se je imenovala **Holadno**. Morali smo iz lukenj in s: »Hura, naprej!« steči proti Rusom. Naše orožje je bilo vse v polnem delu, krogle so žvižgale kakor dež na gosto. O, tudi Rus ni zaostal, začelo se je najhujše. Nedaleč od naše linije so stale tri hiše, kjer so imeli Rusi nastanjeno glavnino svoje posadke. Tja bi se morali prebiti, a okrog in okrog se je razprostirala sama voda. Iz hiš proti nam pa se je bliskal strelni ogenj. Moji soborci so padali kot muhe. Sedaj mi voda ni bila zoprna. Legel sem vanjo in mi ni bila mrzla. Z grozo sem opazil, da ležim na mrtvem tovarišu, sicer bi se takoj potopil. S »hura« smo prodirali dalje. A prišla je rešitev. Naša granata je treščila naravnost v hišo, iz katere je bilo najhujše streljanje. Tako smo vsi premočeni zavzeli te tri hiše in napodili Ruse. Člani posadke, kolikor jih ni pomrlo, so pobegnili.

Medtem je bil tudi prijatelj Ciril ranjen. Zadovoljen je bil, da se bo rešil te grozne vode in zime. Imeli smo neizmerne izgube. Mnogi izmed nas, ki smo prišli na novo, so bili mrtvi ali pa ranjeni. Mene ni zadelo nič. Tisti, ki smo preživeli, smo morali zopet v luknje, okrog katerih je ležalo vse polno mrtvih Rusov in tudi mnogo naših. Sedaj je prišla še hujša nadloga. Snežilo je celo noč, cel dan in še prihodnjo noč.

Vsi premraženi smo čepeli v luknjah in čakali trenutek, ko bo treba znova napasti. Zeblo me je, da sem drgetal. Četrty dan smo šli razdirat tisto, kar je

še ostalo od hiš. Nameravali smo si narediti zasilni *bunkar*.

S prijateljem Alojzom sva si naredila iz desk zasilno streho nad jamo, a to ni mnogo pomagalo, ker je bila luknja polna vode. Peti dan te grozne zime smo si naredili iz starih hlodov preprosti *bunkar*. Tam smo bili vsi iz naše desetine vsaj malo pod streho. Na sredi prostora smo zakurili, da smo si lahko malo osušili nogavice in obleke.

Od tistega časa, ko smo pregnali Ruse, je vladal popoln mir. Niti en *šus* ni padel. Zato je podnevi stala samo ena straža. Ostali smo lahko čepeli v bunkerju. Šesti dan tega životarjenja smo dobili obvestilo, da bomo zamenjani. Na naše mesto pridejo drugi, mi gremo zopet v *pjonir dinst*. Vsak izmed nas je komaj čakal na tisti trenutek. A prišel je šele šesti dan ponoči.

Okrog polnoči so prišli *pešadisti* in so nas *ablerali*.

Vračali smo se po isti poti, po kateri smo prišli sem. Tokrat je bilo lažje, ker so bili narejeni mostovi čez vodo. Šli smo v bližnjo vas, kjer smo prenočili. Zjutraj so nam pripeljali hrano, zraven pa tudi dobro kavo. Oboje mi je seveda teknilo.

Čez eno uro smo se od tam napotili naprej. Pot je bila še bolj blatna kot zadnjič. Nič čudnega, naletelo je namreč pol metra snega in ta se je sedaj tajal.

Proti večeru smo prispeli do smrti izmučeni v tisto vas, kjer smo bili pred nekaj dnevi. Tam nas je čakala dobra večerja. Pozneje smo se namestili po hišah, kjer smo prespali.

Tisto noč sem spal tako kot že dolgo ne. Zbudil sem se šele zjutraj, v položaju, kakor sem zvečer legel. Nato smo si morali narediti vse *berajt*, da po zajtrku odrinemo. Odšli smo v drugo smer – proti jugu. Hodili smo brez prtljage, ker so nam jo peljali.

Tudi pisarna se je preselila. Spotoma smo se v neki vasi najedli in nadaljevali pot. Pisarna je ostala tam. Mi pa smo se utaborili v lepem, velikanskem gozdu. Tudi podnevi je bilo temno v njem, kot nalašč za *bunkarje*.

Še tisti dan smo se lotili dela. Nismo si naredili bunkerja, ampak iz desk nekakšen šotor. To noč smo za silo prespali, naslednji dan pa smo si prostor prav dobro uredili, da je bilo v njem kakor v sobi. *Placa* je bilo za en *zug* – 40 mož. Na sredi šotora smo si naredili veliko peč, ki je prijetno grela. Kar dva dni smo si urejali to bivališče, tretji dan pa smo že morali iti na *dinst* – *drota plest* in mine polagat. To je bilo naše vsakdanje delo. Same težave in nevarnost!

35. NOČNI NAPADI ŠTURM TRUP

Tako smo v tistem gozdu životarili; ponoči smo polagali mine in prepletali *drot* ter opravljali še druge nevarne naloge, podnevi smo pa vedno spali.

Bila je ravno nedelja in naša desetina je dobila *befel*, da moramo podnevi na delo in da smo potem ponoči prosti. Bil je grozen dan, veter je tulil kakor sto volkov. S snegom je kadil kot z moko in ta dan smo morali na delo. Pot je vodila zmeraj čez polje, šli smo namreč na tisti *panhof*, do katerega smo se zadnjič pripeljali. Veter je bil tako oster, kakor če bi ti igle v obraz potiskal, sneg pa tako suh, da se je kar sipal po nas. Nikakor se nisem mogel zakriti. Zato sem bil kmalu poln snega, kakor če bi me mlinar z moko obsipal. Zeblo me je, da tega nikoli ne pozabim. Kljub topli obleki nas je ta ruski veter popolnoma prepihal. Ko smo prispeli na cilj, smo morali zopet na odprto polje. Tam smo kopali globok *bunkar*, kar pa ni bila šala. Veter nam je pihal v obraz, da nismo ničesar videli, zemlja je pa bila en meter globoko popolnoma zamrznjena. Ko smo *ofnali*, da smo prišli en meter globoko, je bilo kopanje nekoliko lažje.

Okrog poldneva smo končali z jamo, potem smo se vsi premraženi napotili zopet v naše zavetišče v gozd. Tam nam res ni bilo prehudo, veter ni mogel do nas, ker je bil gozd borov in zelo velik.

Ves premražen sem prišel v *valtlager*, tam sem povečerjal, potem pa hajdi spat. Ponoči me je prebudilo grozno streljanje. Naša artilerija, ki je bila mogoče 100 metrov za nami, je streljala. Tisti, ki so bili na nočnem delu, so doživeli napad iz ruskega bunkerja. Sedaj sem bil skoraj vesel, da sem opravljal delo podnevi, čeprav me je močno zeblo. Mnogi izmed sotrpinov bodo najbrž to noč ranjeni ali pa bodo za vedno ostali tu. Naslednje jutro smo se soočili z res velikimi izgubami.

Podnevi smo bili zopet prosti in nato smo morali vsak večer na delo po osem kilometrov daleč. Ko smo prišli na mesto, smo bili že izmučeni od hoje.

Bilo je ravno nekaj dni pred veliko nočjo, ko smo imeli *dinst* zopet podnevi. *Meldar* nam je prišel javit, da mora naša desetina takoj domov. Morali smo k šefu v bunker. Tam smo vsi iz naše desetine dobili odlikovanje z železnim križem drugega reda (II. Klasse).

Za naprej smo bili dodeljeni na reko **Pripjat**. Tam je bil most porušen, zato so morali vojaki s čolni prevažati ljudi na drugo stran. Tja smo morali iti in tega sem bil vesel, saj to ni bil slab *gešeft*.

Mesto, katerega prebivalce smo prevažali čez reko, se je nahajalo blizu

mesta **Stalin**¹⁶. Ob reki je stala majhna koliba, v njej pa osem postelj, peč in miza. To se mi je zdelo prav lepo. Podnevi ni bilo veliko dela, ponoči sem pa imel štiri ure *vahte* in to je bilo vse. Kratkočasili smo se na različne načine. Največkrat smo kartali pozno v noč. Bila je ravno velika noč 1944. Dobili smo vino in žganje, samo mesa nam je še manjkalo. Pa smo se znašli. Šest nas je bilo, zato smo trije šli v mesto, da najdemo nekaj mesenega, trije pa so šli loviti ribe. V tej vodi so bile namreč velike ribe. Jaz sem bil v skupini, ki je šla v mesto. Prepričani smo bili, da bo tukaj nekaj za nas. Kmalu smo našli, kar smo iskali. Na neki trati smo zagledali govedo. Med njimi se je paslo tudi mlado tele. Tega smo zgrabili, pa ni hotel iti. Morali smo ga ustreliti in na ramah odnesti s seboj. Nismo se menili za žalostne poglede ljudi, ki smo jih okradli.

Mi trije smo prinesli tele, a oni so nalovili menda deset kilogramov rib. Mesa smo imeli za praznike dovolj. Pekli smo cel dan, enkrat eden, zopet drugi, saj vsi nismo mogli naenkrat. Te dni se nismo menili za vojaško hrano, saj smo imeli svoje dovolj. Morali smo se namreč voziti čez reko v vas k pešadiji, kjer smo dobivali hrano, ki pa tudi ni bila slaba. A te dni nam seveda ni teknila.

Za praznike je bilo popolnoma mirno. Niti ena granata ni priletela, so tudi Rusi menda praznovali veliko noč. Po praznikih smo si zopet lovili ribe. V vodo smo metali mine, od poka so se ribe omamile in prišle na vrh, zato smo imeli dovolj ribjega mesa.

Nekega dne smo dobili povelje, da moramo vse čolne in druge reči, ki smo jih tu uporabljali, *berajt ladati* z municijo. Kmalu bi naj zapustili ta kraj in potem se je moralo vse uničiti.

Čez štirinajst dni po praznikih smo morali nazaj k svojim v gozd. Nerač sem se ločil od tega kraja, kjer mi je bilo res dobro.

Takrat pa je reka zelo narasla, voda je stopila čez bregove in se razlila po celotnem polju vse do mesta. Naša baraka je bila okrog in okrog obkrožena z vodo. Morali smo si narediti začasni most, da smo prišli na cesto, ki je bila nekoliko dvignjena, zato ni bila v vodi. Pravočasno smo se umaknili od tam, lahko bi nam še barako podrlo. Potem pa je šlo zopet po starem: mine polagati, to je bil naš glavni *kšeft*; ponoči delaj, podnevi spi.

Ko smo opravljali samo naš *dinst*, je še šlo, ko pa se je reklo, da gremo nad

¹⁶ Stalino je nekdanje ime mesta Doneck v Ukrajini, ki je od reke Pripjat oddaljeno 1200 km, lahko da gre za napačno poimenovanje ali netočnost v spominu. Gotovo pa ne gre za takratni Stalingrad v Rusiji, današnji Volgograd, ki leži še bolj vzhodno in je od reke Pripjat oddaljen 1800 km.

boljševike, ni bilo več heca. Uničili bi naj njihov bunker. Vsakemu izmed nas pa je bilo jasno, da oni tam tudi ne bodo stali križem rok.

Omenim naj nekaj takih doživljajev, ko sem bil v smrtni nevarnosti, enkrat tudi ujet, a samo za dve uri.

Bilo je meseca maja, prave toplote še vedno ni bilo. Tam je namreč drugačen svet, kakor smo ga navajeni doma. Junij in julij sta zelo vroča, a prejšnji in poznejši meseci so pa že zelo hladni, je pač Rusija¹⁷.

Nekega večera sem bil določen s še tremi Nemci za nočni napad. Zopet mi je prišla tista misel na pamet, da se v brezizhodnih razmerah sam ranim in potem grem v bolnico. A tokrat je bilo drugače. Ukazano nam je bilo, da moramo iti štirje pionirji, ki bomo vozili pešadijo z gumijastimi čolni po reki. Na precej oddaljenem mestu, kjer se je vedelo, da so ruski bunkerji, bi se naj izkrcali in napadli. V bližino bunkerjev bi se morali pritihotapiti popolnoma neslišno, zato smo se podali po vodi. To pa ni bila lahka stvar in tudi ne nedolžna, ampak zelo nevarna. Slutil sem, da me bo tokrat dohitela nesreča. Ko se je stemnilo, smo se naložili v dva gumijasta čolna, v enega velikega in v enega manjšega.

Z nami vred je štel *štostrup* 30 ljudi. Trije smo vodili velik čoln, eden izmed nas pa manjšega. Če bi ta *štostrup* sestavljali samo vojaki – pionirji, bi bilo čisto drugače. V pešadiji ni noben vojak znal veslati, zato smo morali mi trije sami na vso moč veslati. Ko smo se bližali cilju, smo obmirovali in pustili, da je čoln, gnan od toka, tiho lezel po vodi navzdol. Naenkrat smo se znašli pred neko oviro, da nismo mogli dalje. Na nasprotni strani te ovire je bil precej širok pritok, ki se je valil od nekod z ruske strani. Tam je pa bila zelo bistra voda, zato ni bilo mogoče veslati proti toku.

Trupführer nam je ukazal, da moramo tukaj na suho, da pregledamo položaj. Ker je bila trda tema, nismo videli, kje se nahajamo. Še vedno pa se je voda razlivala čez bregove. Počasi smo veslali proti cilju, ko je naš čoln nasedel in obstal na zemlji. Seveda nas je bilo preveč v njem. Izstopili smo, oba čolna potisnili proti kraju in ju povlekli na suho. Potem smo šli počasi naprej, a naenkrat smo zagledali dva moža, ki sta zbežala pred nami. Bila sta Rusa, postavljena za *farpostna*. Sedaj sta tekla proti svojim in jih obvestila, da smo tukaj. Vedel sem, da ne bo nič dobrega.

Mi, pionirji, smo ostali pri čolnih, da smo stražili. Infantristi so pa šli, da pogledajo, kaj je na stvari. Mi smo ležali ob čolnih in čakali, kaj neki bo. Meni je bilo kmalu vse jasno. Tista dva Rusa, ki smo ju prej videli teči, sta

17 Ozemlje Belorusije.

takoj javila svojim, kaj sta videla. Naši vojaki so se tudi kmalu vrnili in javili, da gre cel bataljon Rusov nad nas.

Hitro smo se pobrali v čolne, a morali smo gaziti po vodi tako dolgo, da smo prišli do globine, šele takrat smo lahko veslali. Ob pravem času smo še prispeli do globine, ker so stali Rusi že na obrežju. Bila je trda tema, tudi šumenje valov nam je pomagalo, da nas niso takoj opazili.

Ko smo pluli menda na sredi reke, naenkrat sfrči v zrak raketa. Vrgel jo je Rus in takoj smo bili izdani. Vedel sem, kaj mi je narediti. Hitro sem si odstranil pas in slekel *mantl*, saj sem pričakoval, da se bom moral s plavanjem v vodi boriti za življenje.

Ko so nas Rusi opazili, so začeli na vso moč streljati. Jaz sem v zadnji sili napel vse moči, da bi se čim bolj oddaljili od obale, a ni bilo mogoče. *Infantristi* niso znali veslati, mi pa tudi nismo mogli več kljubovati vodni sili. Sledilo je najhujše. V tisti zmedi so se vsi oprijeli vesel, a to je bila naša škoda. Niso znali veslati, zato smo se vedno bolj približevali obrežju, na katerem so stali Rusi. Drli smo se drug na drugega. Nato se je slišalo strašno streljanje, pri nas pa kričanje. Nekateri so bili ranjeni, tudi nekaj mrtvih je že bilo. Jaz do sedaj še nisem dobil ničesar. Čoln je bil že skoraj prazen, krogla ga je predrila in vedel sem, da se bomo kmalu potopili. Slišati je bilo ječanje. V zadnji sili sem pograbil veslo in brez pomisleka skočil v vodo. Sprva sem mislil, da se ne bom mogel držati na vodi. Kar v vodi sem hitro sezul škornje in plavanje mi je bilo mnogo olajšano. Vse sile sem usmeril v to, da pridem čimprej na kopno. Z eno roko sem se držal vesla, z drugo sem se pa zaganjal. Počasi sem dospel do obale, z veliko muko sem se priplazil na kopno. Sedaj sem se šele prav zavedel, v kakem položaju sem bil. Legel sem na travo, ker se nisem mogel *gor držati*, tako sem bil izmučen. Nisem se oziral na brenčanje krogel, ki so mi žvižgale okrog ušes. Rusi so še vedno streljali.

Nenadoma zaslišim iz vode neko štrbunkanje. Opazil sem, da se je nekdo priplazil iz vode. Videti je bilo, da je do smrti izmučen, še bolj kakor jaz malo prej. Po tihem sem vprašal, kdo je, a ni mogel odgovoriti. Pozneje sem ga prepoznal, bil je eden izmed nas, štirih pionirjev. Po dolgem času je povedal, da sta se ostala dva pionirja mrtva zgrudila v vodo.

Dolgo sva ležala na tistem mestu. Rusi so medtem ponehali s streljanjem, ker ni bilo nikogar več. Šla sva po obrežju navzdol in žive duše ni bilo ne videti in ne slišati. Že precej časa sva hodila, ko zaslišiva od nekod klicanje: »*Hilfe!*« Takoj sva se podala v smer, od koder je prihajal glas. Obrežje reke je bilo poraščeno z gostim grmovjem in ponekod precej strmo. Do tega mesta je

priplaval vojak iz pešadije, a sedaj bil že skoraj do smrti utrujen, zato ni mogel več nikamor. Držal se je za veje grmovja in klical na pomoč. Midva sva bila že toliko pri močeh, da sva mu takoj šla pomagat. Izvlekla sva ga, on pa se je ves onemogel zgrudil na tla. Do kopnega je priplaval brez vsega, moral je biti zelo dober plavalec. V obleki preplavati tako reko ni bila šala.

Mene je treslo od zime, da so mi zobje šklepetali. Priganjal sem kamerada, naj vstaneta, saj moramo iti, drugače se še prehladimo. Počasi smo nadaljevali pot ob reki. Od daleč se je videlo mesto **Stalin**, do tja smo nameravali priti, da bi se tam posušili.

Prispeli smo do tiste barake, kjer sem pred tedni s kolegi bival, ko smo prevažali vojake in civile čez reko. Tam so nas na široko gledali in se čudili, od kod in tako mokri ...

Sedaj sem si šele ogledal najinega tovariša, bil je *trupführer*. Torej mi trije smo se rešili, a oni so vsi ostali nekje v hladnih valovih reke **Pripet (Pripjat)**.

Za silo smo se najprej osušili, potem pa smo šli spat. Samo to mi je bilo potrebno! Spal sem do tretje ure popoldne. Začela se je oglašati lakota. Nalovili smo si ribe in si jih spekli. Vojaki, ki so bili sedaj v baraki, so nam rade volje postregli s *putrom*, ki smo ga rabili za peko. Počasi smo se napotili do kompanije, od koder smo odšli opravljat naložene naloge. Tam so bili zelo žalostni, ko so izvedeli, da se je samo eden izmed njihovih rešil in se vrnil z nama.

Mnogo jih je bilo tam, nekateri niso znali plavati in so tako našli smrt, drugi so bili ranjeni ali pa takoj ubiti.

Tako je samo nas tri Bog otel grozne smrti v vodi.

Tisto noč sva še prespala tam, a drugi dan sva se morala vrniti v *valdlager* k najinim soborcem – pionirjem. Seveda so se čudili, da sva se vrnila samo midva. Slišali so že, da se nam je nekaj hudega pripetilo. Sedaj sva jim povedala še podrobnosti in jim je bilo vse jasno. Šef nama je dovolil tri dni počitka, brez vsakega dela, saj sva si to tudi zaslužila.

Te dni sem se dobro spočil, tudi domačim in znancem sem pisal, kaj se mi je pripetilo in na kako čuden način sem se rešil. Tokrat sem imel pri sebi tudi uro, a ni bila poškodovana. Slike, denar in drugo je bilo vse mokro, zato sem moral mnoge reči zavreči.

Tako sem se ob prvem nočnem napadu prepričal, kaj vse se lahko pri tem zgodi. Za take napade smo morali biti mi, pionirji, ob vsakem času pripravljeni.

Kmalu je bil ta dogodek pozabljen, saj so prišli drugi, še hujši.

36. DVE URI V UJETNIŠTVU

Nekaj dni sem preživel mirno, opravljali smo eno in isto delo. Včasih smo delali podnevi, zopet ponoči, tako nam je potekal čas. Kar je bilo prostega, smo igrali karte ali pa različne druge igre.

Vreme je postajalo vedno topleje, bližal se je namreč mesec junij, topel mesec v tukajšnjem podnebjju, zato sem že večkrat lahko ležal na soncu, ki je včasih pokukalo skozi gosto vejevje.

Nekega dne pride *befel*, da gre en *cuk* v neko vas blizu mesta **Stalin**, da bomo od tam vsak dan polagali mine čez travnike proti mestu Stalin.

Tudi jaz sem šel z njimi. Tam smo se nastanili po hišah. Delali smo vedno podnevi, ker nas tam Rusi niso mogli opaziti.

Bilo je dokaj prijetno v tistem kraju. Do poldneva smo vsak dan delali, popoldne smo pa lahko mirno ležali na soncu. Bilo je zelo lepo v tem času, sadna drevesa so se razcvetela, vse je izgledalo kot en sam cvet. Trava je postala mehka in lepo zelena, da je bilo prav prijetno leči vanjo. Včasih smo šli nad zajce, ki jih je bilo povsod veliko. Tako življenje smo uživali menda tri tedne. Hrano smo dobivali redno vsak dan, bila je kar dobra. A ko gre človeku dobro, pride kmalu tudi nadloga. Nam se je zgodilo podobno, tisti lepi dnevi so ostali le v spominu.

Mesec junij je tekkel h koncu. Fronta je bila mirna, včasih je priletela kaka granata, a na take praske se nismo odzivali. Nekega dne pa nam je bilo ukazano, da moramo pionirji izpeljati nočni napad. To je pomenilo zopet nevarnost.

Bilo nas je okrog trideset mož in dobili smo *befel*, da moramo kakih pet kilometrov oddaljeno vas uničiti. Tam so imeli Rusi svoje bunkerje in topove. Vas, v kateri smo prebivali, se je imenovala **Rečica**. Ravno ob vasi je tekla reka, čez katero je vodil velik železniški most, ki pa je bil razrušen še v času nemškega *formarša*. Iz desk smo naredili začasno brv, da smo lahko prišli čez ta most na drugo stran reke in potem po suhem naprej do tiste vasi. To ni bila lahka naloga, ker so imeli Rusi tukaj vse dobro zastraženo. Naš *zugfirer*, bil je *lajdmond*, nam je pojasnil, kako moramo ravnati, da pridemo neopaženo čim dlje v bližino vasi.

Po polju je ravno dozorevalo žito, zato se ni bilo težko skrivaj plaziti proti sovražniku. Meni se je zdelo nekako čudno, da hodimo in hodimo, a vasi ni nikjer. Mislil sem, da *zugfirer* že točno ve, kod nas vodi. Čim dlje smo hodili, tem bolj sumljivo se mi je vse skupaj zdelo. Naenkrat smo zagledali pred

sabo, ko smo prišli namreč iz visokega žita – en kos polja, a tukaj je stalo vse polno tankov in avtov. Takoj sem vedel, da smo *zablodili/zašli*. Prispeli smo daleč za rusko linijo. Vsakemu je bilo takoj jasno, v kakšnem položaju smo se znašli.

Kaj drugega, po isti poti smo se pomikali nazaj, a to ni bilo enostavno. Naenkrat smo zaslišali iz vseh strani: »Hura, hura!« To je bil krik ruskih vojakov, ko so napadali. Zavedel sem se, v čem smo. Bili smo v nekaj minutah popolnoma obkoljeni od nekake ograje Rusov. Najbrž so nas že prej opazili, ko smo se pomikali naprej, a so nas pustili mirno skozi, ker so vedeli, da jim ne moremo uiti. Naš *zukunftirer* zakliče, da se moramo braniti. Nastalo je grozno streljanje. Naša, že tako majhna četa, se je vedno bolj manjšala. Vedel sem, da ne bo drugega izhoda, kakor se nekje skriti do takrat, ko se bo vse pomirilo. Rečeno – storjeno. Med najhujšim streljanjem sem se splazil v bližnjo jamo, ki jo je malo pred tem naredila granata. *Mašinic* sem pustil zunaj jame, tudi ostalo vse sem odvrigel, zadržal sem si le eno suktnjo, še z nje sem si strgal naramnike. Prepričan sem bil, če me ne umorijo, bom kmalu ujetnik. Nedaleč stran od mene se je do zadnjega boril *zugfirer*. Kmalu se je tudi on zgrudil. Bil je močno ranjen.

Prej še nisem nič povedal o tem človeku. Bil je nekje iz Berlina, zelo navdušen in ponosen oficir. To je pokazal tudi takrat, ko smo zapuščali naše bivališče. Šef nam je pred odhodom naročil, da moramo vsa odlikovanja pustiti doma. Če pridemo mogoče med napadom v jetništvo, da nasprotniki ne vedo, kaj si bil. A ta mladi oficir je rekel: »Čemu pa sem se do sedaj boril, da ne bi smel nositi svojih odlikovanj?« Šef mu ni ugovarjal, a si je najbrž mislil, da naj jih ima, a na svojo odgovornost.

V tistem usodnem trenutku, ko je prišel med Ruse, si seveda medalj ni prej strgal s prsi, imel jih še vse, ko je ranjen padel. Boril se je namreč do zadnjega. Ko pa je padel, so se Rusi kot sestradani volkovi vsuli na kraj boja, kjer nisi videl drugega kot mrtve vojake in slišal samo stokajoče ranjene. Ta oficir je bil še pri zavesti, ko so Rusi pridrveli tja in seveda takoj vsi planili nanj. Sedaj sem videl grozen prizor iz neposredne bližine, kako so, lahko rečem psi – ne ljudje, skrajno nečloveško ravnali z ranjencem. S prsi so mu trgali njegova odlikovanja. Bil je menda poročen, zato je imel dva prstana na roki. Lotili so se seveda tudi teh. Niso jih mogli sneti, ker so se trdno držali prstov. Eden izmed navzočih je vzel nož in še živemu ranjencu odrezal prste. To me je tako pretreslo, da nisem mogel več gledati; pri tem pa sem se bal, da se bo podobno zgodilo tudi meni. Čez nekaj časa sem zopet pogledal na

prizorišče, pravkar so se zaslišali strelji in sem videl, kako je ruski vojak držal ranjencu na prsih mašincino in ga *preštep*al čez in čez.

Kmalu so tudi mene izsledili. Takoj so me pregledali. Ko niso ničesar našli, sem se malo pomiril, saj sem upal, da z menoj ne bodo ravnali tako kot so z našim oficirjem. Ojunačil sem se in jih na vse mogoče načine prepričeval, da bi rad ostal pri njih in da sem iz Jugoslavije. Govoril sem o položajih nemške vojske in precej pretiraval. Eden izmed njih me je prekinil in dejal, da je že dobro in da bodo še videli. Našli so še dva manj ranjena vojaka, ostali pa so bili vsi mrtvi.

Ruskim vojakom sem še omenil, da prihaja za nami druga, močnejša grupa in naj se pazijo. To je bilo kot iskra v suho slamo. Takoj alarm ... Eden izmed njih nas je gnal v bunker, a oni so vsi leteli ko neumni v *štelange*. Mojo izjavo so vzeli zelo resno. Jaz sem pa namreč mislil drugače. Če se čim bolj oddaljijo in me pustijo samega, mi mogoče še uspe ulti. Ob prizoru, ki sem mu bil malo prej priča, sem sklenil, da raje umrem, kot da ostanem tukaj pri takih zvereh. Res, sreča mi je bila zopet naklonjena.

V slabem bunkerju smo bili nameščeni: dva ranjena Nemca in jaz. Rusi so bili prepričani, da jim ti trije ptički ne bodo uši in tudi ne bi hoteli, saj so prej slišali, kako sem neznansko govoril čez Nemce. Zato se ta stražar ni mnogo brigal za nas tri, ki smo ležali tam notri. Mogoče je Boga hvalil, da se je iz tako nevarne bitke rešil zdrav, saj je tam padlo tudi mnogo Rusov.

Jaz sem takoj opazil stražarjevo nepazljivost. Slekkel sem si še bluzo, da sem ostal v rjavi srajci, ki ponoči ni bila opazna in poskusil sem srečo ...

Vse naokrog se je širilo polje, gosto poraslo z žitom in ovsom. To mi je zelo koristilo. Stražar, ki je *šetal* sem ter tja pred tem bunkerjem, je ravno odmarširal s hrptom obrnjen proti meni. To priložnost sem takoj izkoristil. Nekaj metrov sem pretekel in že sem bil v žitu. Legel sem na trebuh in poslušal, če bi stražar opazil moj beg in bi klical druge vojake. A on se je brezbržno *šetal* dalje. Ni opazil, da sem ga prevaral. Počasi in previdno sem se plazil po trebuhu stran od tistega bunkerja. Vedel sem, da mi preti nevarnost, zato sem se na vso moč trudil, da bi dosegel cilj, ki sem si ga zadal, da pridem namreč iz tega jarma zopet k svojim.

Približno pol kilometra od tega bunkerja je bila ruska linija. Tja so pred dvema urama pohiteli Rusi, presenečeni zaradi moje izjave. Čez to oviro sem moral, kar pa sploh ni bilo lahko. Tvegati bom življenje, saj sem bil odločen, da grem raje v smrt, kakor bi ostal pri teh razbojnikih.

Vojak pred bunkerjem še menda ni opazil, da sem pobegnil, ker je bilo

vse mirno. Počasi sem se plazil do glavne ovire, ko nenadoma zagledam pred seboj požeto žito in sredi tega so bile *štalonge*. Žito so poželi zaradi boljše preglednosti pred linijo in za njo, da bi takoj opazili, če se kdo plazi v bližini. To mi je bilo sedaj kot trn v peti. Kako se naj priplazim skozi ta špalir, ko pa me lahko takoj opazijo. Po polzevo sem se plazil naprej, vmes sem malo pokleknil, da bi se prepričal, da me še niso opazili. Pomikal sem se ravno v pravo smer. Kakih 20 metrov na vsako stran je stala *mašingevervska* postojanka in pri vseh sta bila po dva vojaka. Previdno sta motrila predse, da se ne bi kdo približal. Za hrbet se na srečo nista ozirala. Liniji sem se približal na pet metrov, naprej pa nisem upal. Čakal sem, precej časa je poteklo. Na obzorju se je že svitalo. Vedel sem, da ne smem več čakati. Dan me ne sme zalotiti tukaj. Iz teh razmišljanj me je prebudil hrup, ki se je slišal iz smeri, od koder sem prišel.

Takoj sem vedel, kaj pomeni. Stražar je opazil, da sem pobegnil, in je javil ostalim. Sedaj bodo še bolj previdni. Začel sem se precej hitro pomikati proti *laufgrabnu*. Skočil sem vanj in hitro legel. Nekakšno govorjenje se je slišalo od stražarske smeri. Mislim, da so kaj opazili. Ko pa je bilo zopet vse mirno, so se tudi oni pomirili.

Pred *grabnom* je bilo kakih deset metrov naokrog žito požeto. Prešinilo me je, da moram teh deset metrov preskočiti in bom rešen. Počasi sem se zravnaval v jami, bilo je vse mirno. »Sedaj,« sem si rekel, »ali bom ostal živ ali bom mrtev!«

Skočil sem iz jame kakor zajec in se z največjo hitrostjo pognal v kačjem teku proti deset metrov oddaljenemu žitu. Komaj sem bil v njem, že se je začelo streljanje. Na srečo me je žito dobro zakrivalo, da me niso mogli videti. Krogle so žvižgale okrog mene, da se je zemlja kadila. Na vso moč sem se vlekel po trebuhu dalje. Ko se mi je zdelo, da sem že precej daleč od streljanja, sem vstal in zopet tekem na vso moč. Sedaj me že niso mogli več videti, ker je bilo žito zelo visoko.

Ko sem videl, da sem se na tako čuden način uspel rešiti, sem legel in si malo odpočil. Moral sem počakati, da se bo zdanilo. Povsod so bile namreč nastavljene mine. Poti, ki niso bile minirane, v temi nisem mogel najti. Tudi naši bi streljali name, saj me v temi in takega, kot sem bil, ne bi prepoznali.

Ni mi bilo treba dolgo čakati, ko se je naredil dan. Sedaj sem šele opazil, kako izgledam. Bil sem ves strgan, ves blaten. Le kaj bodo rekli, ko me zagledajo. Vstal sem in hodil počasi ob minskem polju. Iskal sem izhod, ki smo ga naredili, preden smo šli tja. Na nekem mestu smo odstranili mine in napeli

žico, da smo varno prišli s tega miniranega območja. Po dolgem iskanju sem le našel tisto pot. Naši vojaki so me takoj opazili. Že od daleč sem jim klical, da sem nemški, naj ne streljajo. Saj tudi niso streljali, ker so nas pričakovali. Prejšnji večer so nas videli, ko smo odhajali, a se še do sedaj ni nihče vrnil. Takoj jim je bilo jasno, da se je nekaj pripetilo, saj so slišali tudi streljanje.

Opisal sem jim dogodke in na kako čuden način sem ušel. Dajali so mi cigarete in vse, kar bi hotel. A hotel sem priti čimprej do naših. Šel sem zopet po isti poti čez most do vasi, v kateri smo stanovali. Tam so me vsi radovedno gledali in se čudili, kaj neki se je pripetilo. Takoj sem moral k šefu. Ta me je pohvalil in rekel, da bom dobil pet dni prostega in da naj grem v štab, kjer se bom lahko odpočil.

V hiši, kjer je bil štab, so bili vojaki, ki so veliko pretrpeli in so dobili prosto za pomiritev in počitek. Z njimi je bival tudi bolničar, ki je skrbel zanje.

Tudi jaz sem se jim pridružil. Preživel sem prijetnih pet dni v brezdelju. Dobivali smo imenitno hrano, imeli smo radio, tudi deklet ni manjkalo. Imel sem pravcato zabavo, kot da bi bil doma.

Čas udobja je hitro minil in moral sem se vrniti h kompaniji, ki se je še vedno zadrževala na starem mestu.

37. TEŽKI NAPADI OB STALINU

Staro življenje se je zame nadaljevalo, prišel sem v vas **Rečica**. Mine smo polagali kakor prej. Imeli smo vedno dovolj časa, da smo se lahko grelili na soncu ali igrali karte. Nekaj dni po moji vrnitvi iz štaba smo se preselili iz te vasi v *valdlager*. Tam smo gradili močne *bunkarje*, ker smo pričakovali velik napad, saj je vladal že dolgo mir.

To delo je trajalo deset dni. Iz vasi smo si pripeljali razno hišno opremo, da smo se počutili v bunkerjih, kot če bi bili v sobi.

Ob večerih smo opravljali naše prvotno delo. Polagali smo mine in po reki nastavljali ovire iz *drota*. Nekega večera smo šli polagat mine na drugo stran reke. Ob reki je stala vas, od koder je vozil brod na to stran, zato je še bila v tej vasi naša vojska. Okrog deset kilometrov smo prepešačili, da smo prispeli tja. Bil sem precej utrujen, a sem moral takoj na delo. Do tretje ure zjutraj smo položili komaj polovico min, kar naenkrat zažvižgajo krogle nad našimi glavami. Vsula se je cela artilerija na nas. Vedeli smo, kaj to pomeni. Urno smo se umaknil v luknje. Čeprav se je dogajalo streljanje levo od nas in nam ni grozila posebna nevarnost, smo vendarle morali biti pripravljeni. Vedeli smo namreč, če so nas že začeli napadati, ne bodo prenehali, dokler se ne umaknemo.

Tokrat je bil napad odbit. Rusi so se morali umakniti s precej krvavimi glavami.

Bil je zopet mir, a počasi so granate žvižgale med nas. Ko pa se je zdanilo, je postalo najhujše. Prileteli so aeroplani, ki so nam povzročali strah. Spuščali so bombe in streljali, da je bila groza. Težko mi je opisati razmere, v katerih smo se znašli. Zračni ptič se je spustil skoraj do zemlje in streljal po jarkih, v katerih je bilo polno vojaštva. Tudi med nas se je parkrat zakadil ta žerjav, a na našem mestu ni bilo zaradi napada preveč nevarno. Ko so prilete- li točno nad nas, nam je vedno uspelo popihati v bunkerje. Ob devetih dopol- dne smo zvedeli, da smo obkoljeni. Na drugi strani reke so Rusi prodrli proti mestu **Stalin**. Nisem imel več upanja, da bi prišel k svojim prijateljem, ampak me najbrž čaka rusko ujetništvo. Poleg tega pa me je že začel moriti hud glad.

Ob drugi uri popoldne se je začel ponovni napad. Tokrat je bil mnogo močnejši kot dopoldne. Hiše so gorele od artilerijskega ognja. Rusi so napa- dali z vseh strani, zato smo bili prepričani, da bodo vsak čas prišli tudi do nas.

Težko sem čakal, kdaj pride *befel*, da se začnemo umikati. »A kam?« to je

bilo vprašanje. Teči do vode – in potem? Treba bi bilo prebresti dve vodi – a kako? Ena ni bila preveč široka in ne pregloboka, ker je bila pritok k reki. Druga voda pa je bila mogočna ruska reka, široka dvesto metrov in zelo globoka. Brod je vozil čeznjo, a zadnji čas, ko so bile take povodnji, sta se na obeh vodah broda potopila, zato so se ljudje in vojaki prevažali z gumijastimi čolni. Zato je bilo za nas veliko vprašanje, kako priti ob taki nevarnosti na drugo stran. Tam bi nas gotovo sovražne tolpe sprejele s krogli.

Napad se je še povečal. Vas se je tresla od streljanja, vse okrog nas je bila množica Rusov, le od ene strani smo še bili prosti, a tam je bila voda. Po dolgem čakanju pride *befel*, da se moramo umakniti. Skozi najhujšo točo krogel smo tekli proti vodi, krik je bil hujši, kakor če si na sejmu.

Ko smo prispeli do vode, je bil tam samo en čoln za prevažanje. Nekateri so poskakali v vodo in s plavanjem prebredli reko. Rusi so se vedno bolj pomikali proti temu mestu, kjer se je zadrževal naš bataljon, okrog petsto vojakov nas je bilo. Prvi sem skočil v vodo, mislil sem, če sem že enkrat plaval, bom še sedaj. Rusov ne bom čakal tukaj. Na srečo ni bila voda globoka. Segala je komaj do pasu. Tako sem na srečnem prebrodil prvo vodo in vsi drugi za menoj. Rusov se mi ni bilo treba bati, ker preko vode niso mogli tako hitro, da bi nas dosegli.

Kakih petdeset metrov od te vode je bila druga ovira, mogočna reka **Pripet**¹⁸. Prerinil sem se do čolna in se med prvimi prepeljal čez reko. A na drugi strani nas je čakalo gorje.

Od reke in do mesta **Stalin** so se širili samo travniki in ravna polja. Tam so se skrivali Rusi, ki so zjutraj skoraj prodrli do nas in nas obkolili. Zdaj pa so bili tu. Pri prevozu čez reko je bilo mnogo naših vojakov ranjenih ali pa mrtvih, saj so nam ruske krogle neprestano žvižgale nad glavami. Obrežje reke je bilo na naši strani nekoliko višje kot na njihovi strani, zato nas niso mogli videti. Mi pa smo imeli razgled po celem polju vse do mesta. Postavili smo vse *mašingevere SMGje*, ki jih ni bilo malo, potem pa vsi streljali, da se je zemlja kadila. Tudi Rusi so začeli z artilerijo, a niso imeli dobrega cilja, zato so metali granate na svoje.

Med Rusi je nastal nemir. Od mesta Stalin so naši na vso moč streljali, tudi mi z naše strani nič manj, a Rusi so streljali tudi po svojih. Blizu je ležal manjši gozd. V tej zmešnjavi so se Rusi dvignili in tekli v to *šumo*. S tem smo mi bili rešeni gotovega jetništva. Brez večjih izgub smo prišli iz obkoljenega

18 Pripet oz. Pripjat je 761 km dolga reka v vzhodni Evropi, ki teče skozi Ukrajino in Belorusijo, od vzhoda Ukrajine, izliva se v Dneper.

obroč. V mestu so nas naši že težko pričakovali. Tudi tako zaželena kuhinja je bila pripravljena. Tokrat sem bil, odkar sem na fronti, prvič nezno lačen. Ko smo se dobro nasitili, smo nameravali še malo počivati, a ni bilo mogoče. Rusi so začeli s težkim kalibrom streljati naravnost v sredo mesta.

Morali smo odriniti. Mislil sem, da se bomo vrnili v naše zavetišče v šumo. A bilo je drugače. Morali smo iti v *štelange*. Nedaleč stran od mesta so stale v nekem gozdičku razvaline gradu. Od tod se je videlo daleč po celem polju. Tukaj smo si morali narediti naše postojanke. Pomembno za nas pa je bilo odkritje, da so pri razvalinah lepo ohranjene še velbane kleti, ki jih ne bi mogle razdejati ne granate niti kakšna bomba. Zato smo bili zaščiteni pred napadi ruske artilerije.

Tisto noč smo si uredili strelske jarke, od koder je bil krasen razgled po celem polju in bi lahko opazili vsakega Rusa še na tako veliko razdaljo.

Bilo je vse mirno, tudi naslednji dan ni bilo nič posebnega. Zvečer pa so prifrčale prve granate z ruske strani. Vedel sem, da bo drugo jutro napad. In res je bilo. Že od zgodnje zarje so se slišale tako imenovane »ruske *Stalin-ogle*«, naenkrat se je vsul dež granat, da se je kadilo zidovje razrušenega gradu. Videl sem, da ne bo špasa. Pobegnil sem v klet, kjer je bilo varno. Dve uri je bilo tako streljanje, da so se tresle razvaline. Nato pa je bilo slišati ruske krike. Naš *cukfirer* je močno zavpil, da moramo vsi iz kleti, ker se približuje sovražnik. Ko priletim iz kleti, sem bil ves presenečen in zmeden. *Mašingevera* in tiste luknje, kjer sem prej stal, ni bilo nikjer, vse je bilo razsuto. Pod našimi postojankami je bilo strmo pobočje. Po njem so se že vzpenjali prvi Rusi. Mi pa nismo imeli ne pušk ne drugega orožja. Na mestu, kjer sem prej stal, opazim cev *mašingevera*, ki je molela izpod nasipine. Hitro skočim tja in rečem prijatelju, naj mi gre pomagat, da spraviva *mašingever* na prosto.

Kmalu je bila cev že naperjena navzdol po pobočju. Rusi so se priplazili že kar blizu. Bilo jih je kot listja, vsi po njihovi navadi na enem kupu in se drli: »Hura!«

S prijateljem, Slovencem, sva bila pri tej strojni puški. Hitro naložim *gurtno* s 300 *patroni* in pomerim naravnost med bližajočo se drhal. Metali so ročne granate, ki so že dosegale naše postojanke. Bil je zadnji čas, da začnem streljati. Pravkar so prispeli na bližnjo strmino, ko zapoje moj *MG 42* s celo *gurtno* tristotih *patronov*.

Tam nastane krik, telebali so, se kotalili mrtvi in ranjeni po strmini navzdol. Zopet hitro naperim cev na *mašingeveru*, kamor sem naložil že novo *gurtno* municije. Zopet so nešteti izdihnili od teh krogel. Tudi drugi so na

vso moč streljali. Tisti, ki niso imeli orožja, so metali granate, tako da so se spodaj samo kopičila trupla mrtvih Rusov. Dolgo so se zaganjali proti nam, a ko so videli, da ne bodo zmagali, so popustili in poraženi odnesli pete. Tako smo odvrnili veliki napad, ki je trajal cele štiri ure. Tisti dan je bil potem mir.

Na dnu vzpetine je ležalo stotine mrtvih Rusov. Tudi naših je mnogo preminilo. Proti večeru je prišel *šef bataljona*. Naš šef - *šef kompanije* mi je takoj javil, da sem jaz edini, ki sem rešil položaj, da niso nasprotniki prodrli; saj je res malo manjkalo. Vse orožje nam je zasulo, le jaz sem v skrajni sili rešil mojo strojnico, ki je prva začela metati smrt. Rekel mi je, da me mora takoj poslati v boljši položaj in da moram dobiti čin.

Res, drugi dan sem dobil čin za *obergefrajterja*. Šef mi je naročil, da naj še pomagam skopati jamo, da bomo zakopali mrtve Ruse. Naredili smo ogromno jamo. Tokrat sem bil prvič priča tako velikemu pogrebu.

Pod našimi postojankami je ležalo zelo veliko mrtvih Rusov. Položili smo jih v skupno jamo in potem zagrebli. To je bil ogromen grob, v katerem je bilo tolikšno število nedolžnih žrtev, katere smo morali pomoriti, sicer bi oni nas. Bila je pač vojna. Ubij ga, če ne - bo on tebe!

Nato sem bil poslan na neki most, da sem tam ponoči stražil in čakal, ko se bo fronta pomaknila in bo treba ta most uničiti. Tudi en Nemeč izmed tistih, ki so se bojeval pri mestu Stalin, je prišel na to mesto.

38. PAR LEPIH DNI OB MOSTU ŠE V RUSIJI

Bilo je meseca junija leta 1944. Bil sem torej poslan na most čez manjšo reko, da počakam, ko ga bo treba spustiti v zrak in se pomakniti nekaj sto kilometrov na boljše položaje.

Tu, ob mostu, mi je bilo res prijetno. Podnevi sem imel dovolj priložnosti, da sem se kopal, ker je bila voda zelo topla. Hrano sva dobivala od tukajšnjih vojakov. Bila je mnogo boljša kot pri našem bataljonu. Ponoči sem moral dve uri stražiti, in to je bil moj *dinst*. Proti koncu meseca sva bila obveščena, da morava imeti most v popolnem redu – pripravljenega, da se, ko pride ura, most spusti v zrak. Sedaj sva šele opazila, da je pri mostu mnogo napak, in če bi se še tako trudila, most ne bi šel v zrak. Na več mestih je bil *drot* pretrgan, zato ni mogel *štrom* skozi in tudi dinamit se ne bi mogel vžgati.

Kar za dva dneva sva imela posla, da sva vse spravila v red. Drugače pa sem bil vsak dan najmanj dvakrat v vodi, ki pa je bila zelo čista in topla. V tistem kraju ob mostu je bilo mnogo kač. Zato sem včasih vzel puško in sem streljal nanje. Bile so zelo velike, da takih pri nas nisem videl. Tudi ribe smo lovili tako, da smo metali v vodo dinamit. Tisti dnevi so mi potekali resnično tako, kot da bi bil na letovanju.

Bližal se je čas, da bomo morali odriniti od tod. Zapustili bomo bunker, kjer sva bivala midva in štirje vojaki od *infantrije* in kjer je bilo prav prijetno.

Dan pred odhodom sva še preverila, če je pri mostu vse v redu. Ostali so vzeli svojo prtljago, najina je ostala pri naših. A imela sva dovolj priprav, s katerimi sva nameravala *šprengati* most, zato bi težko skrbela še za svoje reči.

Sporočeno nam je bilo, da gremo ob polnoči, ob prehodu na prvi julij, in da takrat mora most v zrak. Bil je kakih sto metrov dolg in od njega naprej je bila speljana cesta, ki je bila tudi na obeh straneh *ladana* z večjo količino eksploziva. Obenem, ko bo most šel v zrak, bo tudi cesto razkopalo. Pred polnočjo sva napeljala električne *drote*, kakih sto metrov vstran od mosta.

Točno ob dvanajsti uri ponoči so zadnje *trupe* zapustile most. Midva sva ostala za njimi, saj sva morala spustiti most v zrak. Bil sem radoveden, kako bo to izgledalo. Za to akcijo sva imela tak aparat, da se navije kakor ura. Potem se pero sprosti, in ker se sprosti tudi električna, zleti most v zrak.

Nočno tišino je zmotil silovit pok in most se je razletel na tisoč koscev, tudi cesto je globoko razkopalo. Tako sva uničila most. V sekundi in že ga ni bilo več. Potem sva se morala hitro pobrati, ker verjetno je bilo, da bodo kmalu prišli Rusi, ko so slišali, da je šel most v zrak. Hodili smo do jutra. Orodje sva dala na voz, da ga ni bilo treba nositi. Proti jutru smo prišli v mesto, kjer smo se sešli z našimi pionirji.

39. TEŽAVE – BOJI PRI UMIKU

Začel se je dolgi umik od tod. Prehoditi bo treba bogve koliko kilometrov in kako daleč. Vedel sem, da se ta umik ne bo kmalu končal, a sem bil vesel, samo da se rešimo iz tega ruskega pekla.

Med potjo smo doživeli marsikaj, a opisal bom samo zanimivejše prigode.

Nekega večera smo se podali na trnjevo pot. Naša prtljaga se je vozila, a mi smo hodili peš. Od začetka je še šlo, ko ni bilo utrujenosti. A ko smo že celo noč hodili, potem nas je že tako utrudilo, da je vsak izmed nas godrnjal, ali bo že kmalu vsaj nekoliko počitka ali ne. Proti jutru smo zagledali obrise velikega mostu čez reko **Pripet**. Reklo se je, da bomo opravljali tu svoje delo in razstrelili most, ko bodo zadnji prišli čezenj.

Ves izmučen sem se ulegel na drugi strani reke, ker smo dobili nekaj časa za počitek. Ni trajalo dolgo, ko smo morali začeti pripravljati most. To je bilo zelo težavno delo. Most je bil lesen, dolg 350 metrov, poleg njega je stal velik železniški most. Ta je bil že pripravljen za razstrelitev. A imeli smo ogromno dela pri lesenem mostu. Pripravljali smo ga cel dan in še ponoči, koliko se je pač dalo in še drugi dan dopoldne. Bil je zelo dolg most, zato nismo mogli celega naenkrat spustiti v zrak. Priredili smo tako, da bo šla najprej v zrak polovica, in potem še druga. Vsi drugi so se oddaljili precej daleč stran, le naš *cuk* je ostal z namenom, da spustimo oba mosta v zrak, ko se vsi odstranijo.

Železni most je z groznim treskom zletel v zrak, sedaj je prišel še ta leseni na vrsto. Ravno ob tem času, ko smo pol mostu na drugi strani že uničili, prikoraka z naše strani eno staro shujšano kljuse in se napoti naravnost čez most. Kmalu je bil na robu, kjer se je prej druga polovica zrušila. Ne vem, kaj ga je neslo ravno ob tem času na most, s katerim vred bo kmalu zletel v zrak.

Ko je zrak pretresel zopet trušč in ko se je dim razpršil, se nam je nudil čuden prizor. Tam, kjer je stal konj, je most ostal cel. Nekaj metrov mostu na sredi reke je štrlelo v zrak in na tem je stal nepoškodovan konj. Gledal je na vse strani, kakor da ga ne briga, na kakšno mesto je zašel. To se nam je zdelo res čudno, da ga je Bog otel ravno na sredi reke, na kakih dvajset metrov visokem stolpu. Fotografiral sem to kljuse, kako je stalo na sredi reke med razvalinami mostu.

Kmalu smo tudi mi odšli za ostalimi. Na postojanki nas je čakala hrana, katere smo bili zelo potrebni. Bila je neznosna vročina, zato me je tudi žeja neznansko mučila. Smola, dobili smo namesto sladke kave slano, ki pa ni bila užitna. To me je razjezilo do kraja, da je kuhar zamenjal sladkor za sol. Bil

sem neizmerno žejen, a vode ni bilo nikjer. Napotili smo se v manjšo šumo, da bi se v grmovju malo odpočili. Vedeli smo, da bomo morali kmalu dalje. Po malici pa je prišel *befel*, da nadaljujemo pot. Reklo se je, da gremo 60 km nazaj. Še izmučeni od prejšnjega marša smo sedaj morali zopet dalje. Nujno je bilo oditi, ker so bili Rusi že na oni strani reke. Začeli so znova postavljati most, da bi bili čimprej na tej strani reke. Hodili smo celo noč, proti jutru smo ravno primarširali do mesta **Luminec**, ki je grozno gorelo. Zračni napadi so ponoči raznetili požar po celem mestu.

Ceste so bile polne vojaštva in avtov, ki so se pomikali nazaj. Mi smo pešačili še dvajset kilometrov, da smo bili do skrajnosti izmučeni. Ob tretji uri popoldne smo prispeli do cilja, kjer smo nameravali ostati nekaj časa. Od utrujenosti smo kar popadali na tla. Tokrat sem bil tako izmučen, da mi ni bilo mar za hrano, ampak sem legel in takoj zaspal. Zbudil sem se šele drugo jutro, nekoliko odpočit. Okrepčal sem se z zajtrkom in bil docela pri močeh, zopet pripravljen na nadaljnjo pot. V spominu so se mi ves čas obujali prizori s poti, koder smo hodili. Vseповsod so ležale ob cesti smrdeče živali, da smo si morali zatiskati nosove, ko smo hodili mimo. Konji in krave so od lakote in napora poginjali kar ob cesti. Naslednje jutro smo se ustavili v neznani vasi. Vročina je pritiskala, da smo samo zevali, a drevja ni bilo nikjer, da bi se skрили pred morečo vročino.

Zvedeli smo, da bomo morali, mi, pionirji, iti nekam v bližino, ker prodirajo Rusi in jih je treba ustaviti. Nameravali naj bi zapreti pot in zajeziti celo maso vojaštva. Nujno jih je bilo zadržati, dokler ne odidejo vse *trupe* skozi. Nekateri se zaradi opreme niso mogle hitro premikati.

Do poldneva smo morali čakati, preden smo odrinili. Medtem smo kartali, da nam je bil krajši čas.

Hodili smo menda kaki dve uri stran od velike ceste. Videli smo grozno razdejane vasi, vse je bilo požgano, živina je mrtva ležala vse naokrog. Neznosen smrad se je širil, da ga je bilo težko premagovati. Prispeli smo v neko še ohranjeno vas. Med nami je bil vojak, ki je znal dobro ruski, in tudi jaz sem bil malo več ruske govornice, zato sva vprašala civilista, če je kje videl ali slišal Ruse. Ta je trdil, da ni ničesar slišal in ne videl. Tisto noč smo ostali v tej vasi, proti jutru pa smo jo zapustili. Nedaleč v stran je tekla voda, kakih deset metrov široka. Ob tej vodi smo se namestili in čakali Ruse, ki so nameravali prodreti iz te strani.

Bilo je vse mirno, nikjer ni bilo slišati nič sumljivega, zato smo se neovirano približali vodi in čakali tam do zore. Naenkrat se na nasprotni strani

vode prikažeta dve postavi. Ko nas zagledata, takoj izgineta v grmovje, ki je bogato prekrivalo obe strani reke. Bila sta dva ruska vojaka.

Čepeli smo v luknjah in čakali, kdaj bodo Rusi prišli, saj so navadno napadali ob jutrih ali večerih. Kmalu zaslišimo od daleč neko brnenje na vodi, ki se nam je približevalo. Nismo vedeli, ali so civili ali Rusi, a kmalu smo izvedeli, kdo je. Ravno pred nami je voda delala oster ovinek, zato nismo mogli prej videti, dokler ni prišlo brnenje prav do nas. Morali pa so seveda vedeti, kje se nahajamo. Bili so namreč Rusi. Kmalu za tem, ko so prišli v našo bližino, so začeli neznansko streljati. Sedaj smo se morali umakniti. Sam zase sem tekel skozi gosto grmovje. Na drugi strani, kjer so bili ostali, sem že slišal krike. Nekaj jih je bilo težko ranjenih. Nisem pomišljal na to, ampak sem jo hitro ubral vstran.

Rusi so se medtem obrnili. Imeli so namreč velik čoln na motorni pogon. Našli so, kar so iskali, naredili svoje in se zopet vrnili tja, od koder so prišli. Mi pa smo šli po ranjence. Bili so trije mrtvi. Eden izmed njih je komaj prejšnji dan prišel na fronto, a je sedaj že bil med mrtvimi. Hitro ga je doletela smrt. Nazadnje je poklical mater in izdihnil.

Potem smo se *eingrabali*, saj ni bilo več nobene nevarnosti. Popoldne smo šli čez vodo preiskat, če bi se kje skrivali Rusi, a jih ni bilo nikjer. Civili so imeli v grmovju svoja bivališča in živino. Ustrašili so se in pobegnili z domov ter se poskrili po grmovju. Proti večeru je prišel *befel*, da zapuščamo te kraje.

Okrog polnoči smo prišli v neko vas, kjer nas je čakal voz, natovorjen z izvrstno hrano, ki nam je seveda zelo teknila. Dobili smo čokolado in druge sladkarije, pa tudi tobaka in cigaret ni primanjkovalo. Potem smo šli dalje. Rusi pa so medtem že nastanili artilerijo, ki je ciljala prav na to cesto, po kateri smo šli. Na vso moč so *usuli* strele na nas. Ubogi konji so zopet trpeli, ker niso mogli pobegniti stran od vozov. Mi smo se ob vsakem žvižgu raztepli, da nas ni kaj trdega doletelo. Prišli smo do glavne ceste. Bila je natrpana z vojaštvom, ki se je počasi pomikalo nazaj.

Cesta je bila v nekoliko boljšem stanju, da smo lažje hodili. Nameravali smo priti do mesta **Pinsk**. Celo noč smo hodili in spotoma videli, kako je gorelo neko mesto. Ponoči se je pač daleč videlo. Prekoračili smo zopet dva velika mosta, a tukaj so bili drugi pionirji.

Proti jutru smo prispeli v predmestje mesta Pinsk. Odložili smo svojo prtljago, lahko bi rekli, da smo se poslovili od nje, ker je pozneje nismo več videli. Rusi so nam pozneje vse zaplenili. Kmalu nas je prebudilo silovito streljanje. Spoznali smo, kaj se dogaja.

Rusi so to noč prodrli v mesto in napadali ravno takrat, ko smo mi dospeli v predmestje.

Razlegalo se je vedno močnejše streljanje, pustili smo vse skupaj in pobegnili z glavne ceste preko železnice na polje. V tem času so Rusi že prodrli na cesto, kjer so stali naši vozovi s prtljago. Ni bilo več mogoče do njih. Mislil sem, naj imajo vse, mi vsaj prtljage ne bo treba nositi. Svoje boljše reči sem že prej vzel s sabo, za drugo pa mi ni bilo mar.

Tekli smo čez polje. Žito je žarelo. Do tistega jutra še nisem videl takega polja, žito je imelo veliko klasje, da ga prej in pozneje nisem videl. Mi pa smo tlačili to klasje ne glede na škodo, ki smo jo povzročali. Po sredini polja je bila speljana cesta in tu nas je čakala ovira. Ustavil nas je avto, ki smo ga takoj spoznali. Bil je naš *regimentskamion*. Morali smo naprej. Tam je bilo že zbrano številno vojaštvo. Čakali so, da se nas zbere čim več, da bi napadli.

Kmalu so se nam pridružile še številne druge trupe in za njimi so prilo-mastile tri zveri: nemški tanki. Z njihovo pomočjo naj bi zopet izgnali Ruse iz mesta. Mislil sem, da to ne bo šala. Razporedili smo se čez celo polje, mogoče nas je bilo čez tisoč. Začeli smo se pomikati proti mestu. Na glavo sem si poveznil veliko čelado, ker sem svojo pustil na tistem vozu, ki so nam ga potem zaplenili Rusi.

Ko smo se približali mestu, so nas z vseh strani obsule krogle, kot če bi padala toča na nas. *Pancerji* so se valili pred nami in mi smo se počasi pomikali za njimi.

Naenkrat smo se znašli tik pred Rusi. Ko so videli, koliko nas je, so se ustrašili in zbežali. Med tem časom pa naše puške niso mirovale. Tisoče Rusov je tam padlo in tudi od nas jih je menda polovica ostala na tem bojnem polju. Jaz sem imel srečo, da me ni nič doletelo. Vedno sem gledal, da sem bil zakrit za pancerjem. Ko smo Ruse pregnali, smo se počasi podali nazaj čez polje. Tam so ostali le *infantristi*, da so pazili, da ne bi Rusi zopet napadli. Morali so tudi pokopati mrliče, kot po navadi vse v en velik, skupen grob.

Mi smo medtem prispeli v bližnjo vas. Tam je stala naša kuhinja, saj smo bili potrebni hrane. Začelo je močno deževati, poskrili smo se pod streho, kolikor nam je bilo mogoče. Imeli smo malo dovoljenega počitka, zato sem legel na slamo in zaspal. Kmalu so nas prebudili, da moramo naprej, ker je Rus zopet prodril.

To mi je bilo kot trn v peto. Dež je lil kot iz škafa, a mi smo se morali premikati proti mestu. Naprej so bili *grenadirji*, mi pa smo morali za njimi, težko natovorjeni z municijo.

Nisem mnogo pomišljal, ker je bilo breme pretežko, sem ga polovico odvr-
gel v žito. Kmalu so nas pozdravile prve granate, ker so nas Rusi opazili.
Morali smo se umakniti v oves, ki je bil zelo visok, a po velikem dežju tako
moker, kakor če bi v vodo skočil.

Tisti pred nami so le s težavo spravljali svoje ranjence nazaj. Kake dve
uri smo tam čakali, ker ni bilo mogoče prodirati, granate pa so neprestano
padale. Čez čas je začelo tako liti, da smo bili naenkrat vsi mokri. Nedaleč
stran od položaja, kjer sem ležal, je stala neka hiša. Pobegnil sem in se skrila
v to hišo, da nisem bil tako premočen. Ko so drugi to videli, so storili isto, a
bili so že do kože premočeni. Kmalu je prišel *befel*, da se lahko umaknemo,
ker so naši zopet vrgli Ruse nazaj. Tako smo se znebili bednih napadov ob
mestu **Pinsk**.

40. NADALJNJE TEŽAVE

Krasno žito je zorelo na vseh straneh, ko smo se pomikali od Pinska nazaj. Občudoval sem, kakšni klasi so kimali tudi na pšeničnih bilkah, ker pri nas take pšenice še nisem videl. A žalostno je bilo gledati, ko si videl povsod luknje od granat in daleč naokoli vse pomendrano. Civilov ni bilo videti nikjer, najbrž so kam pobegnili in se skrili. Šele zjutraj smo prišli v vas, kjer smo se nastanili, da bi si malo odpočili. Pozneje smo ostali tam dva dni. Razveselil sem se šopa pisem iz domačega kraja, saj že cel mesec nisem dobil nobenega glasu od domačih.

Poiskali smo si stanovanja po hišah. Tukaj so še bili civili, zato smo dobili še kaj za priboljšek, jajca ali pa kako kuro. Popoldne smo morali pripraviti nekaj manjših mostov za razstrelitev. Naslednji dan je bil namreč določen za odhod.

Odrinili smo šele ponoči, saj smo morali počakati še zadnje vojake, ki so bili pri Pinski.

To noč mi je bilo zelo slabo; prej smo si namreč cvrli jajca in jih preveč solili. Bil sem popolnoma potr. Premišljeval sem, da bi najraje ostal tam pri civilih. Tega pa nisem mogel uresničiti, ko sem pomislil na odurne, neusmiljene Ruse.

Ko so prišle zadnje *trupe* čez reko, smo mostove uničili.

Nekje precej daleč za nami smo slišali ruske *infantrijce*, ki so se hitro pomikali za nami, a ob reki so se morali ustaviti. Ni bilo mostov in grozile so tudi številne mine, ki smo jih tu nastavili.

Po dolgem maršu smo končno prispeli k nekim civilom, ki so bili prijazni in gostoljubni. Nudili so nam vse, kar so pač premogli.

Meni pa je postalo zelo slabo, zato sem šel k sanitetu. Ta mi je rekel, da naj se naprej vozim z vozniki in naj ne pešačim več. Še tisto noč smo odrinili, peljal sem se na vozu in mi ni bilo treba pešačiti.

Naslednjo noč sem s še dvema Slovincema prenočeval v neki hiši. Tudi njiju so pestile zdravstvene težave; eden je imel nekaj na roki, drugi pa je imel mozolje, da se je komaj premikal.

Že ob prvem svitanju smo odrinili od tam. Nekje smo se ustavili, da so nam skuhalo obed. Jaz sem za potovanje dobil voz s konjem, da sem prevajal različne stvari. Druge bolnike pa so peljali z avti. Mesto ob reki, kamor smo prispeli, je bilo v plamenih. Vse je gorelo. Moj konj se je plašil, da sem ga komaj krotil. Tudi most čez reko je gorel, zato smo se morali usmeriti na

drugo cesto, da smo se izognili gorečemu mestu. Naslednja postaja je bila v neki *šumi*, kjer smo prespali. Tudi ostali vojaki, ki so se vozili z avti, so bili že tam. Naslednji dan smo zopet dobili *franpakle* s čokolado in razdelili so nam pošto, ki je prispela za nas.

Ta dan sem se zopet pridružil moji kompaniji, saj sem se dobro počutil. Pozneje sem se peljal tudi jaz na avtu. Nekoliko zahodneje smo se srečale vse kompanije našega bataljona. Vesel sem bil, da sem našel še ostale prijatelje. Tako smo se tam zopet sešli vsi Slovenci in si privoščili kartanje vse do večera. Naslednji dan pa smo morali zopet odriniti.

41. VELIKA NEHVALEŽNOST

Zopet je trajalo nekaj dni, da smo prišli do manjšega mosta, preko pritoka reke **Bug**. Tam smo ostali štirje, da bi počakali prehod zadnjih vojakov in potem most, kot po navadi, za seboj uničili. Preden so se nameravale zadnje čete pomakniti, smo pripravili vse za miniranje mosta.

Slišali smo že, da so Rusi na več krajih prodrli, zato je bilo nevarno. Komaj so se naši pomaknili, so jim bili Rusi navadno že za petami.

Komandir regimenta *oberst* nas je opozoril, da hoče biti po umiku zadnjih vojakov prisoten pri razstrelitvi mosta in da bo dal znak za razstrelitev.

Proti polnoči nastane z vseh strani silen hrušč, brnenje se je približevalo. Ko so se naši umikali, so jim Rusi poganjali *pancerje* takoj za petami. Sedaj so bili že tik ob mostu in naši še vedno na oni strani; na eni strani reke so Rusi že prodrli na most. Nastala je sila. Naši so na vso moč tekli čez most na to stran. Bili so še trije, ki so bili zadnji, ti so ravno pritekli na most, ko *oberst* zavpije: »*Los!*« in da znamenje za razstrelitev.

Naš podoficir opozori, da so še trije vojaki na mostu. Ob tem času pa nam je že postalo vroče, ker so Rusi rinili z vseh strani. *Oberst* vpije na vso moč, kaj mislimo, da ne ubogamo njega ... oni trije še niso pritekli na to stran, ko je stisnil aparat ... most je zletel v zrak in z njim tisti trije soborci. Uničil je tri nedolžne ljudi, ki so čakali do zadnjega in odbijali napad, a sedaj jih je lastni vodja v zahvalo uničil. Tudi mi smo morali na vso moč teči, da smo ušli. Rusi so že bili pri mostu in neznansko streljali.

Tekli smo zelo daleč, da smo dosegli večjo reko **Bug**. Ko smo prešli na drugo stran, smo tudi ta most razstrelili. Šele takrat smo si lahko malo odpočili, saj smo bili zmučeni do skrajnosti.

Mi, pionirji, smo šli še kakih deset kilometrov dalje. Le nekaj hiš je stalo ob naši postaji. Nastanili smo se po *šumi*, ki je bila v bližini teh hiš. Tu sta bili tudi kuhinja in pisarna naše kompanije. Tam smo ostali tri dni. Bilo nam je lepo, dobivali smo dobro hrano in uživali v brezdelju. Tako smo se okrepčali, da smo bili spet sposobni za razna opravila.

Morali smo naprej, ker je že zopet Rus prodiral v našo bližino. Že zgodaj zjutraj smo slišali dobro znani *drumlfojer*. Res je streljal z vsemi kanali in med tistim groznim ognjem je prodrl čez reko. Zato smo prišli na vrsto pionirji. Celo dopoldne je pešadija odbijala napade, a proti poldnevu so morali z velikimi izgubami pobegniti v druge postojanke.

Mi, ki smo zadaj čakali na povelje, smo morali naprej, da bi spodili Ruse zopet čez reko.

42. TEŽKE BITKE OB BUGU

Dobro nam je bilo znano, da se po teh bitkah mnogi več ne bodo vrnil. Artilerijski ogenj je vse opustošil. Tam, kjer so potekali boji, se je nudil žalosten pogled. Civilno ljudstvo je od strahu pobegnilo, živina pa je prosto hodila sem in tja. Mnoge živali so bile ranjene, druge zopet na pol mrtve, mnogo pa je ležalo mrtvih.

Sonce se je nagibalo proti zatonu, ko smo se počasi premikali proti Rusom. Granate so švigale nad našimi glavami. Rusi so nas najbrž opazili, ko smo šli čez njive. Linija, v kateri so bili sedaj Rusi, je bila za *šumo*. Mi smo bili na boljšem, saj nas je zakrivalo drevje, zato nas niso mogli takoj opaziti. So pa pričakovali, da pridemo ven, in so venomer streljali v *šumo*. Počasi smo se priplazili do nje. Sedaj smo morali počakati, da bi se zmračilo in bi potem napadli. Oddaljeni smo bili kakih sto metrov od Rusov, zato smo se morali na zelo previdno vkopati. A tako delo v šumi je bilo težavno, ker je bilo v zemlji veliko korenin. Nisem si še naredil pol metra globoke luknje, ko prifrči naravnost med nas par granat. Glavo sem stisnil v luknjo, noge sem pa držal iz jame. Granate so padale naravnost sem, kjer smo se mi zakopali. Slišal sem krike na pomoč, a sem mislil samo na Boga, da bi me otel. Kakih deset minut je trajalo streljanje naravnost v to smer. Ko pa je prenehalo, smo spoznali, kakšno srečo smo imeli, da se nismo preselili bolj desno. Tam so bile same luknje. Kdor je bil tam v bližini, ga je doletela smrt ali pa je bil težko ranjen.

Mnogo izgub smo imeli že od začetka, jaz pa sem se bal, kaj še bo. Ko je streljanje malo prenehalo, smo se pomikali dalje. Bila je že tema, ko smo se znašli čisto blizu Rusov. Začeli so neznansko streljati, a niso imeli pravega cilja, ker smo se mi plazili po trebuih. Sedaj je napočil naš čas. Vsi hkrati smo naskočili z groznim krikom, naše mašince in težke strojnice so »krvavo delale«. Rusi so se dvignili in tekli, tako smo jih prepodili iz naših postojank. A groza, kaj smo našli! Še od jutra so ležali notri mrtvi Nemci, a sedaj je tudi mnogo Rusov ostalo za vedno tam. Skoraj polovica *štelung* je bila napolnjena z mrličmi.

Sedaj pa je bila druga nevarnost. Rusi niso daleč pobegnili. Ustavili so se v eni *šumi* in oprezali za našimi glavami. Morali smo dobro paziti, da ni komu izmed nas ruska krogla preluknjala čela.

Po štirih smo se premikali in vlačili ranjene vojake v ozadje, na mrtve se nismo uspeli ozirati. V teh težkih urah sem, hvala bogu, ostal nepoškodovan.

Proti polnoči se je popolnoma stemnilo, le tu in tam si še videl, kako so

tanki dogorevali. Pri napadu smo imeli namreč šest tankov, od katerih je le eden pobegnil in eden je padel v jamo, iz katere ni mogel. Tudi ruskih tankov je precej zgorelo – priča krvavega boja.

Ponoči smo le nekoliko zagrebli mrtve, da niso moleli iz zemlje. Nato smo morali čepeti, da ne bi bili opazni. Stati ni bilo mogoče, ker so bile jame preplitve. Sedaj pa je nastala vročina, prvi dan še ni bilo vonja, a poznejše dni pa je tako smrdelo, da ni bilo mogoče zdržati. Tri dni smo bili v tistem smradu, mislil sem, da bom poginil. Nisem mogel ne stati ne sedeti, ležati pa ni bilo mogoče, ker je preveč smrdelo. Četrty dan sem šel s še dvema vojakoma prostovoljno za *farpostena*, kakih petdeset metrov naprej za našo linijo. Tam vsaj ni smrdelo, čeravno smo bili izpostavljeni večji nevarnosti.

Peti dan smo razločno slišali, kako so Rusi delali most in proti večeru so že peljali po njem kanoni. Vedel sem, da ne bo dolgo, ko bodo zopet zapele *Stalinove orgle*. Še tisti večer so prižvižgale prve granate in nato jih je bilo vedno več. Čez četrt ure so streljali z vso artilerijo, a niso imeli pravega cilja, zato mi nismo imeli izgub. Šesti dan bivanja v tistem hudičevem brlogu pa so nas pošteno naklestili. Proti večeru je začel *drumlfajer* in nato ruska pešadija, hoteli so nas zopet vreči iz teh postojank – a niso nas.

Naperili smo naše *mašingevere* naravnost v krdelo Rusov, ki so se v grupah pomikali proti nam z glasnim: »Hura!«

Prejšnjo noč smo si dobro zgradili luknje, v katerih smo bivali. Ni nas bilo mogoče opaziti, zato so bili Rusi odbiti z mnogimi izgubami.

Sedmo noč so nas končno prišli zamenjat drugi vojaki, mi pa smo se umaknili, izmučeni do skrajnosti.

Vrnili smo se na staro mesto, od koder smo zadnjič odšli. Pri zadnjem napadu Rusov sem bil malo ranjen na levi nogi. Ni me skrbelo, ker rana ni bila velika.

Pri kuhinji na starem mestu se nas je zbralo le petnajst od cele kompanije, prej pa nas je odšlo sto petdeset. Oni so vsi ostali tam, na bojišču; eni mrtvi, drugi ranjeni. Edino nas petnajst je bilo še živih, a nekateri so dobili malenkostne rane.

Javil sem se *sanitarju*, ki je odredil, da mi ni treba nič delati, če pa bo slabše, pa me bo poslal nazaj k štabu. Potrudil sem se, da je rana postajala večja in ne manjša. Nanjo sem namreč dajal sol.

Umaknili smo se od tod in se napotili do mejne reke med Nemčijo in Rusijo.

Ta dan so Rusi zopet besno napadali, zato smo morali hiteti, da smo

uspeli pobegnili. Ruski tanki so že prodrli z več strani. V bližnjem gozdu so se prikazali pred nami štirje velikani. Prvi moment smo mislili, da so naši, šele pozneje smo spoznali, da so sovražniki, ker so začeli streljati na nas. Razbežali smo se na vse strani, a tudi tanki so se pomaknili naprej. Bežali smo brez prestanka. Šele zvečer sem se uspel namestiti na voz, da sem se lahko peljal.

Nisem mogel več hoditi, ker me je noga zelo bolela. Šele naslednji dan proti poldnevu smo prispeli do nemške mejne reke **Narev**. Tam se nam je nudila žalostna slika. Vse naokrog je ležala mrtva živina in vmes še ljudje – civilisti. Zapuščali so bili domove in gnali s seboj živino. Niso pa vedeli, da je bilo na drugi strani reke vse minirano, in tako so odšli v smrt. Ta žalostni prizor me ni preveč prizadel, saj sem se takim pogledom že zdavnaj privadil.

Čudno, na kaj vse se mora človek navaditi!

43. PREHOD Z RUSKE ZEMLJE NA NEMŠKO

Ko smo se premaknili po mostu čez reko **Narev**, smo prestopili mejo med Nemčijo in Rusijo. Rusi so zopet nekje prodrli in so si hoteli ta most prisvojiti, zato smo bili prisiljeni, da ga uničimo. Mnogo naših vojakov je bilo še na oni strani reke. Prišel je *befel*, da bomo morali ponoči zgraditi začasni most čez reko. Ta gradnja ni bila enostavna. Vso noč smo namreč delali pontone, da so lahko še preostale trupe z vso prtljago in vojnim materialom varno prišle čez reko. Nato pa smo morali začasni most za seboj zopet podreti. Podiranje je bilo še težavnejše kot gradnja. Rusi so neprestano streljali v smer, kje smo se nahajali, zato smo delali z mrzlično naglico. Pričakovati je bilo, da bodo vsak čas tu ruski tanki. Začelo se je daniti, ko smo končali. Dobili smo malenkost hrane, potem smo pa morali odriniti. Mene je noga vedno bolj bolela. Naslednji dan me je pregledal zdravnik in me napotil nazaj v štab. Oddahnil sem si, ker sem vedel, da bom nekaj dni preživel v miru. Štab je bil nameščen za frontno linijo. Z voznikom, ki je pripeljal hrano, sem se približno petnajst kilometrov vozil do štaba. Nameščen je bil v zgradbi, ki je bila najbrž prej šola. Tam so imeli tudi nekakšno bolnico z dvema bolničarjema, zdravnik pa nas je prišel vsak dan pregledovat. Res, imenitno se mi je tam godilo. Imel sem družbo in dobro hrano.

Ko so mi dali opornico na nogo, nisem mogel hoditi. Igral sem na harmoniko in čas je hitro mineval. Tudi noga je lepo celila. Štirinajst dni sem že bil tam, ko sem si zopet izmislil grešno stvar.

Vsak večer, preden sem šel spat, sem si dal na rano sol. To je povzročilo, da rana ni celila. Tako sem delal dnevno celih štirinajst dni in rana se je zopet povečala. Zdravnik se je čudil, a ko bi to vedel, kaj sem delal, bi me zaprl. Med tem časom, bilo je ravno 7. oktobra 1944, ko se je pričel znani »ruski *drumlfajer*«. Rus je *angrifal* in prodrl čez reko. Hvalil sem Boga, da mi tokrat ni bilo treba biti zraven.

Tudi mi smo morali odriniti iz tega kraja, ker se je fronta premaknila. Težko mi je bilo, ko sem moral zapustiti ta kraj, saj sem tu živel boljše kakor kdaj koli doma. Vsak teden smo hodili v kino, kjer so prikazovali krasne filme. Ob nedeljah smo pa vedno dobili torto in belo kavo, včasih tudi kakav.

Umikali smo se. Enkrat smo prespali celo v nekem skednju. Naleteli smo na vas, kjer smo končno dobili hišo, da smo se lahko namestili v njej. Čas je tekel, »užival« sem skoraj pet tednov, na frontni liniji pa so bile vedno bitke. Tudi tukaj se mi je dobro godilo, večkrat sem dobil šnops, tobak in cigarete.

Naredil sem velik paket s tobakom in ga poslal domov.

Tekel je šesti teden mojega lepega življenja pri štabu. Moral sem opustiti prikrito »zdravljenje« s soljo na rano, ker bi me lahko odkrili. Odrinili smo z avtom vsak k svoji kompaniji. Zadnji dan sem dobil kar precej pošte od domačih.

Nekako čudno mi je bilo, ko sem moral zopet naprej v ogenj. Vest pa me je priganjala: »Kar si do sedaj prelenaril, boš dvakratno povrnil!« In to se je pozneje tudi uresničilo.

Prispeli smo do pisarne naše kompanije. Tudi tam so imeli poln revir lažjih ranjencev, ki so jih zdravili. Tokrat sva se zopet sešla z mojim dobrim prijateljem in domačinom Cirilom. Pred kratkim je prišel iz Nemčije zopet na fronto.

Rečeno mi je bilo, da bom ostal še dva dni pri *kompani reviru* in potem bom šel naprej k svoji kompaniji. Preživel sem lepa dva dneva v družbi sorojakov – Slovencev. Karte smo igrali cele dneve, ob večerih pa smo šli k puncam v vas, saj jih je bilo tu mnogo.

Po tistih lepih dveh dnevih sem moral naprej – neznani usodi naproti.

44. USODA ME JE DOLETELA ...

Moja kompanija je ravno prišla na oddih po velikih bojih, ki so potekali ves ta čas, ko še nisem bil prisoten. Utrpeli so velike izgube. Namestili smo se v znani vasi, ki pa je bila tokrat skoraj docela uničena. Po deset vojakov je bivalo v vsaki hiši. Nekaj noči smo hodili polagat mine in opravljali različna druga dela. Kot vedno – ponoči smo delali, podnevi smo pa bili prosti. Takrat smo igrali karte in razne druge igre, ki smo se jih spomnili.

Tako sem bival v tisti vasi teden dni. Nekega večera smo šli trije Slovenci v hišo, kjer so bile tri mlade punce, s katerimi smo se že od prej poznali. Tam so nas postregli z mesom. Bile so prijazne z nami, nagovarjale so nas, da bi se preoblekli in ostali tam, a tega seveda nismo upali storiti. Poslovlili smo se in obljubili, da drugi večer zopet pridemo, zato nas naj kar pričakujejo. Naše prijetne občutke je zunaj zmotilo glasno brnenje aeroplanov, ki so krožili nad nami in metali bombe.

Naslednji večer smo dobili novo nalogo, da moramo nekje spredaj izkopati mine, ki so jih Rusi ponoči nastavili. Pred nami je bil težak in nevaren posel, katerega smo se vedno bali.

Bila je grozna noč. Močno je deževalo, zato je vladala neizmerna tema. Počasi smo se pomikali proti cilju, kjer bi morali odstraniti mine, da ne bodo nikomur škodovala. Iskali smo jih s pomočjo aparatov, ki so jih nosili vojaki spredaj. Ko je bila kje mina, je aparat takoj opozoril z brenčanjem. Zaznal je namreč železo in takoj reagiral. V tem kraju je bilo težko, ker je vse okrog ležalo nešteto železnih koščkov granat. Aparati so nam vedno brenčali. Sprva smo pri vsakem brenčanju preiskovali tla, a smo našli le koščke železa. Kar precej časa smo iskali brez uspeha, nikjer nismo našli ničesar večjega, kar bi bila lahko mina. Prepričani smo bili, da tukaj ni min. Tudi na brenčanje nismo bili več pozorni. Kmalu sem prišel na vrsto za preiskovalca tudi jaz. Dolgo časa sem iskal, a nič.

Prišli smo na pred kratkim preorano njivo, kjer so bila tla zelo mehka. Našli smo, česar tukaj nismo iskali in kar bi tukaj najmanj pričakovali.

Hodil sem spredaj, ko me naenkrat vrže na tla močan sunek. Nekaj minut pozneje sem se zavedel, kaj se mi je zgodilo. Takoj mi je bilo vse jasno, prišel sem na mino. Zaslišal sem klice in takrat sem šele pomislil, kaj je z mano.

Obraz mi je bil ves opečen. Prvi trenutek sem mislil, da sem slep. Ko sem nekoliko raztegnil trepalnice in si oprl oči, sem spregledal. Roke so mi ostale zdrave. A noge, žali bog! Zagledam, da sem bil do pasu ves nag in iz

desne noge je brizgala kri. Sedaj sem šele opazil, kaj se je zgodilo. Nogo mi je odtrgalo, in to pri spodnjem sklepu. Šele sedaj sem občutil grozne bolečine. Začnem klicati na pomoč, ko pridejo tisti, ki so še ostali zdravi, in me odnesejo s kraja dogodka. Imel sem grozne bolečine. Kri mi je vedno bolj tekla. Postajal sem slabši in slabši. Ko pride *sanitetnik*, mi močno preveže nogo nad kolenom z gumijastim pasom, da mi je ustavil kri. Sedaj sem šele spoznal vso nesrečo, ki me je doletela.

Ob času, ko je mina eksplodirala, sem jaz padel. Od vseh sedmih vojakov, ki smo bili v bližini, so bili trije takoj mrtvi in dva sta pozneje umrla. Torej, bilo je pet mrtvih in dva ranjena. Jaz močno, kakor sem omenil, in še eden, ki je bil malo ranjen v glavo. Meni usoda pač ni bila naklonjena, da bi me takoj umorilo, ampak sem postal pohabljenec, *kripel*.

45. GROZNE BOLEČINE

Privlekli so me do *štelang*, tam mi je *sanitet* obvezal rano – to ni bila samo rana na nogi, temveč noga, razcefrana kakor jeseni koruzni lat, ko ga ptiči razcufajo. Sedaj sem šele občutil prave bolečine, lahko rečem neznosne. Sledilo je mučno čakanje. Šli so nekam po nosilnico, da bi me potem nesli nazaj v vas in od tam bi me z vozom peljali dalje. Kako uro sem menda ležal v strelskem jarku, šele potem so prišli, a brez nosila, mislil sem, da bom ponorel. Položili so me na *celtno* in so me tako štirje nesli. To še ni bilo hudo. Ko so me prinesli v vas, sem moral v bunkerju zopet čakati. Telefonirali so nekam nazaj, da pridejo pome z vozom. To je trajalo zopet eno uro. Po nadvse mučnem čakanju pridejo z vozom, ki je bil last civilov. To je bilo šele grozno. V začetku so bile ceste polne jam, ki so jih naredili avti in tanki. Pozneje so me pripeljali na trdo cesto, ta pa je bila kamnita. Mislil sem, da bom ponorel od bolečin. Boga sem prosil, da bi padel vsaj v nezavest, a bil sem vedno pri zavesti.

Po dveurni počasni vožnji so me privlekli na *prvi ferpantsplac*. Prijatelj, moj rešitelj, je šel z mano. Do *ferpantsplaca* me je spremljal tudi naš *cukfirer*, ki je bil zelo dober z mano. Tukaj sem dobil takoj injekcijo proti bolečinam. Tam sem moral zopet čakati. Telefonirali so na *haptferpantplac*, da naj pridejo z avtom po mene.

Haptferpantsplac se je nahajal menda deset kilometrov od tukaj. Čakanje se je zopet neznansko vleklo. Bolečine so malenkost prenehale, a postajal sem vedno slabši. Po eni uri, ki se je neznansko vlekla, sem se moral posloviti od prijatelja in *cukfirerja*. Le stežka sem govoril.

Ko so me pripeljali na *haptferpantsplac*, sem bil še toliko pri zavesti, da sem videl, ko so me položili na mizo. Nadalje sama tema! Naslednji dan sem se zopet prebudil, a nisem vedel, kaj se je godilo z mano. Vprašal sem *saniteta*, ali mi bodo tiste razcefranje odrezali. Odvrne mi, da je že vse gotovo. Jaz pa nisem imel toliko moči in poguma, da bi pogledal, kako so mi naredili.

Bolečine so me neizmerno mučile, vročina je postajala vedno višja. Mislil sem, da bo vse kmalu gotovo.

46. PREPELJAN V BOLNICO

Tri dni sem ležal tam, vročino sem imel 40–41 °C. Naslednji dan pa je vročina prenehala. Takrat mi zdravnik reče: »Rešen si, živel boš!«

Šele takrat sem spoznal, v kakšni življenjski nevarnosti sem bil in sem še.

Odnegli so me v operacijsko *cimro*, da bi mi sneli obvezo, ki pa je bila polna strnjene krvi in trda kot železo. Takrat sem doživel največje bolečine, mislil sem, da mi nogo »*pilejo*«. Kričal sem na vse grlo, morali so me pustiti.

Naložili so me na avto in me peljali v bolnico, v dvajset kilometrov oddaljeno mesto **Cihenau**¹⁹. Tam so me takoj namestili v operacijsko *cimro*. Bal sem se ponovitve nevzdržnih bolečin, a tokrat sem dobil narkozo. Kmalu sem zaspal in sem se prebudil šele v sobi s *frišno* obvezo. Dobival sem najboljše jedi, a kaj, ko nisem mogel jesti. Tretji dan bivanja v tej bolnici so me zopet odnesli na prevezo v operacijsko *cimro*. Tega posega sem se vedno grozno bal. Tudi tokrat sem dobil narkozo, a lažjo. Niso še bili gotovi, ko sem se prebudil, vendar bolečin na srečo nisem občutil.

Spoznal sem se z vojakom, s katerim sva ležala skupaj. Njemu je manjkala leva noga. Drug drugega sva tolažila. Odslej sva bila vedno skupaj. Vsak tretji dan so nama prevezali rane. Enkrat je bilo res grozno. Zdravnik je prijel prevezo in jo kar odtrgal. To je bila bolečina, da bi človek ponorel. Tudi moj prijatelj je doživel podobno. Nadaljnje prevezovanje ni bilo več hudo. Rana se je ognojila, zato se preveza ni več tako prilepila.

Minilo je štirinajst dni v tej bolnici, ko pride zdravnik in nama reče, da se bova z bolniškim vlakom odpeljala v domovino. Ta novica naju je malo potolažila.

Naslednji dan sva se poslovila od sotrpinov v naši sobi, ki so bili lažje ranjeni in niso bili poslani v domovino. Šlo pa je iz te bolnice še nekaj težje ranjenih. Odpeljali so nas na kolodvor. Tam je že čakal vlak za težko ranjene (*lazaret cug*). Dobil sem mesto ravno ob oknu, da sem lahko zrl ven na plano. A mi ni bilo mnogo do tega, ker so me bolečine preveč mučile. Zvečer smo se odpeljali iz mesta Cihenau. Podali smo se proti domovini, invalidi – »sme grozne vojne!!!«.

¹⁹ Zichenau (poljsko ime – *Ciechanów*), mesto na Poljskem, severno od Varšave.

47. V DRUGO BOLNICO

Z darovi in prijaznimi besedami, objemi in mahanjem so nas sprejemali, kjerkoli smo se ustavili. Bilo nas je res žalostno gledati; sami kripplji, eni brez rok, drugi brez nog; eni zopet slepi ali kaj podobnega. Vse pa je zasluga te grozne morije, ki je milijone ljudi pohabila ali celo uničila.

Ni mi bilo mnogo do tega, da bi se oziral po zunanjem svetu; jaz sem si edino želel, da bi nas kmalu nekje raztovorili.

Mučile so me še hujše bolečine kakor prej v bolnici. Kljub mehkim posteljам, ki so bile vse na vzmetnicah, nas je močno treslo in nam povzročalo še hujše bolečine.

Prispeli smo v **Breslav**²⁰. Tam so nas civili navdušeno sprejeli, ponujali so nam jabolka in kekse. Vse to pa ni teknilo nikomur izmed nas, ker ni bilo nobenega, da ne bi od bolečine stokal.

Zvečer smo se odpeljali naprej. Ob večerji smo dobili še vino in žganje. *Sanitet* mi je rekel, da naj pijem, da me potem ne bo tako bolelo. Mislil sem, da bo res boljše, a bilo je slabše. Dobil sem eno injekcijo proti bolečinam.

Ponoči so me prebudile hude bolečine. Mislil sem, da me bo vrglo iz postelje. Vozili smo se celo noč in mene je ves čas hudo bolelo. Od takrat, ko me je usoda tako udarila, še nisem pošteno spal.

Poklical sem saniteta in ga prosil, naj mi nekaj da proti bolečinam, ker so te po alkoholu še hujše.

Dobil sem zopet eno injekcijo, ki mi je vsaj za nekaj ur olajšala bolečine. Peljali smo se v mesto **Posen**²¹ na Poljskem. Tam so nas zopet pozdravili civili in nas obdarili, a ob tem nismo čutili nobenega veselja.

Takrat so nas razporedili, kam bo kdo šel naprej. Prosil sem, naj me dajo v kakšno manjše mesto, in to mi je bilo uslišano. Bil sem dodeljen v bližino **Berlina**, v majhno mesto **Lubben**.

Popoldne naslednjega dne smo prispeli do mesta, kamor sem bil dodeljen. Vožnja do bolnišnice ni trajala dolgo, a se je že stemnilo, ko smo prihajali na cilj, zato nisem videl okolice. Sem pa zopet čutil močne bolečine, ker smo se vozili po kamniti cesti in nas je močno treslo.

Kmalu sem se znašel pred bolnico. Bal sem se novega prevezovanja, ki je kmalu sledilo. Nesli so me v kopalnico, tam so mi odstranili obvezo in me

20 Vroclav (nemško Breslau, šlezzijsko in poljsko *Wrocław*, češko Vratislav, latinsko Wratislavia), mesto na Poljskem, največje mesto in zgodovinska prestolnica Šlezije.

21 Poznanj (nemško Posen), mesto na Poljskem.

prvič pošteno umili. Nato so me odnesli v veliko bolniško sobo ... Tako sem prišel v drugo bolnišnico, ki pa je bila bolj urejena. Ležali smo na mehkih posteljah, imeli smo radio, bilo je mnogo sester ...

Prišel sem med same tuje ljudi, nikogar nisem še videl, nikogar poznal. Tudi Slovenca ni bilo nobenega. Moral sem se privaditi samotarskemu življenju.

48. OPIS V TEJ BOLNICI

Štiri tedne po prihodu v to bolnico sem se še vedno počutil zelo slabo. Imel sem nenehne bolečine, rana se ni celila, le močno se je gnojila. Peti teden sem se počutil malo boljše, zato sem zaprosil zdravnika, da bi me poslal nekam v bolnico, ki bi bila bližje mojim domačim.

To mi je bilo uslišano, samo šele po šestih tednih. Bilo je ravno ob novem letu 1945, ko sem prvič vstal iz postelje. Bil sem še zelo slab, a vsak dan sem vstal iz postelje in malo poskusil stopiti. Teden dni pozneje sem lahko že malo šel po sobi – seveda z berglo. Tako sem postajal vedno čvrstejši.

Tudi hrana mi je bolj teknila in rana se je na srečo hitreje celila. Obiskal me je tisti prijatelj, s katerim sva bila skupaj v prejšnji bolnišnici. Ko smo pripeli sem, sva se nekako izgubila. On je bil v drugem nadstropju, jaz pa sem bil v pritličju, zato nisva vedela drug za drugega.

Sedaj sva se vsak dan sestajala, da nama je bil krajši čas. Januar je šel proti koncu. Tudi o fronti je bilo slišati mnogo novega. Bližala bi se naj Berlinu, zato sem mislil, da ne bom dolgo tukaj, ker bomo morali odriniti. A kam? To je bilo vprašanje. Moja prošnja za premestitev bliže domu se še ni vrnila, zato sem bil v velikih skrbeh. Nabavil sem si obleko, saj je prej nisem imel. Samo srajco sem si prinesel v to bolnico. Bil sem že sposoben toliko hoje, da sem obiskoval kino ali kaj podobnega. Tam je bila zares lepa pokrajina. Ob mestu so se razprostirala sama jezercja, ob tem času so bila seveda pusta, saj je bila zima. Poleti pa je moralo biti krasno. Vsaki dan sem se potrudil, da sem šel malo na sprehod ali v mesto popit čašo piva. To me je zelo kratkočasilo in tudi veselilo, ker sem videl, da zmorem in postajam samostojen. Glavno pa mi je bilo, da smo igrali karte, pri katerih sem imel neizmerno srečo. Priigral sem namreč mnogo denarja. Kmalu je postalo resno, fronta je že zavzela mesto **Posen**.

Govorilo se je, da nas bodo premestili nekam drugam. Začetek februarja je bil usoden. Prišlo je toliko ranjencev, da v bolnici skoraj ni bilo več *placa*. Hrana je postajala vedno slabša.

Bilo je ravno sedmega februarja, ko so nam rekli, da lahko gremo svobodno, kam kdo hoče. Kam pa sedaj? Vsak je dobil listek in s tem bi naj šli ...

Odločil sem se, če bo mogoče, da bi se peljal v **Graz/Gradec**. To ni bila ustrežna naloga za mene, ker sem moral hoditi s palicami. A vseeno sem poskusil.

Hrane so nam dali za dva dni. Za prvo silo je bilo. Vsi drugi so imeli prijatelje in se jih je peljalo več skupaj, jaz pa sem bil edini, ki sem bil namenjen v **Graz**.

49. TEŽKA VOŽNJA

Pred mano je bila naporna vožnja. Ob štirih zjutraj smo morali biti na kolodvoru, zato smo hodili po temi približno dva kilometra. Komaj sem zmo-gel pot in se s težavo priplazil v vagon. Skrbelo me je, kako bom premagoval napore, ki so me še čakali.

Pripeljali smo se do mesta **Gottbuss**²², kjer smo čakali kar nekaj ur na drugi vlak. Morali smo se peljati skozi **Leipzig** v mesto **Halle**, kjer bi naj dobili potne dovolilnice in vozne karte do tja, kamor je bil kdo namenjen. V **Leipzigu** smo čakali na vlaku par ur. Videli smo, da je mesto popolnoma razdejano, saj so ležale vsepovsod same razvaline prej mogočnih stavb.

Halle je bilo manjše mesto, a lepo. Nikjer ni bilo ruševin kakor v prejšnjih mestih, ki sem jih videl.

Z vojakom, ki je potoval proti **München**, sva nato skupaj obiskala zdrav-nika, ki naju je napotil v mesto, da sva si tam uredila vsak svojo dovolilnico za potovanje in vozno karto. Vesela sva se vrnila na kolodvor in si v čakalnici privoščila pivo.

Šele čez nekaj časa sva se spomnila, da bi se morala pozanimati, kdaj vozi-jo vlaki. Zvedela sva, da je najin vlak že zdavnaj odpeljal. Kaj pa sedaj? Ujela sva samo potniški vlak do **Leipziga**.

Bila je že tema, ko sva do skrajnosti utrujena prispela na kolodvor. Poiskala sva prenočišče, ki je bilo precej oddaljeno. Čez pol ure sva že ležala vsak na svoji postelji in kmalu zaspala.

Naslednje jutro sva se zbudila spočita, a lačna. Na kolodvoru sva zve-dela, da se bova peljala skozi mesto **Hoff**²³ v **Regensburg** in nato na **Dunaj**. Do odhoda vlaka sva imela še pet ur časa. V čakalnici sva nekaj pojedla in nestrpno čakala na odhod. Proti poldnevu je končno prisopihal brzovlak za **Regensburg**. Vmes sva morala še nekajkrat prestopiti. Hranila sva se na posta-jah pri Rdečem križu. Ta, tako težko pričakovani vlak, je bil natrpan z vojaki, da nisva mogla nikjer dobiti prostora. Ko je prišel kontrolor, nama je uredil, da sva lahko sedla. Dva zdrava vojaka sta nama odstopila sedeže.

Bil je že dan, ko smo prispeli v mesto **Regensburg**. Tam sva se s prijateljem ločila. On je moral prestopiti za München, jaz pa sem se peljal naravnost na **Dunaj**. Ostal sem sam, a mi ni bilo težko, ker so mi bili kraji in mesta že bolj znani. Preko **Linza** smo drveli proti **Dunaju (Wien)**.

22 Cottbus, mesto v Nemčiji.

23 Hof, mesto v Nemčiji.

50. VESELA PUSTOLOVŠČINA

Sedel sem v kupeju, ki je bil namenjen težkim ranjencem. Bil sem sam, civili se v tem kupeju niso smeli nahajati. Prišla pa je neka mlada dama in me vprašala, če je prosto. Seveda sem pritrnil in jo povabil, naj vstopi. Sprva sva molčala, a kmalu sem prekinil molk in jo vprašal, od kod se pelje. Odvrnila mi je, da iz Berlina in da je morala na ta vlak zelo dolgo čakati. Takoj sem opazil po govorici, da ni Nemka. Zelo me je zanimalo, kdo in od kod je. Zvedel sem, da ima starše na Dunaju in da oni niso Nemci, temveč iz Ukrajine (Rusije). Nisem mogel verjeti, da je bila ta brhka deklica stara komaj dvajset let. Študirala je v Berlinu medicino in sedaj se je vračala k svojim, kakor jaz, ker je postalo v Berlinu že zelo nevarno. Hotela je vedeti, od kod sem in kam sem namenjen.

Sedaj sem uporabil laž, kot bi jo vsakdo ob taki priložnosti; rekel sem, da grem v **Gradec**, ker sem tam doma. Dekle mi je lahkomišno verjelo.

Na postajah so vstopali potniki in želeli v ta kupe. Jaz pa sem jih sproti zavračal, da je tukaj samo za nas, vojake, ne pa za civile. Eden izmed potnikov se obregne, češ, zakaj pa je ta tukaj. Zopet sem se zlagal, da je to moja sorodnica. Pokazal sem jim na tablo, kjer je pisalo »*fur sehrverkriegnbeshed*«.

Ko so videli to tablo in mene, so se na lepem odstranili in midva sva zopet ostala sama. Zanimalo jo je, zakaj nisem spodil tudi nje. Pojasnil sem ji, da sem hotel tako, ker mi je všeč. Zardela je in me pogledala. Prej sva sedela vsak na svoji strani, sedaj pa je prisedla k meni. Prijel sem jo za roko in ona je to mirno pustila. Vprašal sem jo, če hoče z mano v Gradec. Odvrnila je, da rada, a sedaj ne, da ob drugi priložnosti. Seveda sem bil zadovoljen, da ni takoj privolila. Vprašal sem jo, »*ob hat mich gern*« (ali me ima rada). Pritrdila je z veselim smehljajem. Sedaj sva začela na veliko kramljati.

Na postajah so prihajali civili, a jaz sem poskrbel, da sva ostala v kupeju še naprej sama. Obljubila mi je, da me bo v najkrajšem času obiskala ... in še vse drugo, da mi bo kmalu pisala ... v takem ljubezenskem razpoloženju sva prispela na Dunaj. Dala mi je naslov in fotografijo. Tudi jaz sem ji moral dati svoj naslov – samo katerega – tistega, ki sem si ga v naglici izmislil. Ob slovesu seveda ni manjkalo poljubov ...

Moral sem iti na južni kolodvor. Bila je tema kot v rogu in se ni ničesar videlo. Počasi sem krevsal po že poznani poti do cestne železnice, s katero sem odpeljal na južni kolodvor. Tod sem že potoval, ko sem šel prvič domov na dopust. Na postaji so mi rekli, da vlak za **Graz** že čaka in da bo čez eno

uro odpeljal. Nikjer ni bilo videti nobene luči, zato sem težko našel vlak, ki je bil namenjen v **Gradec**. Med potjo sem razmišljal o mladenki, ki sem jo spoznal na prejšnjem vlaku in se čudil njeni naivnosti. Nikoli prej me ni videla, in nikoli me več ne bo. Je pa obljubila vse, kar sem ji predlagal, in tudi vse verjela.

Pripeljal sem se v **Wiener Neustadt**/v Dunajsko Novo mesto. Tam sem moral počakati na drugi vlak. Prispel je ves polomljen, nekje ga je najbrž zajel zračni napad. S tem vlakom sem potoval naprej. Bilo je neznosno mrzlo, kljub topli obleki me je zeblo, da sem se tresel.

Vozil sem se skozi znamenite kraje, katere sem tako občudoval, ko sem se peljal na dopust, a sedaj mi niso bili mar. Komaj sem čakal, da končno izstopim v **Gradcu**.

(51.) 52. V BOLNICI – GRAZ

Proti poldnevu smo prispeli v Gradec. Za glavo sem se prijel in se čudil, kako je izgledal kolodvor. Ko sem bil 41. leta tukaj, je bil ta kolodvor čudovito urejen, sedaj pa ni bilo videti nobene cele stavbe, vse je bilo porušeno. Najprej sem šel k zdravniku, da mi je obvezal rano, ker me je precej zeblo in bolelo tudi. Napotil me je na Rdeči križ, kjer sem se okrepčal, saj že en dan nisem nič jedel.

Potem sem se s tramvajem peljal nekaj postaj. Ko sem izstopil, sem že od daleč videl napis »Rez Laz«; torej bolnica. Tam pa me niso sprejeli in so me napotili v drugo bolnico – v bolnico za take invalide kot jaz. S težavo sem prispel v omenjeno ustanovo in tam tudi ostal.

Bolnica je bila polna, zato sem moral do večera čakati, da sem dobil *plac* v eni sobi. V začetku mi je bilo neprijetno, saj sem bil zopet med samimi tuji mi obrazi. A kmalu sem se prepričal, da mi ne bo dolgčas, saj je bilo tukaj mnogo Slovencev.

Naslednji dan sem srečal domačina, mojega sošolca. Ni bilo konca pogovorov; žal pa je bil tudi on brez noge.

V sobi, kjer sem bil nastanjen, so bili sami Nemci, a pozneje sem uvidel, da je bil med njimi tudi Slovenec, ki se ni hotel takoj razkriti. Bil je Mariborčan in sva postala najboljša prijatelja.

Naprej so mi dnevi tekli kakor ure. Cele dneve smo presedeli pri kartah. Dobivali smo dobro hrano in bili deležni skrbne nege. Vsak dan pa nam je kalila počitek nadloga – *fliieger alarmi*. Morali smo biti ves čas pripravljeni, da smo tekli v kleti.

Da malo omenim tamkajšnje življenje. **Gradec/Graz** je namreč eno izmed lepih mest, a najlepši je okrog 250 metrov visok hrib sredi mesta (*Slossberg*) z znamenitim stolpom in uro. Od tod se ti nudi čudovit razgled po celem mestu in okolici. Na ta hrib vozi železnica – vzpenjača, speljanih pa je tudi mnogo stopnic. Sem sva hodila s prijateljem vsak dan, da nama ni bilo treba v rove, ki so bili prevrtani skozi hrib. Vedno sva že zgodaj odšla na hrib in tam so bile seveda povesod klopi, kjer sva lahko mirno sedela, ne pa čepela v tistih zatohlih kletih ali pa rovih.

Bil je mesec marec. Vreme je bilo zelo toplo, zato sva mnogim večernim napadom prisostvovala na hribu. Seveda sva se s tem podajala v veliko nevarnost, a na to nisva pomislila. Bolečin na nogi nisem več tako občutil, ker se mi je rana že skoraj zacelila, a zdravnik mi je rekel, da bom moral kmalu

zopet na operacijo, ker ni dobro narejeno. Treba mi bo odrezati še kos noge oziroma kosti. To mi je bilo že davno jasno, saj so mi tudi v Berlinu tako rekli. V začetku marca sem dobil prvi obisk od doma. Prišla je sestra, a žal smo morali večino časa prečepeti v rovu, ker je bil cel dan alarm. Prinesla mi je domačo pijačo, *katera* mi je najbolj teknila.

Kmalu po tem obisku sem moral zopet na operacijsko mizo. Operacija je bila zelo boleča, a ni trajala tako dolgo kakor prejšnje. Nekaj dni kasneje sem znova dobil obisk, prišla je sestra in z njo še moja takratna L. Zopet sem bil založen s pijačo. Takrat še nisem mogel s postelje, pa tudi sreča je bila, da ta dan ni bilo alarma.

Nekaj dni po drugem obisku sem zopet vstal iz postelje. Lahko sem šel v mesto, kjer sem zelo rad obiskoval kino ali si pogledal kaj drugega, da je čimprej minil čas. Kartanje v družbi prijateljev je bila naša vsakdanja zaposlitev. Včasih smo kartali do polnoči.

Marec se je bližal h koncu, s fronte so prihajale slabe novice. Skrbelo me je, ali bom ozdravel do takrat, ko se bo končala vsa ta morija. Vedel sem, da ne bo dolgo, da bodo prišli Rusi.

Velika noč se je bližala. Vse je že bilo zeleno, veselje, kamor si pogledal, a pri meni ga ni bilo, ko sem pomislil, kaj bo še iz te vojne. Na veliko soboto 1945. leta zvečer je nastal velik zračni napad, komaj smo se rešili v kleti. Bil je prvi ruski napad. Do takrat so prihajali Angleži ali pa Američani, a tokrat so napadli Rusi. Prav pred veliko nočjo so vrgli nešteto zažigalnih bomb, da je bilo menda pol mesta v plamenih. Gorelo je celo noč in še drugi dan. Le s težavo so ogenj pogasili.

Naslednji dan ob 9. uri je nastal zopet alarm in je trajal do štirih popoldne. Takrat sem bil na hribu, bombe so padale kakor dež, na vse strani je gorelo, mislil sem, da bo sodni dan. Ko je alarm ponehal, sem hitel v bolnico, da vidim, kaj se je tam zgodilo. Vsak izmed bolnikov je imel paket in nekam hitel. Čudil sem se, kaj to pomeni. Izvedel sem, da so Rusi že v bližnjem **Fürstenfeldu** in da naj gremo, kamor hočemo. »Kaj sedaj narediti?« sem pomislil.

53. PO TEŽKIH NAPORIH ZOPET DOMA

Že nekaj dni se je razločno slišalo bobnenje topov. Ljudstvo je postajalo vedno bolj vznemirjeno. Na veliko soboto smo pa dobili obvestilo, da naj bomo pripravljene, ko bo začelo zvoniti in bodo tulile sirene, bo pomenilo, da se približujejo Rusi s svojimi tankovskimi kolonami.

Omenil sem že, da sem na veliko noč po alarmu v bolnici naletel na pravo zmešnjavo. Prijatelju sem rekel, naj vzame svoje reči, da greva domov. Morda še ujameva kakšen vlak, da se vsaj malo peljeva, če ne, pa greva peš.

Ko sem si spakiral svoje stvari, se je zopet oglasil alarm, pozneje pa so se, kot smo pričakovali, oglasili še zvonovi. Vedeli smo, kaj to pomeni. Sedaj je šele nastala prava zmešnjava. Ljudje so tekali sem in tja, nastalo je predirljivo kričanje. Sedaj tudi midva s prijateljem nisva več čakala. Šla sva peš na južni kolodvor, saj tramvaji niso več vozili. Hodila sva približno šest kilometrov. Ta pot je bila nekaj neizmernege. Videvala sva same prazne hiše, nikjer nobenege prebivalca. Ljudje so se poskrili, kamor so vedeli, trgovine so samevale. Lahko bi si naložil robe, kolikor bi hotel, a kaj, ko sem še svoje stvari moral odvreči.

Bilo je že temno, ko sva prispela na južni kolodvor. Tam je bilo vse polno ljudi. Prišla sva ob pravem času, saj je nameraval pripeljati še en vlak, s katerim bi se lahko peljala en del poti. Po enournem čakanju je pridrvel vlak, s težavo sva dobila prostorček v vagonu. Bila je grozna noč. Aeroplani so neprestano krožili nad mestom in metali bombe.

Vožnja je bila zelo počasna. Na vsaki postaji smo dalj časa stali, ker so morali vedno pregledati progo, če je vse v redu. Proti jutru smo se šele pripeljali v mesto **Leibnitz/Lipnica**. Tam smo zopet čakali precej časa, saj je grozila velika nevarnost zaradi aeroplanov. Od tod naprej se je vila železnica med gozdovi, zato je vlak hitreje vozil. Ob deveti uri smo prispeli do meje, do postaje Špilfeld. Tam sem izstopil, da bi šel na vlak za Radgono. Ta vlak je namreč odpeljal proti Mariboru. Izvedel sem, da vlak skozi Radgono ne bo več peljal, ker so tam že Rusi. To je bilo sedaj hudo. Tukaj ni bilo vlaka, a oni mi je odpeljal v Maribor. Kaj sedaj?

Iz Radgone je šlo veliko beguncev. Tudi avti so drveli eden za drugim, vsi proti Mariboru. Kaj drugega, šel sem na cesto in zaustavil večji avto – nekak avtobus, da bi me peljal vsaj do Maribora. Vozili smo se menda dobrih pet minut, ko prihrumijo čez Pohorje štirje aeroplani. Tisti vlak, ki je malo prej odpeljal in še ni bil daleč stran, so sedaj napadli aeroplani. Potniki so

se komaj rešili. Hvalil sem Boga, da sem izstopil. Prijatelj, ki je ostal na tem vlaku, se je s skokom skozi okno komaj rešil. Kmalu po tem napadu so letala zopet odletela. Mi pa smo nadaljevali vožnjo.

Že po dveh kilometrih so se letala vrnila in se usmerila proti cesti, ki je bila polna vprežnih vozov, avtov in pešcev z razno prtljago na vozičkih. Z vso brzino smo se peljali dalje, a kmalu smo morali pobegniti iz avta. Komaj sem legel v obcestni jarek, že so napadli ta avtobus. Z glasnim prasketom se je vžgal, a kar je bilo še hujše, v avtu so bili *pancerfansti*²⁴, zato sem moral čim prej pobegniti s tega mesta. Tekel sem po bližnji njivi. Kmalu sem izgubil spodnje gume na berglah in nisem mogel teči, ker so se mi berge vdiral v zemljo. Aeroplani so se zopet vračali, sedaj sem se moral poslužiti frontnega običaja, po štirih sem se splazil v bližnjo šumo. Tam sem si oddahnil. Aeroplani so uničili, kar še ni bilo uničeno, potem pa so zopet izginili. Bilo je žalostno gledati, vse je gorelo po celi cesti, kjer so bili avti, so gorele baklje.

Bil sem blaten od nog do glave, kakor če bi me potegnili iz blata. Sedaj sem opazil, da tudi moj prijatelj, ki se je peljal z vlakom v Maribor, čepi spodaj v jarku. Poklical sem, da je tudi on prišel v *šumo*. Tam sva se malo očistila blata. Aeroplanov ni bilo več nikjer videti, zato sva šla k bližnji koči, kjer so živeli že Slovenci. Dali so nama kruh, meso, nato pa še jabolčnik. Pristrčno sva se jim zahvalila in se napotila peš proti Mariboru. Vso pot do Maribora so naju spremljali grozljivi prizori: mrtve žene, otroci, živina ... vse križem. Civilno ljudstvo je vozilo s sabo najpotrebnejše reči, obleko in posteljnino; to je bilo vse raztreseno po travniku, da je bilo belo od perja iz pernic.

Ves žuljav sem prispel v **Maribor**. Mesto je bilo v ruševinah. Naenkrat je nastal *flieralarm*. Pazniki so kričali, da moramo vsi v klet, a jaz se nisem oziral nanje in sem šel naprej. Tokrat na srečo ni bilo aeroplanov. Ko sem prišel iz mesta, je alarm minil. Namestil sem se ob cesti, ki vodi na **Ptuj**. Čakal sem avto, ker sem vedel, da bo kakšen gotovo prišel.

Dokaj pozno sem ujel enega, ki me je peljal do **Šterntala**. Naprej sem moral zopet peš. Kmalu me je dohitel velik avto. Tega sem ustavil in me je tudi sprejel.

Na vso srečo je ta avto peljal v **Ljutomer**, zato sem se s tem avtom pripeljal naravnost domov.

24 Panzerfaust – ročno protitankovsko orožje.

Tako sem došel po hudih nadlogah zopet domov. Samo ne zdrav, ampak *kripl*.

Tako je konec mojega malenkostnega opisa o mojih doživljajih iz vojnega časa 1942–1945.

*Vojna vihra je potihnila.
Milijone ljudi je pomorila.
Jaz prispel sem domov.
A kaj, ko nisem zdrav.
To žalost je velika,
koliko takih žrtev je okrog nas.
To plačilo nam je bilo,
za uslugo njim storjeno.
Bolečine in rane nam zadane,
za večno v spominu bodo ostale.*

Končal 25. februarja 1946.

Janez Prejac

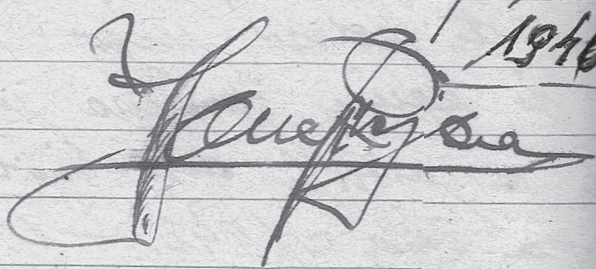
Vežal v knjigo s 561 stranmi,
opis s 53 dogodki in pripombo
dne 7. marca 1946.

Janez Prejac

Wojna vira, - je jsti huila.
 Katera, mi ljube prausila.
 Jan dospel sem do uro:
 Et kaj, da nisem odra-
 Et izlostvo je na nos.
 Koliko zrtov, je takih skrup
 Et plavit nam je bilo
 Za uslugo nam stari.
 Glejimi si rone nam redala
 Katero nam nebr nikoli in
 spomina!!

Ljubeal

duo 25. februara
1946-

A large, stylized handwritten signature in cursive script, likely belonging to Janeza Prejca.

Faksimile: originalni rokopis in podpis Janeza Prejca, 1946

PRIPOMBA

Binkoštni prazniki v brlogu banditov

Proti koncu mojega opisa o vojni sem se domislil še ene zanimive igre, ki smo jo igrali prav na binkoštno praznike, zato jo bom opisal, ko mi je še ostalo ravno dovolj papirja.

V bednem pretepu, bojni nameni, je tudi pri nas zasijalo enkrat mirno sonce, prenehalo je streljanje, zato je vsak svojega boga hvalil, da si lahko zopet odpočijemo. Bilo je ravno nekako meseca junija 1944. Vsi smo bili takrat še veseli; kaj ne bi bili veseli, saj smo ob vsakem večjem prazniku vedno dobili žganje in vino, česar smo bili tako željni. A bila je druga nadloga, ki nam je kalila mir. Tam naokrog se je potikalo polno banditov, zato smo morali biti vedno pripravljeni, ker so že večkrat napadli vozove in vse izropali, vojake pa pomorili.

Bilo je ravno na predvečer binkošti. Naša kompanija je bila nastanjena v gozdu. Toplo sonce je pripekalo, zato si je lahko vsak ogrel svoje izmučene in še od zime namrzle ude. Naslednji dan so nam nameravali prirediti malo veselico. Streljali bomo za stavo, kdor bo najboljši, bo nagrajen, zato smo se tega dneva res veselili. Pravkar sem pisal pismo domačim, ko pride v naš bunker *cukoficir* in naroči, da se moramo takoj pripraviti, da gre naša desetina nad bandite.

Gradovi, katere sem zidal prej v mislih, veselje, katero sem gojil za drugi dan, mi je zdajci splavalo po vodi, ves jezen sem odvrigel pismo in sam pri sebi govoril: »Naj vrag *vzeme* Nemce pa vojsko!« Ker se ukazu ne jaz ne višji, sploh nihče, nismo mogli zoperstavlјati, smo pač takoj odrinili.

Smrtna tihota je bila med nami, v skupini smo bili tudi trije Slovenci. Eden je bil doma nekje pri Mariboru. Pri vsakem takem poslu je Boga prosil, da ga ne bi kaj doletelo. Bil je v namreč neizmerno strahopeten.

Ko se naenkrat oglasi ta Lojze in začne tožiti, da se mu zdi, da se ne bo več živ vračal po tej poti. »Ti si hipohonder,« sem mu rekel, »ne govori takih neumnosti, sicer zleti tovarišem srce v škornje in kdo naj potem lovi bandite.«

On pa mi razlaga: »Če me ne bo, pošlji moje prihranke, ki so v nahrbtniku, moji materi, naj se spomni sina, ki je moral tukaj odrajžati v krtovo deželo. Bluza, ki je tudi zraven, pa naj bo tvoja za uslugo.«

»Za božjo voljo, Lojze, kaj res noriš in že testament delaš ali kaj ti je prišlo? Gotovo se še spomniš tistega dneva pred zadnjim bojem, ko ti je med

spanjem padel v usta list z drevesa, kako si se ustrašil in pozneje si isto besedičil, kakor sedaj, a si vseeno odnesel zdravo kožo. Prepričan sem, da boš tudi to pot odnesel celo kožo, ker kopriva ne pomrzne in strahopetci imajo srečo.«

»Kaj? Jaz, strahopetec?«

Ničesar ne prekličem, pristavim pa še, da ima en zajec več poguma kot on.

»Še danes boš drugače govoril o meni,« mi odvrne.

»No, dobro, bom videl.«

Lojze je bil hudo užaljen zaradi teh besed, a ni črhnil več nobene besede. Mi smo se mu pristrčno smejali, še Nemci so se zanimali, kaj imamo med seboj.

Ko smo prispeli do vznožja označenega hriba, se je dan poslavljal in mračilo se je že. Naš vodnik nas je opozoril na dim, ki se je valil počasi med vrhovi šibkih jelk in smrek. Tamle imajo najbrž svoj brlog. Tiho in previdno se moramo približati, da jih zasačimo ravno pri večerji. Omenjeni hribček je bil na treh straneh obraščen, a na eni strani gol. Morali smo se pametno razporediti, da nas ne bi opazili. Z mano so bili trije Nemci in Lojze, ki so mu že klecala kolena. Po tistem sem ga spomnil na obljubo. Sicer pa smo bili vsi že nekoliko nervozni, a Lojze pa najbolj. V treh skupinicah smo počasi marširali, kakor da bi lovili miši. Banditi so bili neprevidni, nobene straže niso postavili. Najbrž so se vsi gostili in uživali pri večerji, na nevarnost pa niso mislili.

Sreča nam je bila mila, hosta in mrak sta nas podpirala. Toda človek naj ne hvali dneva pred večerom. Tla so bila debelo pokrita z listjem, ki nam je hrustalo pod nogami, in to nas je izdalo. Banditi so nas napadli, ko smo bili oddaljeni le še dvesto korakov od njih. Nepričakovan prihod jih je tako prestrašil, da so vse pustili ter se podali v divji beg naravnost v tej smeri, od koder smo prihajali mi. Ko jih je Lojze opazil, je stekel naravnost proti njim in kričal: »Stojte, vdajte se!«

Banditi se niso zmenili za te klice, bežali so, kolikor so mogli, mi pa za njimi. Kmalu se je Lojzetu posrečilo dohiteti enega izmed njih. Ker se ta ni hotel vdati in je udrihal z nekim predmetom proti Lojzetu, mu je on posvetil tako, da se je na mestu zgrudil. Z nasprotne strani pa so pritekli drugi trije banditi. Sedaj sem se jaz lotiti enega, a ta je imel velik nož pri sebi in me je hotel z njim zabosti. Na moji puški je bil bajonet, ki sem mu ga kazal. Ustreliti pa nisem maral, ker so se ravno ob tej strani bojevali moji kolegi, potem bi še katerega od naših ustrelil. Nasprotniku sem kričal, naj se vda, a se ni hotel in je nameraval pobegniti. Tedaj pa je od nekod priteklo Lojze z nasajenim

bajonetom in ga od zadnje strani prebodel, da se je ta bandit kar zgrudil na tla. Vsi ostali so nam medtem pobegnili.

Dvignili smo tega mrtvega in enega ranjenega bandita ter šli v brlog, v katerem so prej banditi uživali in smo jih mi pregnali. Mrtvega smo takoj pokopali.

Med tem časom se je tako močno stemnilo, da nismo nikamor več videli, začelo je tudi deževati. Zanimalo me je, kdo je ranil bandita, pa je Lojze potrdil, da ga je on in nato je še pritekkel meni na pomoč. Tako se je ohrabril ta strahopetni Lojze, vsi smo mu čestitali in *cukfirer* mu je obljubil, da bo za to hrabrost odlikovan.

Preiskali smo brlog. Bila je prostorna votlina za kakih 50 ljudi. Pred vhodom je bilo napravljeno ognjišče in tam smo na veliko presenečenje našli na ražnju pečeno ovco. Na desni strani vhoda je ležal kup drv in poleg še dve odrti ovci. Tri žive ovce so bile privezane h kolu v drugem kotu. Na koncu brloga smo pa našli še sodček žganja, katerega so najbrž vzeli kakemu vozniku, ki so ga oropali. Po stenah so visele puške, ki jih niso utegnili v naglici vzeti s seboj. Mi smo bili izmučeni, od večurne hoje, a sedaj pa smo se še bojevali. Zunaj je neizmerno deževalo. *Cukfirer* je odločil, da bomo to noč ostali tu. Pojedli in popili bomo, kar smo našli. Lotili smo se pečene ovce, kruha in žganja. Bilo nas je trideset in nam je kmalu tista ovca pošla.

Trije so bili večji kuhe in so spekli še ostali dve ovci, potem smo jedli in pili do naslednjega poldneva.

Čestitali smo Lojzetu, ki se je v spopadu z banditi nepričakovano hrabro obnesel. Vsi smo že bili dobre volje, najbrž bolj kot oni, ki so ostali doma in niso prisostvovali streljanju. Našo dobro voljo je vzpodbudilo tudi popito žganje. Ko smo vse pojedli in spili, smo naredili nekaka nosila, vzeli ranjenca s prestreljeno ramo in se počasi vračali. Tiste tri ovce smo gnali s seboj, da smo jih potem pokazali soborcem v kompaniji. Pozno popoldne smo prišli zopet na naše staro mesto. Tam so nas široko gledali, koga nosimo. Kmalu so zvedeli, kaj smo doživeli. Bili smo prisrčno pohvaljeni in dobili še tri proste dni. Sedaj sem pa bil prav vesel, da sem imel dovolj časa, da sem lahko mirno pisal domov.

Od zdaj naprej moj prijatelj Lojze ni bil več strahopetec in pozneje je dobil celo odlikovanje.

Tako sem preživel srečanje z banditi ob binkoštnem prazniku leta 1944 v Rusiji.

Dodatek z izmišljenimi bajkami

Vsi cesarji in vladarji so v Berlinu skup se zbrali,
ostro sodbo so držali in takole so spoznali:
»Res velika je nesnaga, mora se pomesti s praga;
več ne sme se kristjanov dreti,
pokrajine se mu morajo odvzeti.
Naš podjarmljeni svet je dovolj močan,
on najlažje to stori, ker korajžne ima ljudi.«
Ko se sodba ta prebere,
Hitler vojsko skupaj zbere
in potem Göringa na svoj dom pozove.
Hitler reče maršalu:
»Katere bomo v raj poslali, ali Madžare
ali Nemce, ali Poljake ali Slovence?«
Rekel je maršal:
»Naši fantje so vsi tiči, a Slovenci so med vsemi najbolj vražji in pošteni.
Kamor ti se zalete, vse pred sabo polome.
Z Rusom star račun imajo, naj ga sami poravnajo.
Če junake te dobim, Rusa nič se ne bojim.«
Hitler vse mu potrdi, pisma pisati veli.
»Ha, poskusil boš Rusin, kaj je slovenske zemlje sin.
Kvišku fantje, mi smo mi, greje nas slovenska kri.
Z Rusom star račun imamo, prav je, da ga poravnamo.«
Godba je lepo igrala, vojska se je v boj peljala.
Le v Varšavi se ustavi, da Poljake še pozdravi.
So Poljakinje jokale, ko so šopke povijale,
mokro vsako je oko, ko jemale so slovo.
Hauptman pa na konj sedi in tako nam govori:
»Fantje, več se ne mudimo, v vrsto le skupaj stopimo.
Resen mora bit vojak, ker nas čaka boj težak.«

Fantje v vrsto smo stopili, nismo se nič več mudili.
Zbogom naš prelepi kraj, prišli bomo še nazaj,
če nas svinca in bodala Mati božja bo obvarovala.
Voz železni je zažvižgal, skozi Rusko že hiti;
zgine nam izpred oči lepa poljska plan,
kjer je bil še veselja dan.
Kmalu v Minsk smo dospeli, kjer so nas lepo sprejeli.
Tam pozdravljajo vojake, kakor svoje rodne brate.
Dosti vojske tam je zbrane, od vseh krajev tja poslane.
So Madžari in Poljaki, Nemci, Čehi in Slovenci,
so Tirolci, Dalmatinci, Hrvatje in Bukovinci.
Pešci, lovci, topničarji, so ulanci in huzarji.
Grdo Rus jih gledal bo, kadar ti ga zgrabijo.
Ko *hauptman* nam migne, vojska vsa se dvigne.
Stopa proti mogočni vodi, sam *hauptman* nas vodi.
Šele pri deročem Dnjepru, vsa vojska se ustavi.
Most čez Dnjeper naredili in na rusko stran stopili.
Ceste tri so napeljane, v kraje Sibirije prostrane.
Prva se zavije v levo, druga kaže v Moskvo,
tretja pa na desno v Stalingrad do Volge pelje.
V kup stopili generali in so se posvetovali,
kak naj se Rusa ukane.
Vojsko loči na tri dele, vsakemu da brž povelje.
V levo stran do reke Volge je poslal sinove nemške.
V sredo je postavil inozemce, zraven tudi nas, Slovence,
in po cesti desne strani, šli so ostali vsi.
Tak Rusa smo objeli, ga z vseh strani zajeli.
Ves srdit je ruski Stalin, se vojska slabo mu obnaša,
ga že nemški rod prekaša.
Po vsej Sibiriji bobnat reče, kozak naj na pomoč priteče.
Moški vsak za puško zgrabi. Kar je Rusov, vse privabi,
močno vojsko skupaj spravi, jo v mesto Stalingrad postavi.

Tam za trdnim zidom čaka, kdaj Nemeč prikoraka.
Ko so naši tja dospeli, vsi nad Rusom so strmeli.
Čez vse hribe in planjave, Rusov je kot trave,
naših je le malo, srce nam je že upalo.
Bogu izroči dušo in pripravi si bučo.
Ko se zora naredi, Rusin nas že obkoli.
Grozno klanje se začne,
da v potokih teče kri.
Kaj drugo, kaj drugo ...
Beži, beži!
Če moreš jim uteči,
vse tja do Nemčije,
če je še najdeš kaj!

KONEC

*Janez Prejac, 16. 5. 1946*²⁵

²⁵ V originalnem rokopisu sledi še ročno izpisan Seznam – kazalo poglavij.

SLOVARČEK – RAZLAGA BESED

A

ablerali so nas (iz nem. ablehnen/ausleeren) = odkloniti, zavriniti, zamenjati/izprazniti

ablezati (iz nem. ablösen) = zamenjati, nadomestiti

ablezonga (iz nem. die Ablösung) = zamenjava

Alles auf marš! (nem.) = Vsi naprej!

Angrifali (iz nem. angreifen) = napadli

antres (nar.) = naslov

arct (nem. der Arzt) = zdravnik

atlerija, atlerija (iz nem. die Artillerie) = artilerija, topništvo, močna strelna orožja

atlerijski = artilerijski, topniški

auštendig, anštendig (iz nem. anständig) = pošteno, dostojno, spodobno

avijonska/avionska atlerija (voj., iz nem. die Flugzeugartillerie) = letalska artilerija

banhof (iz nem. der Bahnhof) = železniška postaja

befel (nar., iz nem. der Befehl) = ukaz, povelje, komanda

bežati, bejžati (nar.) = teči

Bleibst ta! (nem. Bleibst da!) = Ostaneš tu!

bledahund (iz nem. blöder Hund) = neumni pes

boljševik = je pripadnik marksistične ruske socialdemokratske delavske stranke, upornik, brezverec

brati = **bratje**

bunkar (nar., tudi nem. der Bunker) = bunker, manjša vojaška obrambna utrdba

C

celt (iz nem. das Zelt) = šotor

celtna (nar. pog.) = ponjava, plahta, šotorsko platno

cime ledu (nar.) = ledene sveče

cimra, cimro (nar., tudi nem. das Zimmer) = soba

civil (nar., pog.) = kdor ne nosi (vojaške, policijske) uniforme

cuk (nar., tudi nem. der Zug) = vlak, konvoj (skupina vozil, ki zaradi varnosti vozijo skupaj)

cuker (nar.) = sladkor

cukfirer (iz nem. der Zugführer) = vodja konvoja

cukoficir (iz nem. der Zugoffizier) = oficir, častnik čete

D

dinst (iz nem. der Dienst) = služba, služenje

dopasti se (nar.) = biti všeč, ugajati

dreng (nar., tudi nem. das Gedränge) = prerivanje, gneča

drengali (nar.) = stiskali, prerivali

dreti se (nar.) = kričati, vpiti

drohal, drhal (nar.) = množica, sodrga

drot (nar.) = žica

drumlfojer, drumlfajer (nem. das Trommelfeuer) = streljanje iz vseh bobnov, bobenski ogenj

dveri (nar.) = vrata

E

eingrabali so se (iz nem.) = vkopali so se

endfirer (iz nem. der Entführer) = ugrabitelj

eroplan (nar.) = aeroplan, letalo

F

fajn (nar.) = dobro, fino
faliti (nar.) = manjkati, kaj mi manjka
farkarte (iz nem. die Fahrkarte) = vozovnica
farmarš (iz nem. der Fahrmarsch) = premik z vozili
farposten (iz nem. der Vorposten) = izvidnica, straža
fasati (nar.) = prejeti, dobiti
fasinga, fasenga (nar.) = osnovna zaloga živil
feldbebel (iz nem. der Feldweibel) = narednik, seržant
felflaša (iz nem. die Feldflasche) = čutara, steklenica za vodo
ferflegunge za dva dni (iz nem.) = oskrbe, hrane za dva dneva
ferpantsplac (iz nem. der Verbandsplatz) = prostor za prevezovanje
firer, führer (iz nem. der Führer) = vodja, vodnik
flak (nem. die Flak) = protiletalski top
fligeralarm (iz nem. der Fliegeralarm) = letalski alarm, alarm za zračni napad
formarš (nem. der Vormarsch) = napredovanje
frflegenga, frflegonga (iz nem. die Verflegung) = oskrbovanje, oskrba, prehrana
frišni, frišek, frišno obvezo (nar.) = hiter, bister, mlad, svežo obvezo
fronta = območje, kjer se spopadata sovražni vojski
fronturlabercuk (iz nem. der Fronturlauberzug) = vlak za dopustnike s fronte
für sehrferkrignbesed (iz nem. für sehr Kriegsbesädigte) = za težke vojne invalide

G

gefrajtar (iz nem. der Gefreiter) = desetnik, desetar - vojaški čin
gelenk (nem. das Gelenk) = sklep
geniti, cuk je genil (nar.) = premakniti se, vlak je speljal
gepek (iz nem. das Gepäck) = prtljaga
gešeft, kšeft (iz nem. das Geschäft) = posel, opravilo, delo, trgovina, kupčija
gevere (iz nem. das Gewehr) = puška, puške
gips (nar.) = mavec
glad (nar.) = lakota
gladovati (nar.) = trpeti lakoto
gnati (nar.) = poganjati, poditi, peljati
gor se držati (nar.) = biti pokonci
gori spatí = spatí na pogradu, nad, višje od ostalih
gor se postaviti (nar.) = upreti se
Göring = Hitlerjev zaupnik in pomočnik
granatverfertrupe (iz nem. die Granatwerfertruppe) = oddelek granatnikov
granik (star.) = žerjav, dvigalo
graben (iz nem. der Graben) = jarek, strelski jarek
grenadirji = so vojaki, ki so usposobljeni za metanje granat, pripadniki elitne vojaške enote
gurtna (nar.) = jermen, pas
gvišno (nar.) = sigurno, varno, zagotovo

H

halt! (nem.) = stoj
haltanje (nar., tudi nem. halten) = ustaviti, ustavljanje
Hajmat Lazaret (nem. das Heimatlazarett) = domača bolnišnica, bolnišnica v domovini
haptferpantsplac (iz nem. der Hauptverbandsplatz) = glavna prevezovalnica
haupman (iz nem. der Hauptmann) = stotnik - vojaški čin
hec (nar.) = šala
Hilfe (nem.) = pomoč
hin biti (nar.) = umreti, biti mrtev

I

ibonge (iz nem. die Übung, Übungen) = vaje

ibonge s šprenganjem (iz nem. Übungen mit Sprengen) = minerske vaje, razstreljevanje, vaje v razstreljevanju

In der Heimat (nem.) = v domovini

infantrija (iz nem. die Infanterie) = pehota, rod kopenske vojske, katerega vojaki se bojujejo peš ali iz oklepnih vozil; pešadija (hrv.)

infantrijsko streljanje = pehotno streljanje

infantrist, infanterist (iz nem. der Infanterist) = pešak, vojak pehote, pešadijec

J

jedva (nar.) = onadva, komaj

K

kameradi (nar.) = tovariši, prijatelji, vojni tovariši, soborci

kanon (iz nem. die Kanone) = kanon, top

kasl (nar.) = omarica

Klasse, II. Klasse = razred, (priznanje) 2. stopnje

koca, kocne (nar.) = odeja, odeje

koh, koha (nar.) = kuhar

kohgešir (iz nem. das Kochgeschirr) = posoda za kuhanje

komander (iz nem. der Kommandeur) = komandir, poveljnik

kompanija (iz nem. die Kompanie) = četa, kompanija

kompanirevir (iz nem. das Kompanierevier) = področje, okrožje čete

kranken papirje (nem. die Krankenpapiere) = medicinski dokumenti, bolniški listi

Krankensammelstele (nem. die Krankensammelstelle) = ambulanta, zbirališče bolnikov

Krigslazaret (nem. das Kriegslazarett) = vojaška bolnišnica

kripel, kripl (nar.) = pohabljenec

kšeft (nar.) = posel, trgovina

L

ladati municijo (iz nem.) = naložiti, nabiti orožje

lajdmont (iz nem. der Leutnant) = poročnik

laufgraben (nem. der Laufgraben) = strelski jarek

lazaret (nem. das Lazarett) = vojaška, poljska bolnica

lazaretcugi (nem. der Lazarettzüge) = bolnišnični vlaki

leidnant (iz nem. der Leutnant) - poročnik, podporočnik, lajtnant

los (iz nem. - Los!) = hitro, zdaj, gremo!

luft (nar., Lüft; tudi iz nem. die Luft) = zrak

M

mantl (nar.) = plašč

marš (iz nem. der Marsch) = pohod

maršferflegunga (iz nem. Marschverflegung) = oskrba s hrano na pohodu, na poti

maršferflegstele (iz nem. die Marschverflegstelle) = oskrbovalni center za vojake na terenu/pohodu

marškompanija (iz nem. die Marschkompanie) = pohodna skupina

mašingever, mašinengever (iz nem. das Maschinengewehr) = strojnica, mitraljez = MG

mašinica (nar.) = strojnica

medlo (nar.) = slabo

meldar, melder (iz nem. melden, der Melder) = poročevalec, obveščevalec

menaža (voj. ž.) = vojaška hrana, vojaška menza

menažka (voj. ž.) = vojaška posoda za hrano

MG štelange (iz nem. Maschinengewehrstellungen) = položaji mitraljezov
MG 42 (nem.) = tip, vrsta strojnice, mitraljeza
Mit gepek ales heraus! (iz nem. Mit dem Gepäck alle heraus!) = Vsi ven s prtljago!
motriti (zast.) = gledati, opazovati (zastarelo)

N

nabasati se s hrano (nar.) = zelo se najesti
nevola (nar.) = težava, nesreča
nigdo (nar.) = nihče

O

ob hat mich gern = ali me ima rada
obed (nar.) = kosilo
oberfeltbebl (iz nem. der Oberfeldwebel) = vrhovni komandant
obergefrajtar (iz nem. der Obergefreiter) = komandir desetine
oberst (nem. der Oberst) = polkovnik
odrajžati (nar.) = odpotovati, oditi
ofnali smo (nar.) = odprli, odmašili smo
opasati se = namestiti si kaj okrog pasu
opasni kraji (nar.) = nevarni kraji
opasno (nar.) = nevarno
operacijon cimra (nem. das Operationzimmer) = operacijska soba
ost panhof (iz nem. der Ost-Bahnhof) = vzhodna železniška postaja
otešati, otešalo (nar.) = olajšati, olajšalo

P

pancerji (iz nem. Der Panzer) = tank, oklep
pancerfanst (iz nem. die Panzerfaust) = protitankovski minomet, bazuka
pasalo je (nar.) = ustrezalo, bilo je prav
panhof (nar., tudi v nem. der Bahnhof) = železniška postaja
pehota (nem. die Infanterie) = infan
pelc mantl (nar.) = krzneni plašč
perajt (nar., tudi nem. bereit) = pripravljen
pesnat (nar.) = peščen
pešadija (hrv.) = pehota
pešadist (nar.) = pešadijec, pehotnik
Pi. Batt. 7 (iz nem. das Pionier-Bataillon 7) = minerski/inženirski bataljon
pionirdinst, pijonirdinst (iz nem. der Pionierdienst) = minerska služba, minersko delo, služenje, opravilo
pionirji, pijonirji (iz nem. der Pionier) = inženirci, minerji, začetniki
pipejo (nar.) = pulijo, izdirajo
plac (nar.) = prostor, mesto
pleh (nar.) = pločevina
pogoditi nekoga (nar.) = zadeti
ponton = koritasto plovilo kot podpora za pontonski/začasni most
postrojiti = postaviti, razporediti, postrojiti
prasci (nar.) = svinje, prašiči
premzarji (iz nem. der Bremser) = zaviralci
premražen (nar.) = prezebel, premrl
prešepati (nar.) = prerešetati
priliko izrabiti (nar.) = priložnost
prima (pog.) = prvovrsten, odličen
priznanje II. Klasse = priznanje 2. reda/razreda

podevana debla (nar.) = položena
proč (nar.) = vstran, odstraniti, poginiti
proščaje, proščanje, praščanje (nar.) = prasketanje
puter, püter (nar.) = surovo maslo

R

rastepeni (nar.) = raztreseni, zmedeni
razcufajo ptiči (nar.) = razcefrajo
regent = namestnik
regiment (nem. das Regiment) = regiment, polk; iz 3-5 bataljonov/2000-6000 vojakov, s podpolkovnikom in polkovnikom
regimentskamijon (iz nem.) = tovornjak za vojake regimenta
Rez Laz (nem. das Reservelazarett) = rezervna vojaška bolnišnica
rihtung Berlin (nem. Richtung Berlin) = smer Berlin
rivati, rivali (nar.) = potiskali, na silo pošiljali
ruske Stalin orgle = Stalinove orgle, katjuša, večcevni raketomet
ruski MG = ruski mitraljez

S

saniteta (iz nem. die Sanität) = saniteta, zdravstvena služba
sanitet, sanitetnik (iz nem. der Sanitäter) = bolničar
sanitet avti = rešilni avti
skapati = popadati
soldpuh (iz nem. das Soldatenbuch) = vojaška knjiga
soldatenhejm (iz nem. das Soldatenheim) = vojaško zavetišče, sanatorij
spucati (nar.) = očistiti
srešnat (nar.) = pokrit s srežjem, ivjem
srez = okraj
Stalinove orgle = katjuša, večcevni raketomet
stenica, stenice = zajedavec na človeku, ki se zadržuje v postelji in pohištvu
Sv. Bolfenk = danes Trnovska vas v Slovenskih goricah

Š

šarf (nar., tudi nem. scharf) = oster
šarfati mine (iz nem. Minen schärfen) = ostriti mine
šetal je (nar.) = sprehajal se je
šoder (nar.) = gramoz
šofla, šoflca (nar.) = lopata, lopatka
špas, špejs, hec (nar.) = šala, potegavščina
špegel, špigel (nar., tudi nem. der Spiegel) = ogledalo
špic (iz nem. der Spitzbube) = baraba, navihaneč, prevarant
špliteri, špliterji (nar., tudi nem. der Splitter) = drobci granate
špregnati (nar., tudi iz nem. sprengen) = minirati, razstreliti, uničiti, pognati v zrak
štala (nar.) = hlev
štabarzt (nem. der Stabsarzt) = štabni zdravnik, vojaški zdravnik
štelonga, štelanga (iz nem. die Stellung) = položaj, lega, utrjena postojanka
štelange za mašine (iz nem. die Gewhrstellung) = obrambni položaji
štemplal je (nar.) = žigosal je
Šterntal = Strnišče - Kidričevo
štostrup (iz nem. die Stoßtruppe) = udarna enota
štreka (nar.) = proga, železniški tir
štrom (nar.) = tok, elektrika
štrta ura (nar.) = četrta ura

šturm odlikovanje (nem.) = jurišni znak
šturm trup (iz nem.) = jurišna enota
šuma (nar.) = gozd
šupa (nar.) = lopa
šus (nar., tudi iz nem. der Schuss) = strel, zadetek

T

tečna juha (nar.) = okusna, nasitljiva
telebali so (nar.) = padali, se zvrčali
teškoče (nar.) = težave
tirati na fronto (nar.) = poditi, siliti na fronto
transport (tudi v nem. der Transport) = prevoz, tovor; vlak z vojaki in opremo
transport firer (iz nem. Transportführer) = vodja transporta
troge, tragle (nar.) = nosila
trupa (iz nem. die Truppe) = oddelek, enota, četa
trupfirer (iz nem. der Truppenführer) = vodja čete
tuga (nar.) = žalost, domotožje
turobno (nar.) = žalostno, mračno

U

unteroficir (iz nem. der Unteroffizier) = **podoficir**
urlab, urlap (iz nem. der Urlaub) = **dopust**
urlapšejn (iz nem. der Urlaubschein) = potrdilo, dovolilnica za dopust

V

Vagonfirer (iz nem. der Wagonführer) = vodja vagona
vahta (nar.) = straža
vahto držati (nar.) = paziti, varovati, stražiti
valtlager, valtlogor (iz nem. das Waldlager/das Feldlager) = gozdni tabor/vojaško taborišče
velb (nar.) = obok
velbana (nar.) = obokana
vsepofprek (nar.) = vseprek
vzeme (nar.) = vzame

W

Warteraum (nem.) = čakalnica
die Wehrmacht (nem.) = nemške oborožene sile
Wermaht K. (nem. Wehrmacht Kasse) = blagajna Wermachta, vojaška blagajna
Wermahtkomanda (nem.) = poveljstvo nemških oboroženih sil

Z

z glave znati (nar.) = znati na pamet
zablodili smo (nar.) = zašli smo
zakrkjeno (nar.) = zakrknjeno
zapokal sem (nar.) = zapakiral sem
zašprengani most = razstreljeni most
zaštopfano (nar.) = zamašeno
zavezati jezik (pog.) = utišati – doseči, da nekdo preneha kritizirati, opravljati
zgotoviti, izgotoviti = izdelati, dokončati
zmisliti se (nar.) = spomniti se
zos (nar.) = omaka
zvati (nar.) = klicati
zug 40 mož (iz nem. der Zug) = konvoj, sprevod, povorka štiridesetih mož

